CİLT : 48 TOPLANTI : 7

CUMHURİYET SENATOSU TUTANAK DERGİSİ

66 ncı Birleşim

11 . 10 . 1968 Cuma

İçindekiler

	Sayfa
1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	42
2. — YOKLAMA	43
3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER	43
1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (1964 - 1965 - 1966 faaliyet yılları) denetimi sonuçları hakkında rapor (3/681) (S. Sayısı : 1131)	43:56,56:70
4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI	70
1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Başkanlığının Komisyon Başkanlık Divanındaki değişikliklere dair tezkeresi	70:93
5. — SORULAR VE CEVAPLAR	93
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI	*93*
1. — Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair yazılı soru önergesi ve Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (7/475)	93:94

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen; Meksika tipi tohumluk buğdayların Kocaeli ve çevresinde verimli olmadığını beyanla bunların her bölgede yapılacak denemelerden sonra dağıtılmak suretiyle çiftçinin zarara uğratılmamasını, geçen seneden kalan tohumluk buğdayların, dağıtılmasından evvel, temizlik ve çimlenme değerlerini muhafaza edip etmediklerinin incelenmesini istedi.

Başbakan Süleyman Demirel; Kocaeli Üyesi Hikmet İşmen'in tohumluk buğdaylar hakkındaki gündem dışı konuşması münasebetiyle hükümetin takibettiği tarım politikası hakkında geniş izahat verdi.

Cumhuriyet Senatosu Üyeleri Mehmet Pırıltı ve Nurettin Akyurt'a izin verilmesi hakkındaki Başkanlık tezkereleri okundu ve kabul olundu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (1964 - 1965 - 1966 faaliyet yılları) denetimi sonuçları hakkındaki raporun tümü üzerinde görüşüldü.

11 Ekim 1968 Cuma günü saat 10,00 da toplanılmak üzere Birleşime saat 19,12 de son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Hatay
Macit Zeren	*Enver Bahadırlı*

Kâtip
Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Âdil Ünlü

SORULAR

Sözlü sorular

1. — Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, zeytinyağına madenî yağ karıştıranlara dair sözlü soru önergesi, Ticaret Bakanlığına gönderilmiştir. (6/509)

2. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Memrure Aksolay'in, İstiklâl Madalyası alanların haklarına dair sözlü soru önergesi, Maliye Bakanlığına gönderilmiştir. (6/510)

3. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Erdoğan Adalı'nın Büyükada Balıkçı Barınağına dair sözlü soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (6/511)

Yazılı soru

1. — Cumhuriyet Senatosu Erzurum Üyesi Osman Alihocagil'in, Tortum kazasında, ortaokul pansiyonuna dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/486)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Başkanvekili Macit Zeren

KÂTİPLER : Enver Bahadırlı (Hatay), Âdil Ünlü (Cumhurbaşkanınca S. Ü.)

BAŞKAN — 66 ncı Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Ekseriyet bulunamadı, saat 11,15 te tekrar toplanmak üzere birleşime ara veriyorum.

Kapanma saati : 10,15

İKİNCİ OTURUM

BAŞKAN — Başkanvekili Macit Zeren

KÂTİPLER : Enver Bahadırlı (Hatay), Âdil Ünlü (Cumhurbaşkanınca S. Ü.)

BAŞKAN — 66 ncı Birleşimin ikinci oturumunu açıyorum. Gündeme geçiyoruz.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (1964 - 1965 - 1966 faaliyet yılları) denetimi sonuçları hakkında rapor (3/681) (S. Sayısı : 1131) (1)

BAŞKAN — Rapor üzerinde görüşmeye devam ediyoruz. Söz sırasında kayıtlı grupları adına A. P. Sözcüsü Sayın Ahmet Demir Yüce ve Güven Partisi adına da Sayın Ferid Melen vardır. Muhalefete daima önde söz verdiğimiz için, teamülümüz bu olduğu için, Sayın Ferid Melen'i davet ediyorum. Buyurun efendim.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) — Sayın Başkan, Sayın Melen'den istirham ediyorum, grupumuz Sözcüsü Sayın Demir Yüce bir yakınının cenazesine yetişmek mecburiyetindeler, eğer izin verirlerse önce Sayın Demir Yüce konuşsunlar.

BAŞKAN — Sayın Melen bir dakikanızı rica edeyim. Bu zarureti kabul ediyorsunuz her halde Sayın Melen?

GÜVEN PARTİSİ GRUPU ADINA FERİD MELEN (Van) — Memnuniyetle. Zaten söz sırası kendilerinindi efendim.

BAŞKAN — Sayın Melen söz sırasını A. P. Grupu adına görüşecek Sayın Ahmet Demir Yü-

(1) 1131 S. Sayılı basmayazı 10 . 10 . 1968 tarihli 65 nci Birleşim tutanağı sonundadır.

ce'ye vermiştir. Buyurun Sayın Demir Yüce. (Mazeret nedir, sesleri) Mazereti ifade etmiş olayım : A. P. Sözcüsü arkadaşımızın yakın bir akrabasının vefatı sebebiyle olmuştur.

ADALET PARTİSİ GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) — Sayın Başkan, sayın senatörler ve sayın hazûrun; iktisadi kamu teşebbüslerinin 1964 - 1965 ve 1966 yıllarına ait faaliyetlerini, bilânço ve kâr - zarar hesaplarını eleştirmek üzere A. P. Grupu namına çıkmış bulunuyorum, hepinizi grupum namına hürmetle selâmlarım.

Dün gece çok yakın bir akrabamın vefatı dolayısiyle bana söz hakkı sırasını veren Sayın Melen'e, Sayın Başkanımıza ve sizlere teşekkürlerimi arz ederim.

Muhterem senatörler, bu konuyu eleştirmeye geçmeden evvel dün C. H. P. Sözcüsü Sayın Fikret Gündoğan'ın ve Millî Birlik Grupu adına Sayın Ahmet Yıldız'ın yapmış oldukları eleştirmeleri dinledik. Sayın Gündoğan'ın eleştirmesinde bâzı konuları ve Sayın Ahmet Yıldız'ın eleştirmesinde bâzı konuları İktisadi Kamu teşebbüslerinin yahut, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin izahında bir fikir silsilesine erişebilmemiz ve bir noktada birleşebilmemiz için tenkide tabi tutmak mecburiyetini hissediyorum.

Fikret Gündoğan arkadaşımız ve Ahmet Yıldız Bey, siyasi ve ekonomik bir görüşün aracı olarak, Kamu İktisadi Teşebbüslerini nitelendirmek istemişlerdir ve bu meyanda, Fikret Gündoğan A. P., A. P., A. P., gibi mütemadiyen tekrar etmiş olduğu bir sloganla, sanki A. P. nin Türkiye'de mevcudiyeti bütün düzensizliklerin ve yanlışlıkların, bozuklukların sebebi imiş gibi bir eda ile izah etmek çabasına düştüler. Bunu hayıfla karşıladığımı bildirmek isterim. «A. P. nin bir ekonomi politikası yoktur, gayet geniş politika ekonomisi vardır.» dediler. Ben bunu eleştirilmesi gereken bir konu olarak mütalâa etmiyorum. Çünkü, A. P. nin hepinizin de malûmu bulunduğu vechile ve bütün dünyada münakaşası edilen bir iktisadi görüşün sahibi olduğu malûmdur. Binaenaleyh Fikret Gündoğan arkadaşımızın bu beyanı bir espri mahiyetinde olduğu için biz eleştirmeyi lüzumsuz addettik.

1964 - 1965 ve 1966 yılları faaliyetleri görüşülmüş olmasına rağmen ve bu faaliyetlerin iki senesi yani, 1964 ve 1965 in iki ayı hariç C. H. P. İktidarının zamanına isabet etmiş olduğu cihetle Fikret Gündoğan'ın eleştirmelerinin bu mahiyetten çıkıp son zamana inhisar etmiş olması da bizi tatmin etmekten uzak bulundu. Biz Hükümet devamlılığı prensibi gereğince konuları tamamen ilmî açıdan, Türkiye'nin, milletimizin, Devletimizin malı olan Kamu İktisadi Teşebbüslerini daha iyi yola götürmenin çaresi bakımından eleştireceğiz.

«İktisadi üniteleri ve dini istismar etmek suretiyle iktidarlarını tarsin eden A. P.» tâbirini kullandılar ve bu suretle Türkiye'nin malı olan, Devletimizin malı olan Kamu İktisadi Teşebbüslerini A. P. nin istismar etmekte olduğunu ima eylediler. Dünyada muhakkak ki siyasi partiler birtakım konuları istismar etmişlerdir. Bu siyasi tarihte görülmüş, okunmuş konulardır. Aksini iddia etmek mümkün değildir. Fakat nazariyata kalan ve tatbikatta da görülen bu konuları sadece bir siyasi partinin üzerine devretmek çabası da burada ilmî olarak görüşmemiz icabeden bir konuda ciddiyetle kabili telif olmıyan bir mevzu olarak karşımıza çıkmaktadır.

«Halkı kandırmak, iktisadi üniteleri ve dini istismar etmek.» Bunlar mümkün olabilir. Fakat, şuna emin olun ki, ben sırf halka hulûs çakmak için söylemiyorum, bir ilmî hakikati karşınıza sermek için bu konuyu eleştiriyorum. Çünkü konumuza girdiğimiz anda bunu da eleştirmede fayda umduğum için sizin vakitlerinizi alıyorum.

Türk halkı, dalkavukluk etmek için söylemiyorum, Türk halkı kandırılması kolay olan bir halk değildir.

BAŞKAN — Sayın Demir Yüce lûtfen sadede.

ADALET PARTİSİ GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) — Ben bu konuda bir iktisadi meselenin bir doğma içerisine oturtulmuş olduğunu cerh etmek için bu şekilde konuşuyorum. Esas konuma gireceğim ve bu konuşmamın esas konu ile ilgili olduğunu da arz edeceğim.

1950, D. P. iktidara geliyor, hatırımda kaldığına göre C. H. P. nin Meclisteki temsil nisbeti 32 dir. 1954, zannımca ya 18 ya 22 dir.

BAŞKAN — Sayın Demiryüce, bunların konumuzla sureti katiyede alâkası yok. Ancak,

konu dışında temas edebileceğiniz bir şey var, o da partinize isnadedilmiş bir nokta, bir fikir varsa; bu noktaya temas edebilir geçersiniz. Fakat 1950 den sonraki seçimleri ve bunun sureti cereyanını burada izah etmeye imkân yok. Tekrar rica ediyorum, sadede dönünüz.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) — Dün dört saat 1950 - 1960 dinledik Sayın Başkan.

A. P. GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) — Pebi Sayın Başkan,

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

A. P. GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) — Binaenaleyh, şunu arz etmek istiyorum ki, Türk halkı aldatılmamaktadır ve aldatmamaktadır. Bu kendisinin iktidarlarını seçip bâzı doğmaları iktidara getirmek veyahut getirmemek hususundaki şıkları seçmekte mahir olduğunu, ârif olduğunu, bilgili olduğunu ifade etmek sadedinde söylüyorum.

Sayın Gündoğan, konumuzla ilgili olarak bir umum mülürler konusunu zikretmiştir. İktisadi devlet teşekküllerinde, yani kamu iktisadi teşebbüslerinde umum müdürler konusunu ilmî yönden eleştirmek kabildir. Bu, onun iyi işlemesinin teknik icaplarından biridir. Bunu biz de eleştireceğiz. Fakat, bir siyasi partinin halk tarafından intihabedilmiş olması gerekçesini ortadan kaldırır şekilde, yani demokrasinin icaplarını ortadan kaldırır şekilde bir iktidarın normal tasarruflarını da gayet ağır bir eda ile burada tenkid etmek hakkına malik olmamalıyız.

Bendeniz, burada Ahmed Yıldız beyefendinin söylemiş olduğu konulara da temas etmek istiyorum; Ahmet Yıldız beyefendi, kamu iktisadi teşebbüsleri eleştirmesi sırasında sosyalizmi ortaya atan ve yüzde yüz devletçilik mefhumlarına istinaden bir devlet yönetimini prensip ittihaz eden bir görüşü burada savundular. Gayet ilginç ve fevkalâde rabıtalı konuşmalarından büyük istifadeler ettiğimizi burada ifade etmek isterim. Ancak, Sayın Yıldız'dan ve Millî Birlik Komitesinden ben iki noktayı ..

BAŞKAN — Millî Birlik Grupu.

A. P. GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) — Evet efendim, özür dilerim. Millî Birlik Grupundan iki noktayı beklemekteyim. Birisi, Millî Birlik Grupunun meseleleri ele alış tarzına dairdir. Millî Birlik Grupu bize Anayasamızın bir emanetidir. İsmi Millî Birlik Grupudur. Türkiye'de halkın reyleriyle iktidara gelmiş, halkın reyleriyle seçilmiş bir parlâmento vardır ve bu parlâmentoda halk reyleriyle gruplar teşekkül etmiştir. Yüzdeler teessüs etmiştir. Bugün Adalet Partisi % 57 nisbetinde bir parlâmentoda temsil kabiliyetini haizdir. Bu yarın Türk halkının reyleriyle % 60 da olabilir, % 15 de olabilir, sıfıra da inebilir. Türk halkının reyleri hepimiz için mukaddestir. % 57 nin ne dediğini, ne yaptığını, bunların da bir fikirleri olup olmadığını hiçbir zaman Millî Birlik Grupunda görmüyoruz. İsimleri üstünde olduğuna göre onların grupu Millî Birliktir, birliği tesis grupudur. % 57 yi daima nazarı itibara almak mecburiyetindedirler.

Binaenaleyh, tenkidlerinde onların parlâmentoda mevcudiyetlerine aykırı bir durumu hissediyorum. Ve onların % 50 yi de görmeleri icabettiğini bir Anayasa müessesesi olduklarından dolayı onlardan talebetmeyi bir hak olarak iddia ediyorum.

Sayın Ahmet Yıldız, bize bir doğmadan bahsetti. Ve Atatürk'ü bize tanık yaptı. Atatürk'ün 1930 a kadar liberal bir politika gütmek hatasına düştüğünü ve 1930 dan sonra devletçiliğe yöneldiğini söyledi. Bu görüşe iştirak etmiyoruz. Atatürk hiçbir zaman doğmaların insanı olmamıştır. Atatürk idealizmle realizmi birleştiren dünyada mevcut devlet adamlarının nadirlerindenlir. Atatürk, Türk Devletini kurmak istediği zaman, eğer yanlış değilse, 38 yaşında bir delikanlı idi. Atatürk dünyanın ve dünya matbuatının takdirle karşıladığı büyük zaferler kazanmış büyük bir kumandandı. Atatürk, bütün bu vasıflarına rağmen, gençliğine rağmen müşir olan Atatürk, Üçüncü Ordu Kumandanlığına tâyin edildiği zaman ve Üçüncü Ordu da yegâne silâha malik ordu olmasına rağmen, silâhını masanın üzerine koyup Üçüncü Ordu iktidarı ele almıştır demek basiretini göcteren büyük insandır. Atatürk sîne-i millete avdet etmiştir, tabancasını terk etmiştir. Atatürk bugün parlâmento aleyhtarlarının tezyif ettikleri Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi kongreleri gibi Sivas ve Erzurum Kongreleri sayesinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin yolunu açmış ve halkın reyi ile oraya gelmiştir.

BAŞKAN — Sayın hatibin konuşması umumiyetle sadet dışında olmakla beraber, Atatürk'-

ün bu kadar övüldüğü bir sırada sözü kesmeye gönlüm razı olmadı. Buyurunuz. (Bravo sesleri)

A. P. GRUPU ADINA AHMET DEMİR YÜCE (Devamla) — Atatürk, 1924 olduğunu zannediyorum, Karşıyaka İktisat Konferansında liberalizmi benimsemiştir. 1930 dan sonra devletçiliğe yönelme vardır. Fakat bu bir yanılmanın ifadesi değildir, Atatürk'ün Türkiye'nin kalkınması konusunda realist bir görüşünün ifadesidir. Atatürk bir doğma insanı olmadığının ifadesidir, arz edeceğim. 1924 yılında Terakkiperver fırka kurulmuştur. Atatürk hür düşünce, demokrasi esaslarına istinadeden bir devleti arzu etmiştir. Olmamıştır, dünyada güdümlü iktisat ve diktatörlüklerin hüküm ferma, olduğu 1930 yıllarında Atatürk Serbest Fırkayı denemiştir. Atatürk 1938 de belki yeni denemeler yapacaktı, fakat 1930 - 1938 arası çok kısadır, ölmüştür, Allah rahmet eylesin, mekânı Cennet olsun. Binaenaleyh, biz Atatürk'ün yanılıp bir doğma sistemini getirmiş olduğu kanısının yanlış olduğu iddiasındayız.

Sayın Yıldız Anayasamızın kabul etmiş olduğu karma düzen, karma ekonomi sisteminin memlekette âzami derecede devletçiliğe kaçması ve küçük bir miktarın özel sektöre bırakılması kanısını uyandıracak şekilde konuştular. Biz geri kalmış memleketimizde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel sektörün sıhhatli bir düzen içerisinde olduğu kanısında değiliz. Bütün Parlâmento ve bütün hükümetlerin senelerden beri çabaları bu iki sektörü sıhhatli bir yolda yürütmek ve iki elin şamatasının bizim gibi iktisaden az gelişmiş memleketlerde daha iyi şekilde çıkmasını temin etmektir; yoksa elden birinin şamatası üzerinde durmak, ikinci elin şamatasının ademi mevcudiyetini kabul etmek Türkiye'de iktisadi gelişmenin hızlanmasına arka dönmek olur. Bütün dâva bu konuda nizamı, intizamı temin etmekten ibarettir ve zannediyorum ki, bütün partilerimizin, Hükümetlerimizin gayesi de budur. Dünya kurulduğundan beri muhtelif medeniyet safhaları geçirmiştir. Yunan bir medeniyetin ifadesidir. Fakat aynı zamanda hür düşüncenin ifadesidir. Hıristiyan dini yeni bir esas getirdi. Fakat bir doğma olarak da orta çağ karanlığını doğurdu. Akabinden İslâm dininin yeni bir yıldız gibi parladığını görüyoruz, yeni bir medeniyetin mübbeşşiri oldu, yeni bir iktisadi düzen getirdi, yeni bir aile nizamı kurdu, fakat doğma haline getirildi, İslâm dini de çığrından çıkarıldı. Rönesans yeniden doğmuştur, hür fikrin yeniden doğuşudur. Avrupa medeniyeti yeniden yaratıldı. Sayın Yıldız, birtakım kapitalist ekonomiyi müdafaa eden profesörlerin, kpitalizmin çökmek üzere olduğuna dair yazılarından bahsettiler. Dünyada mevcudolan birçok ilim adamının bu baptaki yazılarını tanık olarak göstermek kabildir, ama dünyada mevcudolan diğer taraf hakkında yazılar yazmış ilim adamları da vardır. Binaenaleyh biz Türkiye olarak bir doğmanın peşinde değil, Türkiye realitelerinin peşinde koşmak mecburiyetindeyiz. Sayın Yıldız, belki Rönesansın tesiri ile yaratılmış olan Avrupa medeniyetinin çökeceği doğru olabilir, hiçbir medeniyet bâki değildir. Fakat biz bu çöküşlerden ziyade şurada yarının Türkiye'sini yapmak mecburiyetinde olan kişiler sıfatiyle realitelerin üzerine eğilmek mecburiyetindeyiz. Bugün Adam Smith devrinin liberalizmi kalmamıştır ve bu liberalizmi müdafaa etmek istiyen kişiler de muhakkak gülünçtürler. Fakat şurası da muhakkak ki, Karl Marks'ın, Engels'in, tahayyül ettikleri veya tahayyül ettiklerini zannettikleri sosyalizm de kendisini revize etmiştir.

Binaenaleyh doğmadan doğmalara saplanmaktan Türkiye'nin realitelerini görmenin kabil olamıyacağı kanısını tekrarlamak istiyoruz.

Ben huzuruzunu bütün bu uzun uzadıya izahatımla işgal ettim, affınızı dilerim. Bu izahatımın mesnedini bizdeki İktisadi Devlet Teşekküllerinin yani Kamu İktisadi Teşebbüslerinin doğuşunu izah etmek sadedinde anlatmak mecburiyetinde kaldım.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri, malûmunuz olduğu veçhile, son olarak 468 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi ile izah edilmiştir. Bunlar İktisadi Devlet Teşekküllerini de içlerine alan Türkiye'nin iktisadi ünitelerindendir. Sermayelerinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte devlete ve İktisadi Devlet Teşekküllerine aidolup, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan ve kuruluş kanunların bu kanuna tâbi olacakları belirtilen teşebbüslerdir. Devlet ve teşekkül iştirakleri, Devlet ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin sermayelerinin yarısına veya daha azına sahip bulundukları özel hukuk hükümline göre kurulan ortaklıklardaki hisselerdir. Bunlar 440 sayılı Kanunun birinci mad-

desindeki tariftir ve Türkiye'deki son şekil budur. Kamu İktisadi Teşebbüsleriyel İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında sırf birinde kârlılık ve verimlilik prensibinin esas olması, diğerinde ise asıl amacın kamu hizmeti ve sonra kârlılığın bulunmasıdır.

Bu Kamu İktisadi Teşebbüsleri Büyük Millet Meclisinin denetimine tabi tutulan, bu iktisadi üniteler, Türkiye'de muhtelif kaynaklardan neşet etmişlerdir. Bunlardan özel kanunlarla kurulanlar vardır, bir kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulanlar vardır ve özel hukuk hükümlerine göre kurulanlar vardır. Binaenaleyh, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin son hukukî durumu budur. Türkiye'deki oluşumu izah ettiğimiz takdirde, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüslerinin her hangi bir veçhile ekonomik bir politikanın aracı olarak Türk sathına getirilmiş olmadıklarını göreceğiz. Malûmunuz olduğu veçhile ve hattâ buharın sanayie tatbikinden evvel, her devletin aslî vazifesi asker beslemek, devletin haricî emniyetini temin etmek ve jandarmalık vazifesini görmekten ibaretti. Fakat sanayinin gelişmesi devletlerin vazifelerini çoğalttı. Devletlere başka başka masuliyetler yükletti.

Osmanlı İmparatorluğu bu mesuliyet yüklenme devresinde geç kaldı. Binaenaleyh, sadece asker ve jandarmalık vazifesini ifa etti ve kapitülâsyonlar tesiri ile de Osmanlı İmparatorluğu bir mübadele memleketi, yani kendi vatandaşlarının veyahut Türklerin mübadele memleketi olma nitelğiini kaybetti. Bu sistemde halk fakir düştü. Türkiye Cumhuriyetinin devralmış olduğu Türkiye fakir bir Türkiye'dir. Dünya milletlerine İstiklâl Savaşını vermiş olan Türk Milleti, kalkınmada da öncülük yapmak arzusunda idi.

Atatürk, bu kalkınma ihtiyacını en güzel dile getiren devlet adamıdır. Sermaye piyasasının teşekkül etmemiş olması, bizi başka kaynaklar aramaya sevk etti. 1930 senelerine kadar temel inkılâplar yapıldı. 1925 yılındaa Sanayi ve Maden Bankası kuruldu. 1927 de Teşviki Sanayi Kanunu çıkarıldı. 1932 de Sanayi Kredi Bankası kuruldu. Bu meyanda Sayın Gündoğan arkadaşıma şunu söylemek isterim ki, sadece o devrin meclisleri Islahatı Nebatat ve İntihabat kanunları ile uğraşmadılar. 1929 dünya iktisadi krizi geldi çattı. 1930 dan itibaren devlet eliyle sınai tesislerin kurulduğunu görüyoruz. 1934 te Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı yapıldı. 1936 da İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânı yapıldı. 1938 de dört yıllık yeni bir plân yapıldı. 1938 de 3460 Sayılı Kanun çıkarıldı. Harb geldi çattı, Millî Korunma Kanunu ısdar edildi.

3460 sayılı Kanun, Türk devlet işletmeciliğinin, dünyada muhtelif çeşitleri bulunan, doğmadan uzak, peşin hükümden uzak, sırf Türkiye realitelerine uygun bir tatbikatıdır. Ve öyle bir tatbikattır ki, hususi hukuk hükümleri içerisine oturtulmuştur. Profesör Hirş'in dediği gibi, Türk zekâsının bulduğu bir iktisadi üründür.

Burada şu esas kabul edilmiştir. Türk Milletinin sanayie yatıracak parası olmadığı için devlet hazinesinden para alınmıştır. Muayyen bir hükmî şahsiyete verilmiştir. Bu hükmî şahsiyet anonim şirketler, yani dünyada mevcudolan, Batı'da mevcudolan ticaret ve hususi hukuk hükümleri içerisinde mütalâa edilmek istenmiştir, ortak, Türk Milletinin tümü kabul edilmiştir. O zamanın 13 milyon insanını bir çatı altında umumi heyet olarak toplamak mümkün olmadığı cihetle çare düşünülmüş ve o insanların mümessili olan Türkiye Büyük Millet Meclisi umumi heyet kabul edilmiştir. Binaenaleyh, tam mânası ile bir hususi hukuk hükmü içerisinde, ortaklık içerisinde mütalâa edilen bir konudur ve dünyada ilkidir, sonradan başka memleketler tarafından tatbik görmüştür.

Binaenaleyh, bu Türk iktisadi hayatının Osmanlı İmparatorluğundan devralmış olduğumuz memleketimizin o zamanki iktisa diveçhesinin tabiî bir neticesidir ve hiçbir veçhile bir iktisat felsefesinin eseri değildir.

Bütün bu izahatım, burada C. H. P. nin ve Millî Birlik Grupunun sayın üyesinin, Türk devlet işletmeciliğini, dünyada binlerce tarife tabi tutulmuş devletçilik mefhumları içinde doğmatik bir devletçiliğe oturtmak çabalarına cevap vermek içindir, böyle birşey yoktur. Binaenaleyh, Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri bir vakıa olduğuna ve önümüzde Türk Devletini hangi iktidarlar gelirse gelsin, onlara idare edilsin diye mevdu bulunduğuna göre, burada Türk Devletinin malı olan ve vazgeçilir veya geçilemez, onu zamanın, ancak iktisa-

di şartların tâyin edeceği Kamu İktisadi Teşebbüslerini burada daha iyi bir hale ifrağ etmenin çabası içerisinde ve eleştirmesi içerisinde bulunmak mecburiyetindeyiz.

Bizim anayasamızın ve kalkınma plânının öngörmüş olduğu karma ekonomi sistemine birbirlerini ezdirmemek gayesine vâsıl olmak üzere en iyi programı hazırlamış olan Adalet Partisidir. Adalet Partisinin programında temel görüşler kısmında aile ve miras kısmında, 13 ncü maddedeki hür iktisadi düzen, serbest teşebbüs kısmında, 14 ncü maddedeki memleket hâdiselerinin büyüklüğünü izah eden paragrafta ve 17 nci maddedeki işletme düzenine mâtuf olan paragrafta bu karma ekonominin birbirini ezmesi sistemlerinin dışında birbirini kalkındırması sistemini va'zetmenin çarelerinin arandığını ve iki elin şamatası şeklinde Türkiye'nin kalkındırılmasının bu yoldan yapılmasının kabil olacağının en güzel şekilde izahını bulmuş oluyoruz.

Kamu İktisadi Teşebbüsü mefhumu, demin de arz ettiğim gibi, bizim memlekete has bir mefhumdur. Başka memleketlerde bizdeki iktisadi devlet teşekkülleri anlamında bir kamu iktisadi teşebbüsü mefhumu gelişmiştir. Ancak bizim kamu iktisadi teşebbüsü mefhumunun daha olumlu, memleketin gerçeklerine daha yararlı olduğu açıktır. Umumiyetle bütün dünyada kamu iktisadi teşebbüsleri bizimkine benzer bir tasnif içinde İktisadi Devlet Teşekkülleri ve diğerleri şeklinde parçalanmaya yahut kendi içinde bölünmeye doğru gitmektedir. Yani İktisadi Devlet Teşebbüslerinden hususiyle serbest piyasa nizamı içinde çalışanlarla çalışmıyanlar arasında bir tasnif yapmak temayülü kuvvetlidir. Bunu ortaya koyarken tabiî diğer Batı demokrasi memleketlerini kastediyorum. İngiltere'de, Fransa'da, İtalya'da temayülün gayet kuvvetli olduğunu bu konuda yazan müellifler ortaya koymuş bulunmaktadırlar.

Bu kısa açıklamadan sonra dünyada kamu iktisadi teşebbüslerinin uygulanmalariyle ilgili bâzı açıklamaları da bilginize sunmak istiyorum. Dünyada hemen her memlekette az veya çok yaygın olarak kamu iktisadi teşebbüsleri vardır. Milletlerarası çeşitli kuruluşların bu alanda yaptığı araştırmalarda konuda gayet detaylı bilgiler verilmektedir.

Her hangi bir mütehassıs milletlerarası kurulun raporuna veya yayınına bakıldığı zaman konu hakkında pek çok detaylı bilgiler bulunabileceği için burada detaylara girmek istemiyorum. Ancak dünyanın en demokratik memleketlerinde, en liberal memleketlerinde önemli ölçüde kamu iktisadi teşebbüslerinin mevcudolduğu bilinmektedir. Meselâ Almanya'da 300 e yakın kamu iktisadi teşebbüsü vardır. Fransa'da sayıları bundan daha üstündür. Amerika'da bile yüzlerce kamu iktisadi teşebbüsünün mevcudolduğunu görmekteyiz. Dünyada kamu iktisadi teşebbüsü olmıyan memleket yoktur neticesini çıkartmak mümkündür. Kamu iktisadi teşebbüsü sistemle de, iktisadi ve sosyal sistemle de katiyen alâkalı değildir. Ve gelişme nedenlerinin araştırılmasında fayda olduğu muhakkaktır. Özellikle iktisadi devlet teşekküllerine veyahut kamu iktisadi teşebbüslerini bir politik sisteme bağlamak istiyenler için bu konunun bilinmesinde fayda mevcudolabilir kanaatini tekrarlıyorum.

Dikkat edildiği zaman hemen bütün memleketlerin kamu iktisadi teşebbüslerinin gelişmesinin tarihî nedenleri vardır. Demin arz ettiğim gibi bizde de böyle olmuştur. Gelişmekte olan memleketlerde özellikle bu tarihî nedenler rol oynamıştır. Bu memleketlerde hükümetler yani Devlet bir taraftan özel teşebbüse yardım ederken bir taraftan da kamu iktisadi teşebbüsleri kurmuştur. Bâzı memleketlerde askerî icapların kamu iktisadi teşebüslerin kurulmasında rol oynadığı bir vakıadır. Harb aracı yapan birtakım fabrikaları hususi sektörün elinde bırakıp siparişlerini meşkûk bir istikamete sokmak istemiyen bâzı memleketler sırf harb sanayii ile ilgili fabrikaların kamu iktisadi devlet teşekkülü şeklinde tekevvününe ön ayak olmuşlardır. Bâzı memleketlerde doğmalar halinde sırf iktisadi istiklâl çabasiyle bâzı iktisadi devlet teşekküllerinin kurulduğu da bir vâkıadır. Bunun yanında iktisadi devlet teşebbüslerinin kuruluş nedenlerinde meselâ Fransa'da Renault (öne) fabrikalarında olduğu gibi garip bir tecelli de vardır. Renault fabrikalarının sahibi olan kişinin Almanlarla iş birliği yapmış olması gerekçesiyle fabrika istimlâk edilmiş ve Fransız Devletinin elinde kalan bu fabrika kamu iktisadi teşebbüsü haline ifrağ olunmuştur.

Almanya'dan ele geçirilen bâzı fabrikaların da bu şekilde kamu iktisadi teşebbüsü haline ifrağ edildiği Fransa'da görülmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri bir iktisadi nizam içerisinde rizki bol, âmme vasfı fazla olan bâzı iktisadi ünitelerin büyük sermaye istemesi dolayısiyle ve hususi sektörün rizkten kaçması dolayısiyle bir Devlet zorunluğu ve bir iktisadi zorunluk olarak kurulmuştur. Meselâ demiryolları, kömür madenlerinde olduğu gibi.

Görülüyor ki, şu arz ettiğimiz bilgiler muvacehesinde iktisadi devlet teşekkülleri bir politik sistemin neticesi değildir. O halde bizdeki İktisadi Devlet Teşekküllerini bir sol gelişmenin aracı olarak görmeye hiç lüzum yoktur ve bu son derece zararlıdır.

Demin de arz etmiş olduğum gibi bu iktisadi devlet teşekkülleri yani kamu iktisadi teşebbüsleri dünyanın her memleketinde teessüs ettiği veçhile aynı zamanda bir inkişafa da mazhar oldukları bir hakikattir. Demin arz ettiğim gibi millî iktisadı korumak bir inkişaf sebebi olmuştur Zor sanayi dediğimiz son zamanlarda zuhur eden elektronik sanayii, uçak sanayii, feza araştırması sanayii gibi büyük sanayiler Kamu İktisadi Teşebbüslerinin genişlemesine ve onların inkişafına sebebolan yeni sanayi kolları olmuşlardır. Bunlar kâr beklemiyen çok büyük yatırımlar istiyen araştırma, geliştirme rizkleri büyük olan alanlardır. Binaenaleyh, gelişmekte olan memleketlerde bu alanların kamu iktisadi teşebbüslerine devredildiği ve onların bu alanlarda çalıştıkları bir vâkıadır.

Muhterem senatörler, bu izahatımla şunu ortaya koymak istemiştim. İktisadi Kamu Teşebbüsleri hiçbir suretle, tekrar ediyorum, şu ya da bu politik düşüncenin mahsulü değildir. memleketlerin gerçekleri daima çok değişik amaçlarla yeni yeni iktisadi devlet teşekkülleri kurulmasına lüzum gösterebilir.

Şimdi Türkiye'de elimize getirilmiş olan ve büyük emekle hazırlandığı muhakkak bulunan Karma Komisyon raporları ve bu meyanda himmetleri geçmiş olan ve teşekkürle karşılayacağımız Yüksek Denetleme Kurulu üyelerinin raporları neticesinde tahassül eden ve üzerinde tartışma yapmış olduğumuz konuyu hafifçe sizlere izah edeceğim.

Türkiye'de, raporda da belirtildiği gibi, gayrisâfi millî hâsılada bir artışın mevcudiyeti kalkınma hızının 1964 te 4,9; 1965 te 4,6; 1966 da da 10,1. İkinci Beş Yıllık Plâna göre de 8,8 şeklinde bir yükseliş gösterdiğini, 1961 fiyatlarına göre nüfus başına 2 108, 2 151, 2 308 liralık gayrisâfi millî hâsıla düştüğünü görüyoruz. 1966 da 8,4 milyar liralık bir katkıda bulunmuş oluyor Kamu İktisadi Teşebbüsleri. 29,5 milyar lira olan, o civarda bulunan gayrisâfi millî hâsılanın % 9,1 ini teşkil ediyor. Millî gelire katkısı sanayi kolunda % 22, malî alanda % 57, Ulaştırma hizmetlerinde % 24 tür. Yatırımlar, Türkiye yatırımının % 19 u, kamu yatırımlarının % 34 düdür. İstihdam gücünün % 14,3 üne sahiptir. 9 bankanın 1964 - 1966 yıllarındaki genel mevduat toplamı Türkiye genel mevduat toplamının % 39,43 ü, plasmanların ise % 53,62 sidir. 124 ünitede mütalâa edilen bu Kamu İktisadi Teşebbüslerinde 1966 da 136 609 müstahdem ve memur; 187 762 işçi çalışmıştır. 4 milyar 168 milyon lira maaş ve ücret ödenmiştir. Kâr ve gelir fazlası olarak 1964 te 1 milyar 57 milyon, 1965 te 1 milyar 452 milyon, 1966 da 2 milyar 27 milyon lira kâr ettiğini görmekteyiz. Bu hususu Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışan fedakâr yönetici ve memur arkadaşlarımızın faaliyetleri neticesi olduğu için Türk kamu oyu olarak ve partim olarak memnuniyetle karşıladığımızı ifade etmek isterim.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin birtakım arızalarla mâlûl olduğu muhakkaktır. Biz Adalet Partisi olarak bu arızaların giderilmesini memleket ekonomisine büyük katkıda bulunan bu ünitelerin Türk halkına daha verimli bir halde, daha yararlı bir halde çalışmasını temin etmeyi prensip ittihaz etmiş bulunuyoruz.

58 milyar liralık bir mevcudatın sahibi olan bu Kamu İktisadi Teşebbüslerinin elde etmiş oldukları 2 milyar 27 milyon liralık kârın % 10 kâr nisbeti muvacehesinde yani sermayeyi veren Türk Milletinin bundan ben kâr isterim demesi icabeden normal nisbet içerisinde kârının az olduğu bir vâkıadır. Esasen Türk kamu oyunda İktisadi Devlet Teşekküllerinin verimli bir hale getirilmesi yani verimsiz olduklarına dair senelerce süren bir münakaşanın mevcut olmasıdır ki, bizi bu konular üzerine derinliğine eğmektedir. Yoksa fevkalâde işliyen bir müesseseler manzumesi halinde olsalardı burada bu uzun uzadıya münakaşaları yapmazdık.

Bu 58 milyarın defter değeri olduğu malûmlarıdır. Bunun gerçek değeri daha çok fazladır. 160 - 170 milyar civarında ifade edilebilir diyenler vardır. Tasavvur olunacağı gibi, bunun büyük bir kısmı arazi ve bina olarak çok düşük değerlere dâhil olduğu gibi, umumi şekilde bugünkü ölçülere göre düşük rayiçli yabancı paralarla alınmış mallar da mevcuttur. Binaenaleyh, bütün bunlar nazarı itibara alındığı takdirde 58 milyarlık varlığın çok yüksek olduğu muhakkaktır. Aslında böyle bir rakamı getirmek kamu teşebbüslerini Türkiye'de yeterince belirtmez. Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri, özellikle kritik sektörlerde, çok pay sahibidirler. Nakliyatta umumiyetle yüzde 90 zannediyorum onların payındadır. Ağır sanayiin yüzde 80 i onlardadır. Çimento sanayii hususi sektörün hayırlı yatırımları dışında hâlâ onların hâkimiyetindedir. Binaenaleyh, Türk ekonomi hayatında ehemmiyetleri 58 milyarın da üstündedir. İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bir de âtıl kapasitelerini, burada uzun uzadıya münakaşa etmiş olduğumuz veçhile, hesaba katacak olursak ehemmiyetin bir kat daha azîm olduğu meydana çıkar. 1961 yılında Başbakanımız Süleyman Demirel'in de bulunduğu bir komisyon tarafından sanayiimizdeki âtıl kıymetler babında yapılmış olan bir komisyon çalışmasının hazırlamış olduğu rapordan anlıyoruz ki, Türkiye'de sanayide âtıl kıymetler fevkalâde çoktur. Bunlara Kamu İktisadi Teşebbüslerine düşen pay da büyük bir nisbet içerisindedir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin gelecekte ne yolda bir veçhe alacağını tâyin etmek güçtür ve sihirbazlıktır. Çünkü bu büyük faktörlere bağlıdır. Burada Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hiçbir veçhile devredilmiyeceğine dair bir kanının zikredilmesi de yanlıştır. 440 sayılı Kanunun 11 nci maddesinin sondan bir evvelki fıkrası bunlara bağlı müesseselerin anonim ve limitet şirketleri haline ifrağ edilebileceğini veyahut bu kabil şirketlere devredilebileceğini derpiş etmiştir. Binaenaleyh bunların akibetlerinin ne olacağını tâyin etmek sihirbazlık olur, deyişimin sebebi bu nedenlere istinadetmektedir. Çünkü çok geniş birtakım şartların tekevvünü bugünden bilinemez. Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu şartlar muvacehesinde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin devriminde müş'ir olduğu bir hakikattir. Bunlar yapılmış, denenmiş, kibritin dahi devrinin dahi zor olduğu görülmüştür. Şunu belirtmekte fayda vardır ki, son yapılan ekonomi ve sosyal etütler konferansında Kamu İktisadi Teşebbüsleri bütün dünyada gelişmekte olan bir vâkıadır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Devlet yönetimine uygun bir yönetim içinde başarıya ulaşması ihtimali zayıftır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin gerçekten verimli ve kârlı çalışması mümkündür şeklinde üç ana esas kabul edilmiştir. Türkiyemizde son zamanlarda özellikle çimento alanında ve tekstil alanında görülen büyücek yatırımlar özel teşebbüs eliyle yapılan yatırımlardır ve bunlar çok ümit vericidir. Biz, demin de arz etmiş olduğum veçhile, her iki sektörü biribirini ezme vasıtası olarak değil, biribirine yardım eden iktisadi üniteler olarak gördüğümüz için bu misalleri vermekteyim. İktisadi Kamu Teşebbüslerinin Türkiye'de ve bütün dünyada malûm olduğu arızalarından biri de bağımsız olmaları veyahut bağımsız olmadıkları keyfiyetinin münakaşasıdır. Bu konu muhtelif memleketlerde halledilmesi icabeden bir konu olarak devam edegelmiştir. 440 sayılı Kanunumuz ilgili Bakanlık tâbirini kullanmak suretiyle sadece bir Bakanlık tâyini yapmış, İktisadi Devlet Teşebbüslerimizi, Kamu İktisadi Devlet Teşebbüslerini ve İktisadi Devlet Teşekküllerini oldukça özerk bir hale ifrağ etmek çaresine baş vurmuştur. Fakat zaman zaman bunun bir Devletin yönetim icaplarının dışında zedelediği de çok uzak devirlerden beri hem Türkiye'de, hem de çok başka memleketlerde görülmüştür. Nitekim bu ârıza Avusturya'da da müşahede edilmiş ve benim hiçbir veçhile tavsiye etmiyeceğim, ancak malûmat sadediyle arz edeceğim, muhakkak ki, biliyorsunuzdur, bir yöne gidilmiştir, o da Kamu İktisadi Teşebbüslerini bir elde toplıyan teşekkülün yönetim kurulunun Parlâmentoda temsil edilen partilerin oranında temsilciye ve bitaraf kişilere mâlik olmasından teşekkül etmektedir. Bunlar dünyada Kamu İktisadi Teşebbüslerinin daha özerk bir halde çalışması için yapılan çalışmalardır ve bütün dünyada bu bir dert olarak mevzuubahsedilmiştir. Ancak tekrar edeyim ki, bir Hükümetin kanunla kendisine tevdi edilmiş bir vazifeyi bir müdahale telâkki etmek o Hükümetin Hükümet etme nedenlerine karışmak gibi olacaktır. Başarıları tesbit edilmiş olan Umum

Müdürleri attınız lâfı şu karşımızda gördüğümüz Umum Müdürlerin başarısız olduğu mânasına gelebilir mi?

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin dertlerinden biri de istihdam fazlalığıdır. Bütün dünyada bu böyle olmuştur. Bu, kabili münakaşa bir hususdur. Türkiye gibi işsizi bol olan memlekette istihdam politikasında faydalı hizmetler gördüğü de bâzı müelliflerce ileri sürülmektedir. Fakat şurası da muhakkak ki, kârlılık ve verimlilik prensibi esas kabul edildiğine göre bu istihdam politikasının bir düzene raptı şarttır. Yöneticilerin daha vâsi salâhiyetlerle ve 440 sayılı Kanunun mukaveleli çalışma şeklinin işletilmesi suretiyle çalıştırılması faydalı neticeler getirebilir. İnsan seçiminde yeknesak esaslar henüz vaz'edilmemiştir, vaz'edilmesi lâzımdır. Ücret bağ sistemleri tatminkâr değildir. Tatmin edilmesi lâzımdır. Fakat bu tertibimizi yaparken Türk Devletinin imkânlarını nazarı itibara almak gerektiğine de işaret etmek isterim.

Marketing ve pazarlamadan mahrumdurlar. Dünya başka bir istikamete doğru gitmektedir. Pazarlama artık iktisadi ünitelerin kaçınılmaz bir kısmıdır. Bu kısımda çalışan insanlar zor yetişen kişilerdir. Binaenaleyh bu pazarlamaya çok ehemmiyet verilmesinin zaruri olduğu kanısındayız. Komisyonun raporunda bu hususa az değinildiğini görmekteyim.

Sermaye ve finansman yetersizliği içindedirler. Bu da bir hakikattir. Fakat, bunu getirip Adalet Partisi, Adalet Partisi diye, Adalet Partisinin üstüne gitmeye çalışmak da insafsızlığın tâ kendisidir. Bu bir derttir ve bütün dünyada da bu dert devam etmektedir. 154 sayılı Kanun bu derdi ortadan kaldırmak istemiş, ama kaldıramamıştır. Finansman, Devlet Yatırım Bankası tarafından karşılanmak istenmiştir. Fakat, şurası da muhakkaktır ki, Devlet Yatırım Bankası da kâfi gelmemektedir. Muhasebelerin yeknesaklaştırılması lâzımdır. Bu henüz yapılmamıştır, yapılmasında zaruret vardır. Yatırımlar programları tutmamıştır, bunların nedenleri çoktur, sizlerin vaktinizi almamak için bu konudaki izahatımı geçiyorum.

Dünya bambaşka bir istikamette ilerliyor, insan başına gelirin 4 000 dolârı aştığı andan itibaren endüstri ötesi düzeyine girilmiş olunuyor. Yani, bu yaklaşık 40 000 Türk lirasıdır. Bugün Amerika Birleşik Devletlerinde fert başına 500 dolâr, Batı - Avrupa aşağı - yukarı 1 800, Sovyet Rusya 1 000 dolâr, Türkiye yaklaşık olarak 250 dolâr. Binaenaleyh, mesafeler mütemadiyen çoğalmakta. Bu mesafeleri kapatmak için elimizde kuvvetli bir iktisadi ünite olarak bulunan Devlet işletmeciliğini daha iyi esaslara rapdetmenin Adalet Partisinin gayesi olduğunu ve bu yolda esaslı çalışmalar yapmış olduğunu arz etmek isterim. Ve bu şuur içinde çalışmalarımızın siz değerli parlömanterlerin yardımı ile daha iyi bir istikamete yöneleceğine de eminim

Umumi rapor 19 sayfa ve 57 temenniden ibarettir. Kimisi Parlâmentoya mevdu bâzı temenniler, kimisi Hükümete mevdu, kimisi de iç bünyenin yapacağı bâzı düzeltmelerdir. Kamu İktisadi Devlet Teşebbüslerinin dünyada iyi bir istikamete gitmesi münakaşalarında, onları yöneten kişilere bir kâr gayesi, hedefi verilmesi esastır. Ve bu birçok memleketlerde tatbik görmeye başlamıştır. Bizim 440 sayılı Kanunumuz sadece kârlılık ve verimlilik demiş, kârlılık ve verimliliğin ne olduğunu tarif etmemiştir. Tabiî ki her iktisadi üniteye ayrı ayrı, hattâ bâzılarına da kâr etmiyeceksin denebilir. Ancak bu kârlılık gayesi verilirken halkı sömürmesin diye, yani, tekelden dolayı kâr edeceğim diye halka pahalı fiyatla mal satmasın diye yan amaçlar da verilir. Bu dünyda yapılmaktadır. Bu da bir güdücü kuvvet olarak Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yeni bir veçhesinde nazarı itibara alınması gereken hususlar olarak münakaşa konusudur. Yeniden organizasyon bütün dünyada vâkidir. İspanya'da İME, İtalya'da İRİ, Avusturya'da ÖEG, bu holdingleşmenin birer tipidir. Holdingleşme de demin arz etmiş olduğum gibi, dünyada münakaşa edilen Kamu İktisadi Teşebbüslerinin daha verimli hale getirileceği hususunda öne sürülen mevzulardandır. Binaenaleyh, holding konusu bizim partimizin de, Hükümetimizin de programında dercedilmiş bir konudur ve Batı âleminde, tatbik edilen, üzerinde ilmî şekilde münakaşa edilen, lâlettayin ortaya atılmış konulardan değildir.

Ben uzatmamak için kısa kesiyorum. İktisadi Devlet Teşekküllerinin ıslâhı konusunda dünyada ele alınmış ve benimsenmesi kabil olan,

onları yönetenlerin teminata raptedilmesi konusu da vardır.

Ben burada en esaslı unsur olarak Kamu İktisadi Teşebbüslerinin raporda da nazarı itibara alınmadığını görerek eğitim konusu üzerinde durmak isterim. Dünya çok değiştir. Sanayi dünyada diğer sektörlerin üzerinde bir istihdam gücüne malik oldu. 1840 da ziraatte % 80 insan çalışırken, sanayi ve ticarette % 10, diğer sektörlerde % 10 kişi çalışıyordu. 1940 ta ziraatte % 30, sanayi ve ticarette % 50, diğer sektörlerde % 20, 1975 te ise ziraatte % 15, sanayi ve ticarette % 70, diğer sektörlerde % 15 in çalışacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'mizde 1955 te tarım % 82, sanayi % 9; 1960 tarım % 79, sanayi % 10; 1965 tarim % 75, sanayi % 12; 1967 tarım % 72,3, sanayi % 13,8. Binaenaleyh, görüyoruz ki Türkiye'de de sanayie doğru bir yöneliş vardır, bu zaruridir ve plânımızın hedefi de budur.

Dünya yeni yeni bilgilerle doluyor. Aristo'nun lisesi gayrikâfidir. Aristo eğer bugün kalksa ve dünya yüzünde bir yarışmaya girse, Türkiye'de iyi bir ilk mektep öğrencisinden az not alır. 19 ncu asrı da aştık, 20 nci asrın ikinci yarısında dünya yeni bilgilerle dolup taşıyor. Binaenaleyh, 11 senelik klâsik lise tahsili; çünkü sanayi bir bilgidir ve lise tahsilini görmüş kimselerin sanayide söz sahibi olmaları, makina kullansalar dahi lâzımdır. Bu 11 senelik sisteme Aristo'nun lise sistemi gayrikâfidir. İnsanlar 18 yaşına kadar 11 senede entellektüel bir bilginin sahibi kılmak imkân dâhiline çıkmıştır. O halde insanları 30 yaşına kadar 11 senede entellektüel bir bilginin sahibi kılmak imkân dâhiline çıkmışştır. O halde insanları 30 yaşına kadar okutmak gerekir, bu bilgi bolluğu karşısında. Bu da imkânsızdır. Çünkü, müstahsıl bir kütleyi müstehlik bir kütle haline sokmak hiçbir veçhile doğru değildir. O halde konu hizmet içi eğitimin sırtına yüklenmektedir. Hizmet içi eğitim Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ıslahının öncülerinden birini teşkil edecektir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde onun hukukî veçhesini bilen memur adedinin yüzdesi çok azdır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde kendisine araç teslim edilmiş olan kişiler bilgiden mahrumdurlar. Bu onların kusuru değil, bizim kusurumuz. Binaenaleyh, eğitim programlarımızı ayarlamamız icabettiği gibi, Kamu İktisadi Teşebbüslerinde hizmet içi eğitimlerin bir hayli önem kazanmasının onların ıslahına medar olacak çarelerden en önemlilerini teşkil ettiği kanısındayız.

Sizi uzun uzadıya izahatımla sıktığım için özür dilerim. Bana bu konuşma fırsatını ve hakkını da bahşetmiş olduğunuzdan dolayı tekrar teşekkür eder A.P. Grupu namına heppinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Ferid Melen, 22 dadikamız var, sonra program icabı tatil edeceğiz. Konuşmalarınız 20 - 22 dakikaya sığar mı?

FERİD MELEN (Van) — İzin verirseniz öğleden sonra konuşayım ki konuşmam bölünmesin.

BAŞKAN — Peki o halde Sayın Yıldız da söz talebettiler.

Sayın Yıldız, sizinki sığar mı efendim?

AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) — Evet.

BAŞKAN — O halde siz buyurunuz. Sayın Melen, sıranızı verir misiniz?

FERİD MELEN (Van) — Evet.

BAŞKAN — Buyurunuz.

Sayın Yıldız, grup adına değil mi?

Millî Birlik Grupu adına.

AHMET YILDIZ Tabiî Üye) — Evet efendim.

Sayın Başkan, sayın senatörler; söz alışımın bir nedeni de benden önce konuşan Sayın Ahmet Demir Yüce'nin dokunduğu bâzı noktalarda sanıyorum ki, yanlış anlaşma var, onları da açıklamak istiyorum.

Halk oylariyle seçilmiş gruplar var, Parlâmentoda. Yüzde 57 oy alanları hesabetmiyorsunuz. Hep bu söylenir şimdiye kadar bize karşı. Böyle bir serzenişte bulunmak bize yersiz gibi geldi. Elbette halk oyuna saygılıyız. Ama, çoğunluğun hiçbir yerde yüksek nitelikteki konuları yeteri ölçüde bilmediği de bir gerçektir. Onun içindir ki, Devlet kurumları, Parlâmenterler ve bilim adamları bunları bilenler kamu oyu karşısında açık tartışma ile kamu oyunu aydınlatmıya çalışır. Bunu anlatırken, çoğunluğun oyunu almış diye her hangi bir parti ille onun dediği doğru diye bir teori yoktur. Gerçekler gerçektir, kalkar söylersiniz, karşı görüş söy-

lenir. Biz beklerdik ki, sayın arkadaşım burada elimizden geldiği ölçüde bâzı yabancı bilginlerin de görüşlerine dayanılarak, Türk gerçeklerine de uyduğunu sandığımız görüşlerimizi kıyaslayıcı yöntemlerle sunmıya çalıştık. Aynı ölçülerle iktidar partisi sözcüsü de bize cevap verseydi bir iyi tartışma yapardık ve belki de karşı görüşü yine ileri sürmek suretiyle Türkiye'nin gerçeklerine uyan yöntem tertipleri bulmaya yarardı. Yoksa, siz dinlemiyorsunuz, yüzde 57 yi hesabetmiyorsunuz. Bu lâflar hiçbir işe yaramaz ve yapıcı hiçbir sonuç vermez. Çünkü, kurumların, kişilerin aydınlatıcı görüşlerinden yoksun kalan bir kamu oyu elbette ki, doğruya varamaz inancındayız. Bu arada doğruları söylemek sanırım ki, isterse bir kişinin görüşü olsun uygar bir insanın düşün özgürlüğüne saygı duyulan bir ülkenin yapacağı iştir. Sonra, kürsüler, parlâmentolar özellikle çoğunluğun değil, aklın, mantığın görüşlerini savunarak çoğunluğa da ışık tutmalı. Ben bu sözü, ünlü devlet adamı Klemanso'nun bir sözünü bundan önce kürsüye getirdim. Diyor ki, Klemanso, bu Meclise gelirken, Parlâmentoya gelirken herkes sokağa, kütleye hitabederek gelir. Doğrudur, metod budur. Ama, buraya geldikten sonra hâlâ o etki altında kalırsınız, ona aydınlatıcı yolu siz onun belli peşin eğilimlerinden kurtularak göstermezseniz biran evvel dönersiniz Fransız Parlâmentosuna. Bunu Fransız Başbakanı Klemansu söylüyor. İşte onun için demokrasi budur sanıyorum. Yoksa, efendim ben oy aldım, çoğunluk bana oy verdi, öyle ise benim bilgime inanacaksınız. Yok öyle bir şey.

Sonra, Atatürk diye bir edebiyat yapıldı. Çok memnun oluruz Atatürk için, Sayın Başkanım da zaten ondan hoşnut kaldığı için sözünü kesmedi. E.. doğru bu, bundan hepimiz zevk alırız. Ama, yanlış bâzı yargılarla bu işi yürüttüğü kanısındayım. Büyük işler yaptı, elbette Atatürk. Biz de söyledik. En büyük Devlet adamı, ama, Karşıyaka Konferansının 1923 Türkiye'sine önerdiği liberal kapitalizmin uygun olmadığını yedi yıl sonra bizzat Atatürk de söyledi. Efendim, Atatürk yanılmadı. 1920 de, 1921 de Atatürk'ün beyanları vardır, onlarla kıyaslasınız arada bir fark görürsünüz. Nedenlerini biliyoruz. Bir kısmı, konferansta konuşmadı, çünkü, o zamanlar uluslararası ilişkiler yönünden kaygu duyan Batılı büyükleri biraz ürkütmemek için böyle konuştuğunu söyliyen yazarlar. Sonra, 1930 a kadar Atatürk çok daha büyük işlerle uğraşırken ekonomik konulara ayıracak zamanı da az olduğundan, belki onun için, bununla az uğraştı. Atatürk'ü bu küçültmez, teknisyen değildi. Ama, bir gerçek ortada. O devrin, o çağın ekonomik dilimini diliyorum diyenler bu sistemi getirdi ve uygulattı. Bunu yererken hiçbir şekilde yermiyoruz. Diyoruz ki, Devlet adamlarına da yardım ediniz, bilenler yanılabilirler. Atatürk gibi büyük bir adama bile bir süre, Devlet Başkanı olduğu bir süre böyle bir politika uygulatıldı ve sonra değiştirdi onu. Devrimleri bitirdikten sonra, onu belki zaman bulduğu için üzerine eğildi. O benim bileceğim iş değil, bir gerçeği objektif olarak ortaya attım.

Bir de niçin söylediğini anlamadım, Üçüncü Orduya gitti de ordu ile karıştırarak filân iktidarı almadı, filân, filân bir şeyler. Böyle karmakarışık, bulanık lâflarla bir şey söylemek doğru değil. Eğer 27 Mayısı söylüyorsa o ayrı bir şey, o ihtilâldir. Atatürk de bir Anadolu ihtilâlini zamanın koşullarına göre, o da zamanın Padişahını dinlemeden, o da zamanın güçleriyle birleşerek, ordusu ile birleşerek dört yıl süren bir ihtilâl sonunda iktidarı aldı. 27 Mayısta karşımızdaki belki çok zayıftı da 24 saatte, 2 saatte, 1 saatte oldu bu iş. O ayrı bir şey. Bunu kıyaslamak bir şey vermez, bir sonuç vermez. Onun için böyle bir yerden gitmiyelim, faydası yok bunun. Türkiye Büyük Millet Meclisi yollarını açtı. Biz de açtık, eğer bize söz atılıyorsa. Biz de hiçbir ihtilâlin yapmadığını 2 400 yıl önce yalnız Konsül Kinkinatüs'ün Roma'da yaptığını 1960 ta, 1961 de Millî Birlik Komitesi yaptı. O ihtilâlle gelmediği halde. Binaenaleyh, bunu bize lâf etmek için söylemek doğru değil. Görüşlerimize görüş söylemenizi rica ediyoruz, ki bilimsel bir tartışma olsun. Bu kürsüye çıksın konuşmalar sokağa düşmesin. 1900 den önce liberalizm, arz ettim, dünya koşullarına aykırı idi. Seymayesi yok, alışkanlığı yok, Türkiye yarı sömürge ekonomisi içinde bulunuyor, her

şey yabancının elinde bulunuyor. Böyle bir isnada her şey serbesttir, liberal ekonomi uygulanacak diyenler ya bilmiyordu bunu, ya bu istekte bulunanların etkisi altında yeter derecede ileri gidemediler. Her ne ise, yanlıştı.

Şimdi, değerli arkadaşım doğmalara saplanmayın, uygulanacaktı diyenler ya bilmiyordu bunu, ya bu istekte bulunanların etkisi altında yeter derecede ileri gidemediler. Her ne ise, yanlıştı. Şimdi değerli arkadaşım doğmalara saplanmayın, dediği gibi bir de biz tam sosyalizmi istemişiz diye bir şey söyledi. Yanlış anlaşılmasın diye bu konuyu aydınlatmak isterim. Burada bir aralık dedim ki; kavramlarda bir anlaşmaya varalım. Sosyalizm, liberalizm, neoliberalizm, revizyonist sosyalizm, hep bunların temelinde üretim araçlarına, üretim araçlarının kullanılış yöntemlerine yöneleceğiz, böyle konuşacağız. Ben burada dedim ki; yine diyorum ki; artık çağımızın sosyalistleri bile özel mülkiyetin üretim araçları dışında kalanına dokunan kalmadı. Kimse apartmanın niye var, araban niye var demiyor. Üretim araçlarına, üretim araçlarına da ulusal ekonomi yönünden değeri olan çaplara dokunuyor. Kimse marangozhaneye, berbere, terziye, ayakkabıcıya dahi dokunmuyor. Binaenaleyh, böyle aşırı bir eğilimi savunuyormuşuz gibi, görüşlerimizi gölgeleme çabası yerinde değildir. Tekrar ediyoruz bu noktada öyle ise açıklamak için, biz elbette inanıyoruz, Anayasa da inanıyor sanıyoruz. Bu üretim araçları, temel sanayii Devletin elindedir zaten. Olmıyanlar vardır, onlar da olmalıdır.

İkinci Ereğli Demir - Çelik Türikye'de bir aykırılıktır diye belirttim. Devletçi bir memlekette olmamalı idi. Biz de buna katıldık. Sebebini arz ettim, reddi miras edemedik, anlaşmayı uyguladık. Dış ticarette gördüğümüz aracıların hem temel tarım ürünlerinin ihracında yaptıkları büyük zararları, hem sanayi hammaddesi, yatırım hammaddesi ithalâtında, maliyeti ve yatırımı çok pahalıya mal eden tedbirlerini önliyecek, bir sistem, bir değişiklik gereklidir, diyor. Bankaların arz ettiğim şekildeki dağınıklığını ekonomiye katgılarını çok azaltan tertipleri düzeltmek gerekir gibi konuları, toprak ağasının bulunmamasını gerektiği gibi konuları kapsıyan bir görüşü savunduk. Yoksa üretim araçlarını tüm devletleştirin, hattâ tüketime kamu karşımı olsun diye bir görüş savunmadık. Bunu söyliyerek dedim ki; komünizmi insanlık dışı sayarız. Bu asla Türkiye'ye uygun değildir. Bütün bunları söylediğimiz halde, aksini söylemek doğru değildir.

Şimdi, izin verirseniz Anayasadan da bize bazan böyle söyleniyor. Bazan bu konulara burada değinince sayın arkadaşlarım ders mi veriyorsun, bize derse verme diyorlar. Böyle bir niyetimiz yok. Doğruları söylemek için bunları belirtiyoruz. Siz de doğruyu söylersiniz, aynı sözün karşılığını verirsiniz, memnun oluruz. Karşılıklı tartışırız, ama kürsünün altına girip de konuşma metodunu bırakın, diyoruz. Şimdi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ikinci madde der ki : Türkiye Cumhuriyeti Devlet olarak sosyaldir, rejimi demokrasidir. Sosyal demokrasidir Türkiye. Açık bu, tersini siz söyleyin. Türkiye Cumhuriyeti sosyal Devlettir. Devletin rejimi demokrasidir. Bu iki sözü birleştirdiğimiz zaman, siz de tersini savunun tartışalım. Türkiye sosyal demokrasidir. Efendim, sosyal demokrasi nedir? Ha.. Orada değişiyor. Bir uçtan bir uca kadar değişiyor. Elbette İngiliz de sosyal demokrasiyim diyor, İsveç de sosyal demokrasiyim diyor, Yugoslavya da sosyal demokrasiyim diyor. Has demokratlar da öyle diyor. Bizim hangisi? Sosyal demokrasi olduğumuzu, Anayasanın birçok maddeleri, dün arkadaşın birisi öyle Anayasa aykırıdır, dedi. Ben dedim 130 ncu maddeyi okuyunuz, ne yazıyor. Evet 130 ncu madde açıkça diyor ki; doğal kaynakları Devlet işletir. Doğal kaynakları işletilme hakkı Devletindir. Ancak kanunun kesin hükümleri olduğu zaman, Devlet ortaklığı veya özel kişilere verilebilir. Yani istisnadır. Temel kural Devletindir. Kapitalizm bizim konuları çözmediği için bunu söylemek istedim. Bana arkadaşım işte Adam Smith, Karl Marx diye tekrar konuştular. Evet tekrar ediyoruz, Adam Smith'i, Karl Marx'ı, Engals'i bütün görüşleri ile, bugün gerçeklilik sağlıyan görüşlerin ikisi de gericidir. Adam Smith'i de gericidir, Karl Marx'ı da gericidir. 1848 deki manifestonun halen geçerli olduğunu sanan kafa, 1830 ların Ricardo'su, Adam Smith'i hâlâ dediği doğrudur diyen kafa en önce buhar çağından gelmiş bir görüşü uzay çağında

değişmez diye iddia eden ve yüz yüzelli yıl sonra gelen bilginlerin hâlâ o cepheyi, o çapı aşmadığını söyliyen insan, evvelâ insan zekâsına saygısızdır. Bu görüşte olduğumuz için biz ne onu savunuyoruz, ne onu. Anayasamız da zaten söylüyor. Onun için bizi götürüp efendim, Adam Smith'in kuyruğunda mısınız, Karl Marx'ın, Engels'in, hiçbirinin de değiliz. Anayasanın ilkeleri ile birlikteyiz. Anayasa düzeni, arz ettiğim gibi, belirttiğimiz maddelere, uzun vaktinizi almıyacağım için, onu savunuyoruz, onun için diyoruz ki, Danıştay kararlarını uygulayın, onun için diyoruz ki, sosyal adalet, hukuk Devleti ilkelerine uygun olmak için, İktisadi Devlet Teşebbüsleri kamu ekonomik kuruluşlarında yaptığınız atanmalar, değişmeler, efendim bilmem sağa sola itmeler, ücret haksızlıkları filân hepsi bunlar Sosyal Hukuk Devletine uymuyor, buna göre bunları ayarlayınız diyoruz. Anayasaya uyun diyoruz. Diyebilirsiniz ki, biz uyuyoruz. İspat edersiniz dinleriz, saygı duyarız. Ama niye uymuyorsunuz deyince; efendim, sen komünistsin, sen sağcısın, sen solcusun filân lâfları ile olmaz bu. Bu bir akıl var, bir tartışma ile uyuyoruz dersiniz, uymuyoruz dersiniz. Uyduğunuzun doğru olduğunu ispat edersiniz. Doğmalara karşı biz, ben de söyledim, kalkınmamızın lokomotifi plânda da söylüyor, Kamu İktisadi Kuruluşlarıdır. Peki lokomotifin benzinini al başkasına ver, makinistini döv, hadi bu lokomotif yürüsün, yürümüyor işte. İşte onun için diyoruz ki, bunun makinistini, efendim yağını, benzinini, kömürünü, geldiği kaynaktan kusurlu olmadıkça, bozuk almadıkça duraklama yapmadan işletelim. Yoksa yeni gelenler, arkadaşım söyledi, beğenmiyor musunuz? Hayır, saygı duyarız, kamu hizmetinde bulunmuş genel müdürlüğe, müsteşarlığa çıkmış, tanısam da, tanımasam da saygı duyarım. Ama başarılısını atıp ötekini getirince, yanlış oluyor bu. Onu da başka bir yere, Devletin o kadar çok yeri var ki, demek istiyoruz.

Şimdi doğmalara sayın arkadaşımız, bu doğmaya saplanmama görüşünü lûtfen grupunda savunsun. Çünkü Sayın Başbakan burada özel teşebbüs, özgür teşebbüs bulunmadığı yerde demokrasi olmaz, dediler. Geçen yıl tutanaklara geçti. Devletçilik akılsızlıktır, palalıdır dediler. Ben de karşısında söylüyorum, dedim. O zaman da, demokrasi olmazsa demek İngiltere'yi, Danimarka'yı, Avusturya'yı uzun süre, efendim İsveç'i demokrasi saymıyalım. Doğma olur çünkü, gerçeklere zıttır. Devletçilik akılsızlıktır. E, akılsızlık edip en son liberal ekonominin sembolünü yapan Batı - Almanya 4,5 milyar markı geçen seneki literatüründe okuduk devletçilik teşebbüslerine yatırmıştır. New - Dealy 35 - 38 yıl önce Rozwelt Amerika'da uygulamış. O halde böyle devletçilik akılsızlıktır, bilmem ne diye lâflarla söylerseniz, doğmaya siz kapılıyorsunuz demektir. Aramızda başlıca fark arkadaşlarım, sonra derim burada bir görüş tipiktir bu, diyor ki, arkadaşım bir yerden böyle kulağında kalmış sanıyorum, işsizliğin artması bir bakıma iyidir derler. Evet bedava işçi bulmak için iyidir. Aramızda fark çıkıyor şimdi. İnsan haklarına saygı, insanın emeğinin değerini vermekle bedava adam bulmak arasındaki fark çatışıyor. Biz diyoruz, hayır; bedava adam bulmak, bedava adam sömürme doğru değildir Sosyal Hukuk Devletinde. Ama bir yerde bir kırıntı oldu. Efendim, işsizlik olan yerlerde biraz da iyi sayarlar bunu. Doğru iyi sayarlar bedava adam bulmak için, yoksa başka bir iyiliği yok bunun, dünyanın hiçbir yerinde işsizliğin iyi olduğunu kimse söylemez. Sözlerimi bitireyim, uzatmadan, sayın arkadaşlarım, özellikle iktidar partisinden rica ediyorum. Buradaki görüşler savunurken konular başka tarafa çekilmeden, ekonomik görüşü ekonomik nedenlerle, verilerle, sosyal konuyu, hukuk konusunu aynı verilerle cevaplarsanız karşılıklı bir tartışmamız olur. Yoksa ondan ayırıp da bilmem sağ, sol komünist lâfları ile boşuna birbirimizi yıpratmıyalım. Aramızdaki büyük fark bu görüşle anlaşılıyor ki, belirmiştir bu. Biz diyoruz ki, açıkça ekonomik politikada, ekonominin tepelerine kişilere oturtma yerine, ekonominin tepeleri, kamu yararına çalışan ve tüm ulusu düşünen Devletin olsun. Aramızdaki fark bu. Yoksa kişinin özel kişinin teşebbüsünü dürüstçe vergi veren, iş yapan insanın bütün haklarını

kısıtlayın diye bir iddiamız yoktur. Vaktinizi aldım özür dilerim. Saygılar sunarım. (Ortadan alkışlar)

BAŞKAN — Birleşime, bugün saat 14,30 da tekrar açmak üzere ara veriyorum.

Kapanma saati : 13,00

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — Başkanvekili Sırrı Atalay.

KÂTİPLER : Âdil Ünlü (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) Sadık Artukmaç (Yozgat)

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

1. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (1964 - 1965 - 1966 faaliyet yılları) denetimi sonuçları hakkında rapor (3/681) (S. Sayısı : 1131) (1)

BAŞKAN — Gündemimize devam ediyoruz. Güven Partisi Grupu adına Sayın Melen buyurunuz.

GÜVEN PARTİSİ GRUPU ADINA FERİD MELEN (Van) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun hazırladığı, kamu iktisadi kuruluşlarının 1964, 1965 ve 1966 faaliyet yılları denetim sonuçlarına ait raporu inceliyoruz. Bu rapor üzerinde ve iktisadi teşekküllerin sözü geçen yıllarına ait hesap neticeleri hakkında Güven Partisi Senato Grupunun görüşlerini arz etmek üzere söz almış bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlar, kamu iktisadi teşebbüslerinin 1959 ve 1963 yılarının faaliyet neticelerini iki yıl evvel, yani 1965 yılında tetkik etmiştik. Bu defa da 1964, 1965, 1966 yılları hesap neticelerini inceliyeceğiz. Anayasamızın 127 nci maddesine uyarınca çıkarılması gereken denetlemeyi düzenliyecek kanun biraz geç çıktığı için, biliyorsunuz 1964 te yürürlüğe girmişti, bir tıkanma ve birikme olmuş ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin raporlarının bir kaç yıla aidolanını bir arada incelemek mecburiyetinde kalmıştık. Bu yıl bu birikmeyi ortadan kaldırmış bulunuyoruz. Önümüzdeki yıllarda, her yıl ilgili bulunduğu seneyi münferiden tetkik etmek imkânını bulacağız ve bu suretle inceleme, murakabe daha müessir bir hale gelmiş olacak.

Muhterem arkadaşlar, memleket ekonomisinde çok önemli bir yer işgal eden İktisadi Devlet Teşekkülleri veya daha geniş mânasiyle teşebbüslerinin faaliyet neticelerini incelerken ekonomimizin umumi durumu, takibedilen iktisadi politika ve bunların teşekküller üzerindeki tesirlerini tetkik ve münakaşa etmek mümkündür ve bunu yapıyoruz. Çünkü İktisadi Devlet Teşekkülleri de nihayet ekonomimizin bütünü içinde onun bir parçasıdır. Binaenaleyh ekonomimizin durumunun onun üzerinde tesiri geniş olur. Bu sebeple böyle bir müzakerenin açılmasına ihtiyacolduğu kanısındayım ve Senatomuz denetleme ödevini yaparken bu anâneyi tesis etmiştir ve bunun yapılması yerindedir. Bunu

(1) 1131 S. Sayılı basmayazı 10 . 10 . 1968 tarihli 65 nci birleşim tutanak dergisine bağlıdır.

devam ettirmeliyiz. Esasen benden evvel konuşan arkadaşlar da bu imkândan faydalanarak bütün ekonomimize sarî görüşler ileri sürdüler. Bendeniz de bu imkânı mahfuz tutarak ilerde belki fırsat zuhur eder diye konuşmamı bugün daha çok iktisadi teşebbüslerle ilgili meselelere hasretmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, teşebbüslerin faaliyetleri ve faaliyet neticeleri hakkındaki görüşümüzü izaha girişmeden evvel bu teşekküller karşısında parti olarak, yeni bir parti olarak durumumuzu tesbit etmekte fayda görüyorum. Güven Partisinin ekonomik düzen hakkındaki temel görüşlerini kısaca burada bu vesile ile izah etmek yerinde olacaktır. Yeni bir partiyiz ve ayrıca bizi yanlış tanıyanlar veyahut tanıtmaya çalışanlar da vardır.

Progrmımız bu mevzularda şunu söyler: Anayasamız bütün iktisadi faaliyetlerin esas çerçevesi olarak mülkiyet hakkını çalışma, sözleşme serbestîsini ve özel teşebbüsler kurma hakkını koymuştur. İktisadi faaliyetler, anlayışımıza göre, bu hukukî temellere dayanan piyasa mekanizması içinde cereyan edecektir ve etmelidir. Partimiz iktisadi ve sosyal hayatın adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesine uygun bir tarzda düzenlemesini ister. Türkiye gibi az gelişmiş veya yeni bulunmuş terimi ile gelişme halinde bulunan bir ülkede bu amaca ancak iktisadi ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmekte devletin ödevli olması sayesinde varılabileceği inancındadır. Güven Partisi olarak büyük enerji ve sulama tesislerinin.. (Açık olunuz sesleri). Biz parti olarak her mevzuda açık olmayı tercih ettik. Yuvarlak kelimelerle, formüllerle bir sistem ve bir partinin görüşünü ifade etmenin tehlikelerini yakinen müşahade ettiğimiz için her mevzuda, her konuda ne düşünüyorsak programımızla onu açık olarak millete söylemeyi uygun bir tarz olarak aldık.

BAŞKAN — Sayın Melen konu siyasi Partinizin şu veya bu istikamette şu veya bu şekilde anlaşılması değildir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Komisyon raporunun görüşülmesidir, sadede davet ediyorum.

GÜVEN PARTİSİ GRUPU ADINA FERİD MELEN (Devamla) — Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında görüşümüzü arz ederken hangi görüş açısından baktığımızı söylemek zannediyorum, mevzu içinde konuşmaktır, Sayın Başkanım.

Güven Partisi olarak büyük enerji ve sulama tesislerinin, demiryollarının, PTT faaliyetinin temel harb sanayi ile ağır sanayiin, maden kömürü işletmelerini, tekel durumunda olan madenlerin, petrol arama ve tasfiye faaliyetleri ile petrol boru hatlarının, petro - kimya sanayiinin devletin veya Kamu İktisadi Teşebbüslerinin elinde bulunmasını lüzumlu görüyoruz.

Devletin temel deniz ve hava nakliyeciliğinde de görev almasını arzu ediyoruz. Belli başlı sosyal güvenlik kurumları ile sağlık, öğretim kurumlarının kurulmasında gene başlıca görev devletin olmalıdır. Ormanlarımızın korunması devlete aidolmalıdır. Bunların dışındaki iktisadi faaliyetlerde esas olan özel teşebbüstür. Gene özel teşebbüsün esas olduğu ve fakat çeşitli sebeplerle yeteri kadar giremediği iktisadi faaliyet alanlarında, genel özel teşebbüsün teşvik tedbirlerine rağmen, çeşitli sebeplerle yeteri kadar giremediği yurt bölgelerinde gerekli yatırımları yapmak, bölgelerarası dengesizliği azaltmak hususunda da devlete vazifeler düşmekte olduğu kanısındayız.

Partimiz memleketin hızla kalkınmasının, devlet ile özel teşebbüsün karma ekonomi sistemi içinde ahenkli bir tarzda çalışmasiyle mümkün olacağına inanmaktadır. Karma Ekonomi sistemini, devamlı bir sistem olarak düşünüyoruz. Karma Ekonomi sistemi içinde önemli bir özel teşebbüsün yer almasını temel hak ve hürriyetlerin korunması yönünden zaruri görmekteyiz.

Programımızın konumuzla ilgili diğer bir esası da şudur: Kamu İktisadi Teşebbüsleriyle, özel teşebbüslerin eşit şartlara tabi olarak piyasa makanizması içinde çalışmaları lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin doğuşu ve gelişmesi hakkında da izin verirseniz, benden evvel konuşan arkadaşlarım geniş şekilde temas ettikleri için ben de bir kaç cümle ile işaret etmek istiyorum. İktisadi Devlet Teşekküllerinin veyahut teşebbüslerinin faaliyetleri tarihimizde Cumhuriyet ile başlar. Ondan evvel devlete ait, askerî idareye ait bir kaç tersane gibi ve sair gibi tesis-

lerden ibaret idi, devletin işletmeciliği. Cumhuriyetin ilânından sonra, arkadaşlarımızın ifade ettikleri gibi, millî sanayiin gelişmesi için tedbirler alınmaya başlanmıştı. Evvelâ bu tedbirler, teşvik tedbirleri mahiyetinde oldu. Teşviki Sanayi Kanunu çıkarıldı, Hâmi Gümrük tarifesi kondu ve kurulacak sanayie kredi vermek üzere Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu. Fakat kısa bir tecrübeden sonra, kısa bir denemeden sonra yalnız teşvik tedbirleriyle kalkınmanın ve sanayileşmenin Türkiyenin o tarihteki şartları dolayısiyle mümkün olmadığı tesbit edildi. O tarihte Türkiye'de ne birikmiş sermaye mevcut idi, ne teşebbüs fikri gelişmiş idi, ne de teknik bilgi bir sanayii kısa zamanda kurmaya yeter derecede mevcuttu. Bu müşahadeden sonra sanayileşmeyi hızlandırmak için devletin ekonomi sahasında yalnız tanzim ve teşvik edici olarak kalmayıp, bir müteşebbis gibi hareket etmesi ve aktif rol almasının zarureti anlaşılarak harekete geçildi. İşte Sümerbank, Etibank, Denizbank, Devlet ziraat işletmeleri ve buna bağlı teşekküller arkadaşlarımın da işaret etikleri gibi bu devrede kuruldu ve en sonunda 1938 yılında 3460 sayılı Kanun yürürlüğe konularak İktisadi Devlet Teşekkülleri taazzuv etmiş bir hale geldi. Zannediyorum, İktisadi Devlet Teşekkülleri deyimi de gene ilk defa bu kanunla kullanılmıştır.

Gene bu tarihte İktisadi Devlet Teşekküllerinin amaçları da gerekçe ile belli edilmişti. 3460 ın gerekçesinde ifade edildiğine göre bunların amaçları şunlardı: Memleketin iktisadi gelişmesini sağlamak, kalkınmayı hızlandırmak, halkın şiddetle ihtiyaç duyduğu maddeleri ihtikârı ve spekülâsyona meydan vermeden tedarik ve temin etmek, kredi ihtiyaçlarını karşılamak. Öğleden evvel ve dün bâzı münakaşalar olmuştu. Görülüyor ki, bizde İktisadi Devlet Teşekkülleri, daha doğrusu devletin işletmeciliğe başlaması bir doktirin neticesi veya doktriner bir görüşün neticesi olarak doğmamıştır. Tamamen Türkiye'nin realitelerinden, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş bulunmaktadır. Zaman zaman bunları bir sosyalizm tatbikatı olarak göstermek gayretine düşenler mevcuttur. Ama, bir realist gözle ilmî açıdan dikkatle takibettiğimiz takdirde görürüz ki, Türkiye'yi devletçiliğe zorluyan ki, ben şahsan devletçilik kelimesinin burada başka anlamları da içine alacağı için, mevzuu tam kavrıyamıyacağı kanatindeyim. Türkiye'yi devletçilik işletmesine zorluyan husus tamamen Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuştur ve ihtiyaçlarının zorladığı bir zaruretten ileri gelmiştir.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekküllerinin plânlı devreye girinceye kadar Türkiye ekonomisinde yaptığı hizmetleri burada tekrar etmeye ihtiyaç görmüyorum. Bu zamanınınzı almak olacaktır, ancak memleket ekonomisinin gelişmesine yardımları yanında bunları ticari ve sınai hayatımızda, bilhassa teşkilâtçılığı getirmişlerdir, işletmecilik bilgilerini getirmişlerdir, bunun dışında teknik bilgileri getirmek hususunda hizmetleri olmuştur ve bilhassa bu memlekete muhasebe ve hesap fikrini ilk defa bu müesseseler getirmişlerdir. Bu yoldaki hizmetlerini hakikaten öğmek lâzımdır. Özel teşebbüse ait bankalar, özel teşebbüse ait sanayi tesisleri, büyük ticaret müesseseleri bu teşekküllerin verdikleri örneklerden faydalanmak suretiyle geliştirilmiştir. Çeşitli sahalarda binlerce eleman yetiştirmişlerdir.

Muhterem arkadaşlarım, plânlı devrede iktisadi teşebbüslerin rolü bir kat daha artmıştır. Kalkınma plânımız, bildiğiniz gibi, Karma Ekonomi sistemini kabul etmişti. Kalkınma plânımız yürürlüğe girer girmez, daha başlangıçta kendisine güçlü bir uygulama aracı buldu ve Atatürk'ün sezişiyle başka memleketlerden yıllarca evvel kurulan karma ekonomi sistemi bu suretle plânın bir aracı haline geldi. Daha doğrusu plân kuracağı düzeni hazır olarak buldu.

Muhterem arkadaşlar, kalkınma plânımız bütün ekonomi için olduğu gibi, Kamu İktisadi Teşebbüsleri de bir araç olarak, bir vasıta olarak kalkınmada yatırım ve üretim hedefleri tesbit etmiştir. Ancak, plânlı devreye girerken İktisadi Devlet Teşekkülerimizin büyük bir reorganizasyon ihtiyacı karşısında olduğu gerçeği de ortaya çıkmıştır. Yapılan incelemelerde İktisadi Devlet Teşekküllerinin kuruluşlarında ve işleyişinde çeşitli kusurlar tesbit edilmiş ve bu kusurlar ortadan kalkmadığı takdirde, bu teşekküllerin plânın vasıtası olarak büyük bir değer ifade etmiyeceği anlaşılmıştır. Tesbit edilen kusurların başlıcaları hakkında fikir vermek için, başlıcalarını burada arz edeceğim:

İktisadi Devlet Teşekküllerinin çalışmaları çeşitli sebeplerle verimli olmaktan çıkmıştı, plân devresine girdiğimiz zaman bunların çoğu zarar ediyordu, devamlı surette zarar eden müesseseler mevcuttu bunlar arasında. Bunlar kaynak yaratamıyacak duruma gelmişlerdi. Bilâkis, bütçeye yük oluyorlardı, idari ve hukukî bünyeleri birbirine uymuyordu, sermayeleri noksandı, yatırım ve işletme sermayeleri sıhhatli kaynaklardan karşılanamıyordu. Merkez Bankası kaynaklarını zorluyorlardı, enfilâsyona sebeboluyorlardı ve çalışmalarında ciddî bir koordinasyon mevcut değildi, maliyetlerini düşürmek için müşterek gayret sarfetmek imkânını bulamıyorlardı, ücret sistemleri zamanla karışık hale gelmişti. Hattâ amacını kaybetmiş müesseseler mevcuttu, sermayesini yitirmiş teşekküller mevcuttu. Aşağı - yukarı İktisadi Devlet Teşekkülleri için plânlı devreye girdiğimiz zaman devletlerin kuruluş ve iş değişmesinde bu hatalar görülmüştü. 440 sayılı Kanun bu amaçla kabul edidi. Gerçekten bu kanun çeşitli sebeplerle amaçlarını gerçekleştiremiyecek duruma düşmüş olan İktisadi Devlet Teşekküllerine yeni bir düzen getirmiştir. Evvelâ işletme ve idarede bağımsızlık tanımıştır, kârlılık esasına göre ve verimlilik anlayışı içinde çalışmaları prensibini getirmiştir. Sermaye birikimine yardım etmeleri istenmiştir, daha fazla kaynak yaratmaları ve daha fazla yatırım yapmaları prensibi konmuştur, yönetim kurulları daha fonksiyoner hale getirilmiştir. Kendi aralarında koordinasyon yapma esasları konmuştur ve bu teşekküllerin yatırımlarının sağlam kaynaklardan finanse edilmesi için Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. Yine ayrıca İktisadi Devlet Teşekküllerini bu yeni esaslara intibak ettirmek üzere bir denetleme komisyonu teşkil edilmiş ve teşekküllerin kuruluş kanunlarına intibakı ve mevcut teşekkül kurul ve müesseseleri ayrı ayrı inceliyerek bunlara verilmesi lâzımgelen şekli tesbit, teşekküllerin faaliyet sahalarını tesbit, mevcut müessese ve işletmelerin diğer teşekküllere devri veya bir teşekkülde toplanması hususunu incelemek teşekküllerin malî bünyelerini incelemek ve o konuda alınması gereken tedbirleri tesbit etmek, devlet iştiraklerini incelemek ve bunların tasfiye veya devri hakkında tekliflerde bulunmak; teşekküllerin aktif ve pasiflerini, kıymetlerini yeniden değerlendirmesine ait esasları tesbit etmek, muhasebe usullerinin ıslâhı, yeknesaklaştırılması esaslarını tesbit etmek, teşekküllerin bünyesinde yapılması gerekli teknik ve idari ıslahata ait incelemeleri yapmak üzere, bir yeniden düzenleme kurulu kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

Muhterem arkadaşlar, biraz sıkıcı olan bu bilgileri şu maksatla veriyorum: Benden evvel konuşan Sayın A. P. sözcüsünün hoşuma giden bir ifadesi olmuştur, vazifemiz İktisadi Devlet Teşekküllerini, daha doğrusu devletin, milletin mallarını en iyi şekilde idare etmektir demişti. Bu müzakereler sırasında gerçekten bunu yapıyor muyuz, yapamıyor muyuz, onu belirtmek ve ortaya koymak üzere müşahhas misaller vererek mâruzatta bulunmak istiyorum. Yeniden düzenleme komisyonu başka arkadaşların da izah ettikleri gibi, ciddî bir çalışma yapmıştır. Çalışmalarını kısmen mesuliyette bulunduğum zaman yakından takibettim. Ve ondan sonra da arkadaşlardan bilgi almak suretiyle takibettim. Övünülecek bir çalışma yapmıştır. Eğer raporları neşredildiği ve ortaya konduğu takdirde hepinizin bu kanaatime iştirak edeceğinize eminim.

Fakat çalışma neticeleri esefle ifade etmek lâzımdır ki, bugüne kadar icra alanına konulmamıştır. Faraza bir tüzük çıkarılmak lâzım iken, İktisadi Devlet Teşekküllerinin bu tüzüğü 440 sayılı Kanunun uygulamasını sağlamak üzere çıkarılmamıştır. Kuruluş kanunları yapılmak lâzımdı, İktisadi Devlet Teşekküllerinin bu kuruluş kanunları henüz meclise gelmemiştir. Hiçbir tanesinin gelmemiştir. Halbuki herbiri için ayrı kuruluş kanunları yapılmak lâzımdı ve bu kuruluş kanunları tasarılarını bu düzenleme komisyonu hazırlamış olduğu halde hükümet bunları alıp Meclise getirmemiştir, getirme lüzum ve ihtiyacını duymamıştır.

İşletmelerin çalışma sahalarını tesbit etmek ve her bir işletmenin kendi hududu içinde çalışmasını sağlamak lâzımken ve Düzenleme Komisyonu bunların yolunu göstermiş bulunduğu halde, bu da yapılamamıştır. Sermaye meselelerini halletmek lâzım. Aslında kolay bir mesele değil tabiî bu sermaye meselesi. Bugünden yarına halledilecek bir iş de değildir. Ama sermayesi hakikaten ihtiyacına uygun olmıyan, çünkü bir tesis kurduğunuz zaman muayyen bir

yatırım ve işletme sermayesi bulunmak lâzımdır. Bunsuz bir tesis kurarsanız, yani bütün faaliyetinin gerektirdiği sermayeyi dış kaynaklardan temin etmek suretiyle işliyecek, çalışacak bir tesis kurarsanız buna bir iktisadi işletme denmek mümkün olmaz. Zaten bütün 1950 - 1960 yılları arasındaki hatalarımız ve İktisadi Devlet Teşekküllerimizi bu zorlu duruma sokan icraat da bunlardır. Birçok teşekkülü, ortaklığı kendisi için gerekli sermayeyi sağlamadan kurmuştur, kurmuşuzdur. Ve bunları işletme akçesi için, yatırım için ve her ihtiyaç için Merkez Bankasına sevk etmişizdir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin bugün şikâyet ettiğimiz bu duruma düşmesi daha çok böyle bir tatbikattan ileri gelmiştir. Bu sebeple sermaye meselesini her şeyden evvel halletmeden İktisadi Devlet Teşekküllerini normal faaliyet sahasına sevk etmeye imkân yoktur.

Yine bunların aktif ve pasiflerinin yeniden değerlendirilmesi lâzım. Faraza bu ameliye parayа ihtiyaç gösteren bir iş de değildir. Ama yapılması lâzımdır. Çünkü bugün İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bilânçolarının hepsi yanlıştır. Bunu yapmazsanız. Ayırdıkları amortisman nisbetleri eski değerler üzerinden ayrılmaktadır. Ve bu amortisman ile yenileme yapmağa imkân yoktur. Bu sebeple yeni amortismanlara esas olmak üzere, her halde bu ameliyenin yapılması lâzım ve arz ettiğim gibi birkaç heyet kurup, bunu mevcut teşkilâttan faydalanmak suretiyle parasız olarak da yapmak mümkündür.

Teşekküllerin malî bünyelerinin ıslahı konusunda yine bir ciddî tedbir alınmış olduğunu gösteren bir işaret maalesef yoktur. Sadece Yatırım Bankası kurulması İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları için bankadan başka yere başvurmama imkânını sağlamıştır. Ama onun dışında teşekküllerin bir kısmı işletme akçesi olarak dahi para bulamamakta ve ciddî malî sıkıntı içinde bulunmaktadırlar. Bu yüzden kapasite altında çalışan müesseselerimiz mevcuttur ve bu yüzden, komisyon raporunda da belirtildiği gibi birbirlerine olan borçlarını, hattâ başka yerlere olan borçlarını da ödiyememe durumuna düşen teşekküllerimiz vardır.

Yine tasfiye edilmesi lâzımgelen teşekküllerimiz vardır. Bugün bunlar artık tamamen ekonomimize yüktür. Fonksiyonları kalmamıştır, ihtiyaç kalmamıştır ve özel teşebbüsün rahatlıkla başarabileceği mevzularla uğraşırlar. Bunların Devlet teşekkülleri içerisinde kalabalık yapmaktan başka ekonomiye her hangi bir faydası yoktur ve bilâkis yük olmaktadırlar. Bunları süratle tasfiyeye götürmek icabeder. Ve Düzenleme Komisyonu bunların yollarını gösterdiği halde, yine bu sahada da ciddî bir faaliyet yapılmış olduğunu maalesef göremiyoruz.

Teşekküllerin bünyesinde yapılması lâzımgelen teknik ıslahat da bu arada yine yapılmayan işler arasında zikredilebilir.

Muhterem arkadaşlar, bunun sebepleri üzerinde durmak lâzımdır. İktisadi Devlet Teşekkülleri bilânçolarını tetkik ederken İktisadi Devlet Teşekküllerinin faaliyetini normal bir alana getirmek üzere düşünülmüş olan bu tedbirlerin, bu ıslahat tedbirlerinin yerine getirilmemesinin, yapılmamasının sebepleri üzerinde durmak lâzımdır. Ve sanıyorum ki Senatomuz ve Meclis daha çok bunun üzerinde duracaktır ve arkadaşlarımın konuşmaları da bunu göstermiştir.

Bir noktanın aydınlığa kavuşması lâzımdır, Hükümetin bu mevzuda bir menfi tutumu mevcuttur, bunu inkâr etmemek lâzım. Ama bu neden doğuyor? Acaba Hükümet İktisadi Devlet Teşekküllerine karşı mıdır? İktisadi Devlet Teşekküllerinin lüzum ve faydasına kaani değil midir? Buna ihtimal vermiyorum. Çünkü biraz evvel burada konuşan A. P. iktidarı sözcüsü karma ekonominin güzel bir tasvirini yaptı ve bunun faydalarını anlattı ve A. P. nin tüm olarak buna inandığını ifade etti. Böyle olunca, onun Hükümetinin İktisadi Devlet Teşekküllerinin mevcudiyetini hoş karşılamadığını kabul etmek müşkildir. Hükümet konuşmalarında da zaten İktisadi Devlet Teşekkülleriyle zaman zaman övünüyorlar. Yatırımlar yaptırıyor, fabrikalar açıyor, tesisler kuruyor, temeller atıyor ve bunların çoğunu İktisadi Devlet Teşekküllerine yaptırıyor ve bununla da övünüyor. Ama buna rağmen bu mevzulara el atmamıştır. Ben, dediğim gibi, bunu Hükümetin ihmaline bağlamak istemiyorum, tembelliğine de bağlamak istemiyorum, Hükümeti basta Başbakan olmak üzere, teşkil eden zevatın çalışkan insanlar olduğunu gördüm ve buna iti-

mat ediyorum, çalışkandırlar. Yalnız belki çalışma sahalarını seçerken faraza töreni, möreni v. s. tercih ediyorlar ama, dediğim gibi, buna rağmen yine bu mevzularda zihin yorma imkânları ve takatları mevcuttur.

Muhterem arkadaşlar; ben Hükümetin İktisadî Devlet teşekküllerine karşı olmaktan çok 440 sayılı Kanunun Hükümet tarafından bâzı hükümlerinin hiç olmazsa beğenilmediğini ve benimsenmediğini zannediyorum. Ve bugüne kadar ıslahat tedbirlerine el sürülmemiş olmasını ancak bununla izah ediyorum. 440 sayılı Kanunu burada ben müdafaa etmiştim ve o vakit A. P. li arkadaşlarımın birçokları da, hattâ, bana yardımcı olmuşlardı. Ama buna rağmen bugün 440 sayılı Kanunun getirdiği reformlardan bir kısmını Hükümetin benimsemediğini görüyorum ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin reform hareketine bir nevi savsaklama da bu yüzden doğmuştur kanaatindeyim. Belki aldanıyorum, ama çok düşündüm bir başka sebebe bağlamak imkânını göremedim. A. P. Sözcüsü millet mallarını en iyi şekilde, en rantabl şekilde işletmek vazifemizdir diyor. Hükümetin de bu kanıda olduğunu zannediyorum. Ama bunları en iyi şekilde işletmek için açılmış olan yolda bir adım atmıyor. Bunun bir başka izahı yoktur.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekküllerinin bütün zaıflarına rağmen bugün ekonomimizde oynadığı rol yine büyüktür. A. P. Sözcüsü arkadaşım bâzı bilgi verdi. Ben de bu teşekküllerin ekonomimizde oynadığı rolü belirtmek için bu bilgiyi vermek isterdim, ama tekrar etmek istemiyorum, hiç olmazsa birkaç şeyi ifade edeyim. Bir defa Kamu İktisadi Teşebbüsleri 1966 rakamlarına göre gayrisâfi millî hasılaya bunların katkısı 8,5 milyarı bulmuştur. Yani % 10 a yakın gayrisâfi millî hasılamızın % 10 a yakın bir kısmını bugün bu teşekküller sağlamaktadır. Yine bu teşekküllerde 300 binden fazla vatandaşımız çalışmaktadır. Bu teşekküllerin kullandığı kaynak, komisyon raporundan aynen alıyorum, 1964 yılında 18.8 milyar ve beş kaynak olmak üzere 45 milyardır. 1965 te de bu 50 milyara çıkmıştır. 1966 yılında da 58 milyarlık bir kaynak kullanmaktadır. Bu eğer yeni rayiclerle değerlemek imkânı bulunursa, bâzı tesisler çünkü defter kayıtları üzerinden hesaba geçmektedir, bu takdirde 100 milyarın üstünde bir millî tasarrufu bu teşekküllerin kullanmakta olduğu görülür. Peki bunun mukabilinde kâr olarak ekonomiye bir şey vermektedirler. Doğrudur. Ama kâr olarak, bir iktisadi işletme olarak ne kâr vermişlerdir. Komisyon şu rakamları vermiştir bize: 1964 te 1 milyar 57 milyon kâr ettiklerini, 1965 te 1 milyar 452 milyon. 1966 da ise 2 milyar 27 milyon kâr ettiklerini komisyon raporundan öğreniyoruz ve bunun da öz kaynaklara nisbeti % 8 dir. Böyle alırsak meseleyi memnun olmamız lâzım. İktisadi Devlet Teşekküllerinden şikâyet etmemek lâzım. % 8, 9 gibi bir kâr sağlıyor. Bu durumda az çok ekonomik bir çalışma içindedir.

Muhterem arkadaslar, Sayın Adalet Partisi sözcüsü de bu rakamı tekrar etti. Bu yanıltıcı rakamlardır. Bunlar. Bunu düzeltmeye mecburum. Bir yanlış intiba hâsıl olmasın. Bunlar İşçi Sigortaları ve Emekli Sandığı gibi başka kaynaklardan prim ve saire yolu ile tasarruf sağlıyan müesseselerin tasarruflariyle birlikte elde edilen bir rakamdır. Şimdi İşçi Sigortalarının primlerini bütün Türkiye'de çalışan işçiler öder, gelir işçi sigortalarında birikir. Oraya yatırılır. Bu, sandığın elde ettiği bir kâr değildir. Saymamak lâzım, bunu kâr olarak mütalâa etmemek lâzım. Emekli Sandığı da öyledir. Bu sebeple İktisadi Devlet Teşekküllerinin rantabl şekilde çalışıp çalışmadığını anlamak için tasarrufçu kurumlar dediğimiz İşçi Sigortaları Emekli Sandığı, bâzı bankalar ile işletmeci kurumların hesaplarını birbirinden ayırmak lâzım. Bunu ayırdığımız takdirde şunu görürüz. 1964 yılında İktisadi Devlet Teşekküllerinden işletmeci kurumlar dediğimiz Sümerbank, Etibank ve saire bunlar 697 milyon, kâr elde edenlerin elde ettiği kâr 697. Buna mukabil 536 milyon zarar eden müesseselerin tahakkuk eden zararı net netice 160 milyon kâr etmişlerdir. 50 milyon kaynak, kullandığı kaynak, elde edilen net hâsıla 160 milyon. Nisbet ederseniz zannediyorum yüzde birin dahi altında bir rakam elde ederiz. 1965 yılında 663 milyon kâr, zarar edenler 402 milyon net 261 milyon kâr. 1966 yılında 834 milyon kâr, 387 milyon zarar.

Muhterem arkadaşlar, gördüğünüz gibi İktisadi Devlet Teşekküllerinin ekonomiye, millî kalkınmaya faydalı olmakla beraber işletmecilik bakımından aldıkları netice maalesef tatmin edici olmaktan uzaktır. Bundan dolayı ıslahat tedbirlerinin süratle uygulamasına ihtiyaç vardır. Yarattıkları kaynaklar bakımından da bir ilerleme mevcuttur, ama o da tatmin edici olmaktan uzaktır. 1964 te 1 milyar ayırmışlardır. 1965 te 1,5 milyar olmuştur. 1966 da bu, 2,5 milyara çıkmıştır. Bunu memnuniyetle kaydetmek lâzım. Ama buna rağmen İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları için Devlet bütçesinden her yıl artan nisbette bir yardım yapmak mecburiyetinde kalınmıştır. Gönül arzu ediyor ki, milletin 100 milyara yakın imkânını kullanan bu teşekküller hiç olmazsa kendi yatırımlarını kendi kaynaklarından sağlıyabilsinler. 1965 programından bu mevzuu ilgilendiren bir pasaj okuyacağım. Bu Hükümet vesikasıdır tabiî, bu sebeple üzerinde duruyorum. 1968 yılı uygulama programının ikinci bölümünde İktisadi Devlet Teşekküllerinin genel durumlarını gösteren kısımda aynen şu bilgi vardır.

«İktisadi Devlet Teşekküllerinin sorunlarını işletmeci ve tasarrufçu kurumlar için ayrı ayrı ortaya koymak gerekir. İşletmeci kuruluşlar genellikle toplam olarak işletme açığı verdikleri halde tasarrufçu kuruluşlar gittikçe büyüyen miktarda kaynak yaratmaktadırlar. İşletmeci kuruluşlar 1966 da 670 milyon Türk lirası yarattıkları halde 1967 de tahminen 375 milyon Türk lirası açık vereceklerdir. 1966 yılında yaratılan kaynak borç ve diğer ödeme yükümlerinin yerine getirilmemesi suretiyle sağlanmıştır. 1968 de işletmeci kuruluşların kaynak yaratma durumlarında iyileşme görülmemektedir. Nitekim bu yıl için beklenen açık 395 milyon liradır.»

Bunun ehemmiyeti var. Çünkü bunu Hükümetin de imzasını taşıyan bir vesikada görüyaruz. Mütehassıs plânlama heyetimiz tarafından tesbit edilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımlarına gelince: Karma Komisyon raporunda verilen bilgiye göre İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları son tetkik ettiğimiz yıllarda şu seyri takibetmiştir. 1964 te 2 milyar 650 milyon programlaştırılmış 1 milyar 760 milyonu tahakkuk etmiş ve gerçekleşme nisbeti % 66 dir. Hemen ilâve edeyim bu yıl şahsan benim de mesuliyet mevkiinde bulunduğum yıldır ve en düşük bir nisbet ifade eder. 1965 te 2 milyar 910 milyon programlaştırılmış 2 milyar 210 milyon nisbet % 75, 1966 da 2 milyar 95 milyon, gerçekleşen 2 milyar 80 milyon, nisbet komisyon raporuna göre % 94,9. Bir başka vesikada gördüğüme göre ise % 92 civarındadır.

Muhterem arkadaşlar, yatırım bakımından İktisadi Devlet Teşekküllerinin bir ilerleme kaydettiklerini kabul etmek lâzımdır ve bundan memnunum. Bununla beraber hedeflere ulaşma bakımından bir gecikme de mevcut olduğuna işaret etmek isterim. Bu daha çok 1964 yılında görülmektedir. 1964 yılındaki gecikmenin başlıca sebebi benim müşahademe göre, o tarihte mesuliyette idim, hazırlığı tamamlanmamış olan projelerin Plânlama dairelerimiz tarafından programa alınmış olmasıdır. Yani ihale safhasına öyle projeler alınmıştır ki, projeler faraza kâğıt tesisleri ve saire. Onları ihale safhasına getirmek için 1964 yılı yetmemiştir. Ancak 1965 yılında ihale safhasına gelebilmişlerdir. Ve bu yüzden 1964 yılının nisbeti düşük olmuştur. Bunun dışında finansman güçlükleri de hissedilmiş; aynı yılda buhran olması sebebiyle. Bunun sebepleri arasında başka âmiller de mevcuttur. Komisyonumuz bunları araması yerinde olurdu. Çünkü bir netice hesabı tetkik ediyoruz. Faaliyetlerini, programlarını neden gerçekleştirememişlerdir? Belki vakit bulamamıştır, ama bu vesile ile bunu temenni ediyorum.

Komisyonumuzun bir vezifesi de bilhassa bunların programları ve programlarının neticeleri üzerinde durmak ve tahakkuk etmemiş ise programlar, bunların neden dolayı hangi sebeplerle tahakkuk etmediğini tesbit etmektir. Ve bundan İktisadi Devlet Teşekkülleri de, hepimiz de faydalanırız. Ve bu noksanları tamamlamaya çalışırız.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekküllerini başarısızlığa uğratan âmillerden, bir diğeri de fiyat ve tarife meseleleridir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin kârlılık esasına ve verimlilik esasına göre çalışmasını kabul ettikten son-

ra bunun tabiî neticesi olarak bu teşekküllerin tarifelerini ve fiyatlarını tesbite ve tâyinde tamamen muhtar bırakmaktır. Ama temel mallar şüphesiz hariç. 440 sayılı Kanunumuz bunu istisna etmiştir. Temel mallar üzerinden eğer Hükümet bir fiyat artışı yapılmasında mahzur görüyorsa o takdirde maliyet ile satış bedelleri arasında doğan zararı karşılamak suretiyle bütçesinden yani bunun masrafını bütün millete ödetmek suretiyle halledebilir. Fakat onun dışında tarife yapmak hususunda İktisadi Devlet Teşekküllerini serbest bırakmak şarttır. Bu konuda fazla mübalağa etmemek lâzım kanaatimce. Mesuliyet mevkiinde olan insanlar için bilhassa politikacılar düşünmeye mecbur oldukları başka şeyler de vardır. Bilhassa fiyatların alabildiğine arttığı bir devrede İktisadi Devlet Teşekküllerinin piyasaya rekabet edercesine fiyat artırmaları elbette hoş görülmez. Politikacının, Hükümetin bu durumda bir frenleme ödevi olmalıdır. Ve zannediyorum, daha çok tarifeye yapılan müdahaleler de bunlardan doğmaktadır. Ama bu çok istisnai hallerde tatbik edilebilir. Onun dışında İktisadi Devlet Teşekkülleri fiyatlarını, tarifelerini piyasanın şartlarına göre tesbit etmek için her defasında gelip Bakana veya Başbakana danışmak ve onun müsaadesini almak mecburiyetinde kalmamalı. Sanıyorum ki bugünkü uygulama daha çok bu istikamettedir ve Bakandan veya Başbakandan müsaade alınması bazan zamana ihtiyaç gösteriyor ve bu zaman zarfında da İktisadi Devlet Teşekkülleri büyük zararlara uğruyor.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşeklerinin sermaye yetersizlikleri üzerinde durdu. Ve gerçekten bunlardan bir çoğunun sermayesi bugün bu teşekkülleri iktisadi şekilde işletmeye imkân verecek bir seviyede değildir, bunu düzeltmek lâzımdır. Aksi halde bilânçolarının neticeleri daima yanlış olur ve bazan haksızlık ederiz bunlara karşı zarar ediyorlar diye. Faraza Sümerbank. Sümerbankın bugün iştiraklerine yatırdığı sermaye kendi sermayesinin üstündedir. Sümerbank sermayesinin bir kısmiyle kendi çalışmalarını yapar, kurulan büyük müesseselere iştirakleri vardır. Bunların kuracağı bir kısım müesseselere de iştirak yoluyla katılmıştır. Kendi sermayesinin üstündedir, iştiraklerine verdiği sermaye. Bunu nerden temin etmiştir? Bunu dış kaynaklardan faiz vererek temin etmektedir, iştiraklerine sermaye olarak vermektedir. Böyle bir İktisadi Teşekkülü olmaz. İktisadi anlayış bu değildir, böyle olmamalıdır. Eğer Sümerbankı iştirakleriyle birlikte ayakta tutmak istiyorsak bunu ilmin, tekniğin gösterdiği yoldan yürüyerek onların, ilmin tekniğin tesbit ettiği bir nisbet dairesinde halletmek lâzımdır. Nedir Sümerbankın ihtiyacı Bir milyar ise bu bir milyarı temin etmeli, işletmelerine verdiği sermayenin karşılığını da yine kendisine vermek lâzımdır.

Şeker Şirketi bu durumdadır. Şeker Şirketinin her yıl, biliyorsunuz maliyetle satış bedeli arasında bir zarar tahakkuk etmektedir, Hazine bir kısmını vergi almaktadır ve bu zarar Şeker Şirketini bugün büyük müşkülât içinde kıvrandırmaktadır ve Şeker Şirketi bu yüzden pancar bedellerini zamanında ödiyemez haldedir. Her yıl pancar mevsiminde büyük şikâyetlere mevzu olur. Bu yeni değildir. Bu 1957 - 1958 den beri devam eden bir hastalıktır. Maalesef bu hastalığı bugüne kadar tedavi edip halledemedik. Şeker Şirketi köylüye kredi verecek yerde tam tersine pancar bedelini ödememek suretiyle bir nevi köylüden kendisi kredi sağlamakta ve onunla işini görmektedir.

Yine bir mühim meselemiz bu konuda maliyet meselesidir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin çalışmaları ve çalışma sorunları ile ilgili en mühim mesele olarak görüyorum şahsan bunu. Bu aynı zamanda bugün ekonomimizin de meselesidir. Teşekküllerin amaçlarına uygun bir şekilde çalışmaları, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde çalışmaları için çeşitli sebeplerle meydana gelen maliyet artışlarını önlemek lâzımdır. Bu konuda teşekküller içerisinde çalışmalar mevcuttur. Ancak koordine şekilde, daha geniş ve bütün teşekküllere sâri bir çalışma olduğunu sanmıyorum. Varsa, Hükümet bizi bu mevzuda aydınlatırsa, böyle bir çalışma eğer hakikaten varsa sevineceğiz.

Muhterem arkadaşlarım, personel meselesi de personel ücretleriyle birlikte ele alınması lâzımgelen bir konudur. İktisadi Devlet Teşekküllerinin ıslâhında biraz evvel de işaret ettim, İktisadi Devlet Teşekküllerinde 1966 yılında çalışan memur ve hizmetli sayısı 136 600, ve 187 700 de işçi çalışmaktadır, 324 000 personele sahiptir ve bunlara 4 milyar 168 milyon lira ödenmektedir. Son üç yılda memur ve hizmetli sayısında 13 bin ki-

şilik bir artış olmuştur. İşçi sayısındaki artış da 10 bindir. Bu artışlar yerinde midir, değil midir? Bunun için ciddî bir tetkike ihtiyaç vardır. Aksini iddia edenler de vardır, İktisadi Devlet Teşekküllerinin kapılarını açıp lüzumsuz memur alındığını söyliyenler de vardır. Buna mukabil ihtiyacın altında bir kadro ile çalıştığını iddia edenler de vardır. Raporları ayrı ayrı tetkik etmek suretiyle eğer Yüksek Murakabe Heyeti bunlara işaret etmişse oradan öğrenmeye çalışacağız.

Muhterem arkadaşlar, bu arada şunu da arz edeyim, başka arkadaşlar da temas ettiler, tekrar etmiş olacağım. Ama bir grup adına konuştuğum için grupun görüşlerini aynen arz etmeye mecburum. Bugün uygulanmakta olan ücret sistemi yeterli değildir. Devlet baremi 3656 ve 3659 sayılı kanunlar beraber çıkmışlardır, İktisadi Devlet Teşekkülleri baremi ile Devlet baremi. Nasıl Devlet baremi zaman ile dejenere olduysa maalesef 3659 sayılı Kanun da artık bugünün şartlarına; bugünün ihtiyaçlarına uyar bir kanun olmaktan çıkmıştır ve süratle değiştirmek lâzımdır. Esasen Personel Kanununu çıkarırken İktisadi Devlet Teşekküllerine ait Personel Kanunu da birlikte çıkarmak gerekirdi. Bu gecikmiştir ve Hükümetin biran evvel. eğer İktisadi Devlet Teşekkülleri baremini tatbik etmek istiyorsa, niyetinde ise bunu da ona yetiştirmek üzere hazırlığını biran evvel bitirmelidir.

Bu arada günün meselesi olan avans konusu üzerinde de durmayı vazife sayıyorum. İktisadi Devlet Teşekkülleri personelinin Devlet personeline avans verilmesine dair olan Kanunun şümulü dışında bırakılmasında ısrar edilmesini biz haklı görmüyoruz.

Muhterem arkadaşlar, İktisadi Devlet Teşekkülleri mevzuunda bir büyük şikâyetimiz vardır. Bu İktisadi Devlet Teşekküllerinin çalışmalarını geniş ölçüde aksatan partizanlık hastalığıdır. Maalesef Adalet Partisi iktidarı - ki, icraatının büyük bir kısmında kendisini partizanlıktan kurtaramamıştır, bunu kabul etmek lâzımdır, bunu her vesileyle ifade ediyoruz - İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetimine, bilgi ve ihtısastan daha çok bir partizan zihniyeti hâkim kılma yoluna gitmiştir.

Ben, reorganizasyon kanunu yürürlüğe girdiği zaman mesuliyet mevkiindeydim. Her teşekkülde, biliyorsunuz, teşekkül yönetim kurulunda, Maliye Bakanlığının da bir üyesi bulunur. Listeyi her vakit getirtip tetkik edebilirsiniz, maliyeden bu teşekküllere verdiğimiz insanlar şu vasıfta idi : Umum Müdürdü, faal birinci sınıf maliye müfettişi, birinci sınıf hesap uzmanı idi, banka müfettişi idi. Maliyeden İktisadi Devlet Teşekküllerine üye olarak seçtirdiğimiz arkadaşların hepsi bu vasıfta insanlardı ve faal kadrodan alıp verdiğimiz insanlardı. Bunlar arasında birkaç eski politikacının sayısı üçü veya 4 ü geçmiyordu. Bu arada bir şey arz edeyim. Politika ile uğraşmak medeni haklardan mahrum olmak değildir. Elbette politikacı milletvekili seçilmediği zaman bir yerde çalışmak mecburiyetindedir ve Devletin de ona kapısını açması lâzımdır. Ama sadece İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetimini munhasıran bunlara vermenin mânası başkadır, bunlardan da ihtısasına göre bâzı kimseleri almanın mânası başkadır. Adalet Partisi İktidarı devrinde seçilen yönetim kurulu üyelerini tetkik ederseniz % 90 ının eski politikacılar olduğunu görürsünüz. Bizim faal kadrodan alıp bu teşekküllerin yönetimine verdiğimiz arkadaşların hepsi de çil yavrusu gibi maalesef dağıtılmışlardır ve büyük bir kısmı hakikaten büyük değerlerdi bu arkadaşlar. Bu arkadaşlar orda kalsalardı bugün bu yönetim başka türlü olurdu. Faraza bir Etibanka verdiğimiz arkadaş, bir Sümerbanka verdiğimiz arkadaş bugün Türkiye'de birinci sınıf ekonomistler arasında sayılabilecek vasıfta insanlardı. Bunlar çil yavrusu gibi dağıtılmış, bunların yerine o mevzuda bilgisi olup olmadığı şüpheli bulunan eski politikacıların getirilmesi yoluna gidilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, koordinasyonsuzluktan da şikâyet umumi hal almıştır. Hattâ bu şikâyete Başbakan da katılmıştır. Geçenlerde, radyodan takibettim ,Ankara Şeker Fabrikası atelyesinde yaptığı bir tetkikte Başbakan acı acı bundan şikâyet etmiştir. İktisadi Devlet Teşekküllerinde koordinasyon yoktur diye. Şikâyet mevzuu da şu: Atelyeler bâzı fabrikaların parçalarını yapmak imkânına sahip, ama koordinasyonsuzluk yüzünden faraza bu fabrikaları kuran diğer iktisadi teşekküller bu atelyelere müracaat etme yerine yabancı memleketlerden sipariş yapmak yoluna gidiyorlar, koordinasyonsuzluktan doğan bir durumdur. Dediğim gibi bundan Başbakan da acı acı şikâyette bulun-

muştur. Halbuki İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında koordinasyonu temin etmek ve ettirmek durumunda olan zat da yine Başbakandır, kanuna göre.

Bu teşekküllerin birbirlerini tamamlıyarak çalışması lâzımdır. Hattâ sadece bu teşekküller kendi aralarında değil, memleketin özel teşebbüse ait işletmeleriyle bunlar arasında da yine geniş bir koordinasyon teminine imkân vardır. Koordinasyonsuzluk yüzünden doğan meselelerden bir kaçını arz etmek istiyorum.

Faraza; İktisadi Devlet Teşekküllerinin birbiri aleyhinde açtıkları dâvalar. Bugün İktisadi Devlet Teşekküllerinin birbiri aleyhinde açtıkları binlerce dâva vardır, mahkemelerde. Bunlar için avukat tutarlar, bunlar için harc öderler. Halbuki koordinasyon temini suretiyle pekâlâ bunları hakem yoliyle halletmek mümkündür. Hem kısa yoldan halletmek mümkündür, hem sürat temin edilir ve hem de İktisadi Devlet Teşekkülleri mühim masraflardan kurtarılabilir.

Yine sigorta meselesi de bir misal olarak verilebilir. İktisadi Devlet Teşekkülleri bir araya gelip sağa - sola sigorta primi vermek yerine bir teşekkül kurarlarsa pekâlâ büyük bir masraftan kurtulabilirler.

Muhterem arkadaşlarım, bu konuşma vesilesiyle bir diğer konuya işaret etmek istiyorum. Bu da yatırımların bölgesel dağılımıdır. Memleketimizde bölgeler arasında gelir dağılımında büyük farklar olduğu mâlûmdur. İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımlarının mümkün olduğu kadar az gelişmiş bölgelere kaydırılması da öteden beri hepimizin üzerinde durduğumuz bir konudur. Birinci plân devresinde öncelik tanınmış olduğu halde maalesef bölge plânlamasına gidilemediği için bu öncelik gerçekleştirilememiştir. Birinci plân devresinde bir iddia vardır, az gelişmiş bölgelere fazla miktarda yatırım yapıldığına dair. Kısmen belki haklıdır, az gelişmiş bölgelere Birinci Plân devresinde eskiye nisbetle daha fazla yatırım yapılmıştır. Ama bu yatırımlar dengesizliği ortadan kaldıracak seviyeye hiçbir zaman gelmemiştir. Sayın Başbakanın geçenlerde Doğuda seyahat ederken Doğuda yatırım yapılmamasından şikâyet edenleri sert bir dille yalanladığını gördüm. Doğuda yatırımlar yapılmış olduğunu iddia etmiş olduğunu gördüm. Doğuda filvaki sadece Doğuyu kasdetmiyorum, az gelişmiş bölge olarak, çünkü memleketimizde Doğu vaziyetinde daha birçok köşeler vardır, Orta - Anadolu'da Karadeniz'de, hattâ İstanbul'un yanıbaşında az gelişmiş bölge olarak görebileceğimiz yerler mevcuttur ve Türkiye'nin aşağı - yukarı yarısına tekabül eder. İşte bu bölgelerde yatırımın plân önceliklerine uygun şekilde yapıldığını maalesef iddia edecek ve ispat edecek durumda değiliz. Tekrar arz edeyim: Bir miktar yatırım artmıştır ama dengesizlik o haddedir ki, bu dengesizliği ortadan kaldıracak nisbette değildir bunlar; sağda solda iki üç tane et kombinası, bir iki çimento fabrikası ile bir bölge ile diğer bölgeler arasındaki dengesizliğin kalkacağını zannetmek bence doğru olmaz.

Muhterem arkadaşlar bir ufak misal vermek istiyorum bu konuda. Tabiî İktisadi Devlet Teşekküllerini ilgilendirmiyor, ama faraza öğretim dâvası; bizzat tetkik ettiğim için misali oradan aldım. Benim seçim çevrem olan Van'da köylerin henüz % 50 sinde okul vardır, hattâ 48 inde. Halbuki ilkokul meselesini halletmiş illerimiz vardır. Faraza Aydın'da bilmem, şurada burada. Tetkik ederseniz Hükümetin ayırdığı tahsisat, aşağı - yukarı ilkokul meselesini halletmiş ile ne ayırıyorsa, henüz köylerinin yarısında okulu olmıyan illere de aynı miktarda tahsisat ayrılmıştır. Bu öncelik değildir, bu tersine işliyen bir önceliktir. Sonra bir başka özellik daha vardır. Batı'da 100 veya 50 bin liraya yapılan iki dershanelik bir okul bugün Doğu - Anadolu'da 150 bin liraya yapılmaktadır. Binaenaleyh tahsisatı ayırırken, faraza falan ile bu sene 50 dershanelik para veriyorlar, Batı'daki ölçüye göre verilince o para ile 20 tane dershane yapılabilmektedir veya 10 dershane yapılmaktadır. Bu dengesizliği kapatan yatırım önceliği değil, bilâkis dengesizliğin gün geçtikçe açıldığını maalesef görüyoruz, vatandaş görüyor ve sızlanıyor, şikâyet ediyor ve bu şikâyetler karşısında Doğu'da yatırım yapılmıyor şeklindeki iddialar külliyen yalandır şeklinde bir cevap ile mesele şüphesiz geçiştirilemez.

Muhterem arkadaşlarım yine bu vesile ile bir diğer konuya temas etmek istiyorum. Türkiye'mizin uzun vâdeli kalkınma çabalarında en önemli dar boğaz, bildiğiniz gibi, dış kaynak ihtiyacının karşılanmasıdır. Bir süreden

beri bu durum tehlikeli bir hâl almaya başlamıştır. Ödeme dengesizliği dış kaynak ihtiyacının önemini daha belirli bir hale sokmuştur. İkinci plân devresinde ithalâtımızın yılda ortalama % 7,4 oranında, ihracatımızın da % 7,2 oranında artacağı kabul edilmiştir. Halbuki plânın ilk yılında ithalât bu oranın çok üstünde seyretmiş, ilk yedi aylık ithalâtın artış nisbeti % 21 e çıkmış bulunuyor. Buna mukabil, ihracatımız geçen yılın % 7 artacak yerde % 1 in altına düşmüştür. Bu çok tehlikeli bir durumdur, bunun üzerine eğilmek lâzım. Bunun sebeplerinden birisini şöyle mütalâa ediyoruz; Türkiye son zamanlarda yanlış bir sanayileşmeye yönelmiştir. Türkiye'de iç istihlâki artıran ve ithalâtı teşvik eden bir sanayileşme yapıyoruz. Bu uygulama korkarız ki, Türkiye'ye kalkınma yolunu kapatacaktır. Halbuki Türkiye, tam tersine kalkınabilmek için bilhassa dar boğazı aşabilmek için ihracata dönük sanayie yönelme zorundadır. İktisadi Devlet Teşebbüslerinin bu hususta rehberlik etmesini de gerekli görüyoruz.

Muhterem arkadaşlar Karma Komisyonun raporunda temenni faslı altında ileri sürdüğü mütalâalardan bir kısmına biz de katılıyoruz, bir kısmını da hatalı buluyoruz. Bunları burada arz etmekle zamanınızı almak istemiyorum. İzin verirseniz bunları arkadaşlarımız ve hepimiz ilgili teşekküllerin raporları tetkik edildiği zaman orada arz etmeye çalışacağız. Yalnız bunlardan bir ikisine tekrar işaret etmeyi faydalı görüyorum.

Birisi Şeker Şirketinin durumudur ve Şeker Şirketinin pancar bedellerini ödememesinden doğan ve süratle halledilmesi lâzımgelen bir problemdir. Şeker Şirketinin malî bünyesini acele ele almak lâzım.

Ayrıca memleketimizde zirai kredi ihtiyacı süratle büyümektedir ve bunu karşılamakta zirai kredi müesseselerimiz güçlük çekiyorlar. Ziraat Bankasının ve bu arada esnafa kredi veren müesseselerin de yine malî durumlarını ele alarak ihtiyacın karşılanmasına çalışılması lâzımgeldiği mütalâasındayız.

Muhterem arkadaşlarım, Karma Komisyon raporunun TRT ye taallûk eden teklifi de yerinde bulmuyoruz. TRT zannediyorum, yayım bölümünden yaptığı masraflara ait hesabı bir içtihat sebebi ile bir başka anlayış sebebi ile Murakabe Heyetine vermemiştir veya vermek istememiştir, zannediyorum sebep budur. Bundan dolayı bir teşekkülün bilânçosunu Parlâmento olarak reddetmemiz hiçbir şekilde doğru bir hareket olmaz. Nihayet TRT de bu milletin malıdır ve buradakiler de millet adına vazife gören insanlar. Bu şekilde hissî hareket edemezler, yapabileceğimiz şey nihayet bu raporu iade ettirmek bu hesapların tamamlanmasını istemektir. Bunun dışında, bunu vesile yaparak bir başka hukukî neticeler doğuracak olan bir karara gitmemiz hiçbir şekilde doğru değildir.

Komisyon raporunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta da şudur: Komisyon Yatırım Bankasının fazla kâr elde etmiş olmasını tenkid mevzuu yapmaktadır. Zannediyorum bundan çıkarmak istediği netice şudur. Fazla faiz alıyor, bu sebeple fazla kâr ediyor, bu kârları faizleri düşürmeli. Muhterem arkadaşlar İktisadi Devlet Teşekküllerinin daha ucuz fiyatla yatırım kredisi bulması hiç şüphesiz maliyetlerini düşürür. Ama 440 sayılı Kanun yapılırken bir nokta üzerinde durulmuştu, bir prensi pnoktası, o da İktisadi Devlet Teşekküllerriyle özel teşebbüsün eşit şartlar içinde çalışması. İktisadi Devlet Teşekküllerine daha düşük faizle kredi verirseniz, aynı alanda çalışan özel teşebbüs daha yüksek faizli kredi ile çalışacağı için şartlar bozulmuş olur ve özel teşebbüs İktisadi Devlet Teşekküllerine rekabet etme imkânından mahrum kalır ve o vakit o alanı terk etme mecburiyetinde kalacaktır. Eğer Meclisimiz bu prensip üzerinde hassas ise, ki, hassas olduğuna kaniim. Bu eşitlik olmadığı takdirde kalkınma yapamayız. O vakit özel teşebbüsü kalkınma faaliyetine iştirakten fiilen men etmiş oluruz. Buna ait şikâyetler de vardır, temas ettiğimiz sanayicilerin bir kısmı faraza bir devlet fabrikasının kendilerinden daha rahatlıkla döviz almak imkânını bulduğunu daha ucuz faiz ile, kira ile para sağlamak imkânını bulduğunu açıkça ortaya koyan müesseseler vardır. Yatırım Bankasının faiz nisbetleri tesbit edilirken, bildiğime göre, bu prensip üzerinde durulmuştur ve bu prensibi zedelememek lâzımdır. Aksi halde İktisadi Devlet Teşekkülleri ile, özel teşebbüsü aynı faaliyet alanında bir arada ve birbirlerini tamamlıya-

cak müesseseler olarak çalıştırmak imkânını bulamayız.

Muhterem arkadaşlar, doğrudan doğruya teşekküllerle ilgili düşüncelerimizi onlara ait raporların görüşülmesi sırasında arz edeceğiz. Sözlerimi bağlarken millî ihtiyaçtan doğmuş olan bu millî müesseselere Hükümetten daha fazla ilgi gösterilmesini rica edeceğim. Hepinize hürmetler ve saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun kuruluş ve işleyişi ile ilgili 468 sayılı Kanunun 2 nci maddesine göre, bu Karma Komisyonun bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü, bir kâtibi komisyon olarak seçmesi, başkan ve başkanvekillerinden birinin ayrı bir yasama organından olması zorunluluğu vardır. Komisyon raporunu tetkik ettim. Komisyon raporunda başkan ve bu rapor sözcüsü olarak Sayın Mehmet Ünaldı gösterilmektedir. Sayın Ünaldı Cumhuriyet Senatosu Başkanvekili olduğu için komisyonlarda sözcülük veya başkanlık yapamaz. Bu sebeple komisyonun sözcüsü ve başkanı ancak komisyon tarafından gösterilebilir. Bizim İçtüzüğümüze göre, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğüne göre, muayyen konular için komisyon muayyen sözcüler seçebilir. Bu da Başkanlığa bildirilmemiştir. Komisyona çok kısa bir mehil içinde 468 sayılı Kanunun 2 nci maddesine uygun olarak Başkanlık Divanının komisyon tarafından teşkili ve sözcünün bildirilmesi için mehil veriyorum. Aksi takdirde görüşmelere devam edemem. Sayın sözcü buyurun efendim.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ KARMA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ GÜLTEKİN SAKARYA (Sivas) — Efendim, Kamu İktisadi Teşebbüsleri sene başında toplanarak bir başkan, bir başkanvekili, bir sözcü ve bir de kâtip seçmiş bulunmaktadır. Bunlardan Komisyon Başkanı başka bir vazife aldığı için ayrılmışlar, kâtip arkadaşımız da aynı şekilde ayrılmışlardır. Bildiğiniz gibi komisyona sözcü olarak seçilen kimseler bir sene müddetle seçilirler. Bendeniz tatilde olmamız hasebiyle raporu imzalıyamadım. Komisyon Sözcüsünü, Başkan ve Başkanvekilini seçmiş bulunmaktadır. Arz ederim.

BAŞKAN — Biraz önce belirttiğim gibi, 468 sayılı Kanuna göre Başkan ve Başkanvekillerinden birinin aynı yasama organlarından seçilmesi ve gösterilmesi iktiza eder. Kanunun âmir hükmü bu. Başkan ve Sözcü Cumhuriyet Senatosu üyesi olarak ayrıldığına göre onun yerine Cumhuriyet Senatosundan bir üyenin Başkan veyahut Başkanvekili olarak seçilmesi ve usulüne göre bildirmesi iktiza eder. Komisyon toplanıp derhal 468 sayılı Kanunun ikinci maddesine göre işbu seçimi Başkanlık Divanının yapması ve sözcünün de sırf sayın bir milletvekilinin olduğunu Başkanlığa bildirmesi iktiza eder. Bu lâzime yerine getirilmediği takdirde Başkanlık olarak Cumhuriyet Senatosunun yüce varlığının kanun işlemlerinin tam olarak görülmesi yönünden onurunu gözetme bakımından devam edemem. Ancak size komisyonun bu şekilde 468 sayılı Kanunun ikinci maddesine riayet için çok kısa bir mehil veriyorum. Komisyonu toplar, Başkanlık Divanını 468 sayılı Kanunun ikinci maddesine göre teşekkül tarzını bildirir ise söz veririm, aksi takdirde komisyon adına size söz dahi vermem. Şimdi yalnız size kısa bir mehil veriyorum, bu mehil içinde yeni teşekkül tarzı bildirilmezse birleşimi da kaparım. Görüşmeler usulen devam etsin, çok kısa bir zamanda komisyon toplansın, bize ikinci maddeye göre Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtibin kimlerden seçildiğini bildirsinler.

Gruplar adına Sayın Yıldız, söz almış bulunuyorsunuz; buyurun, konuşacak mısınız?

AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) — Hayır efendim.

BAŞKAN — C. H. P. si Grupu adına Fikret Gündoğan ikinci defa söz almışlardır, buyurun.

Şahısları adına söz alanlar, Sayın Dikeçligil, Sayın Alpaslan söz almışlardır, gruplar adına söz alma bitikten sonra şahıslar adına söz vereceğim.

C. H. P. GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; ikinci defa huzurunuzu işgal etmemin sebebini önceden belirtmekle söze başlıyacağım.

Muhterem arkadaşlarım, dün C. H. P. grupu adına buradan görüşlerimizi açıklarken söylediğimiz bâzı sözler ve ileri sürdüğümüz bâzı iddialar diğer parti grupları tarafından, özellikle A. P. si grupu tarafından ya iyi anlaşılmamak sebebiyle veyahut politik gayelerle baş-

ka şekilde aksettirilmeye çalışılmış ve C. H. P. sinin Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında tarihten gelen felsefesi ve uygulaması neticesi meydana çıkan görüş ve düşünüşleri ile politikası lâyıkı ile anlaşılmamış olduğu kanısına vardım. Değerli arkadaşlarım, C. H. P. sinin Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında tarihten gelen ve tecrübe ile, deneyle sağlam bir ekonomik politikası unsuru haline gelen görüş ve düşünüşlerini belirtmek için Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye'de hangi ekonomik ve sosyal icaplarla kurulduğu hakkında bilimsel araştırmalara dayanarak bâzı beyanlarda bulunacağım.

Önce açıklıkla ve kesinlikle ifade edeyim ki, bâzı parti gruplarının, C. H. P. sinin, Kamu İktisadi Teşebbüslerini bilinen ve bilimsel ekonomi politikası doktrinlerinden her hangi birine benzetmek istediği veya daha başlangıçta bir ekonomik doktrinden hareketle Kamu İktisadi Teşebbüslerini kurduğu ve bugün dahi C. H. P. sinin Kamu İktisadi Teşebbüslerini belli bir ekonomik doktrinin kapitalizmin veya sosyalizmin bir aracı olduğu görüşünde olduğu şeklindeki iddialar külliyen mesnetsiz ve hiçbir bilim esasına dayanmıyan indî görüşlerdir. Çünkü hepinizin bildiği gibi ekonomi doktrinleri öyle sanıldığı kadar çok değildir. Dünya yüzünde ekonomi doktrini olarak, ekonomi politikası doktrini olarak bilinen üç doktrin vardır, üç öğreti vardır: Biri; din Devleti ile karışmış teolojik görüşü yansıtan teolojik doktrin. Allah Devleti yukarda hükümfermadır, yerde onun bir benzeri devam eder, Kıral, Ülülemr, Allah'ın gölgesidir, vekilidir. Allah Devleti mukaddes kitaptan nasıl idare ediliyorsa yer devleti de mukaddes kitapta yazılı esaslara göre vekil tarafından öyle idare edilir, buna teolojik doktrin derler.

İkinci doktrin; kapitalist ekonomi doktrinidir. Kapitalist ekonomi politiğini yansıtan doktrindir. Bu da, kişilerin ekonomik faaliyetleri sırasında hiçbir kayda tabi olmaksızın kazanç peşinde, kâr peşinde koşarak faaliyetlerini devam eetirmeleri ve bu faaliyetleri sonunda teraküm eden istihsal araçları ile tekrar üretimde bulunmaları ve bütün üretimden hâsıl olan metaın serbest pazarda satılarak kâr ve nemasının o işletmenin sahibine döndüğü sistemin adına kapitalizm derler. Bundan başka bir üçüncü doktrin vardır, sosyalist ekonomi politiğini yansıtır. O da, bütün üretim araçlarının kamuya, sosyeteye, cemiyete; o ülkeyi kendine vatan etmiş kişilere aidolarak işletme faaliyetinde, iktisadi faaliyette bulunulur, işletmeler sonunda iktisadi faaliyetler sonunda hâsıl olan metalar plânlı bir düzen içinde herkesin ihtiyacına birtakım kriterle dağıtılır, kâr ve kapital terakümü mümkün değildir. Kaba hatları ile, vaktinizi almamak için kaba hatları ile, üç doktrinin tanımı böyledir ve bundan başka doktrin vardır iddiaları da bilimsel değildir. Üç doktrinden gayrı doktrin yoktur. Doktrin diye kendilerine isim takmış birtakım öğretiler vardır veya bâzı kişiler veya gruplar, bâzı görüşleri doktriner görüş diye ifade etmeye kalkarlar ama tekrar ediyorum, bilim gözünde bunlar doktrin değildir. Şimdi doktrinlerin böyle üç katagoride toplandığına, bilimin doktrinleri üce ayırdığına ve başkaca doktrine bilimsel doktrin gözü ile bakılmadığına göre 1922 lerde kurtulan Türkiye'de C. H. P. sinin 1950 ye kadar süregelen siyasi iktidarı döneminde, 1930 lardan sonra kurulmaya başlanan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin bütün tarihleri belli olduğuna ve bugün de ne şekilde çalıştıkları herkesin malûmu olduğuna göre bu kuruluşları biraz evvel saydığım doktrinlerden birine oturtmak gayretinde olduğumuzun iddia edilmesi ya doktrinler hakkında fikir sahibi olmamanın neticesi veyahutta böyle bir gayretin icine düşerek belki Türkiye'de makbul ve mergubolmıyan birtakım görüş ve düşüncelere sahip bir Halk Partisi teşbirinde bulunmak suretiyle mensuboldukları siyasi partiye güç kazandırmak çabası. Esasen Halk Partisinin tarihinde kaderdir, başka partiler Halk Partisi düşmanlığı ile ve onu ne derece şiddetlendirirlerse o derece itibar kazanacakları kanısı ile siyaset yaparlar. Bilinen bir gerçektir. Doktrinlerin ne olduğundan kısaca bahsettim, anladığım kadar. İktisadi Teşebbüslerin de nasıl bir seyir takibettiklerini hepiniz bildiğinize ve gördüğünüze göre, bunu bir doktrinden doğma bir hareket olarak vasıflandırmak, önce bilgisizlik yahut bir kasıttır. Bir savunma olarak söylemediğimi arz edeyim, ama bir hakikati başka türlü göstermek çabasına sapmak, biraz evvel arz ettiğim gibi, C. H. P. si aleyhinde birtakım fikir ve

düşünce bulutu yaratmak istiyenler gibi ve bir samimiyetsizlik olur. Aslında doktrinler de tarihi içinde ekonomik faaliyette bulunan insan çabalarının zorunlu aşamalarda, zorunlu olarak aldıkları politika şekilleridir, ekonomi politikası şekilleridir. Ama C. H. P. sinin 1922 den sonra siyasi iktidarı eline geçirip bu ülkeyi idare etmeye başladıktan sonra 1929 krizinden sonra ekonomik faaliyette bulunmak üzere Kamu İktisadi Teşebbüsleri biçiminde teşebbüsleri kurmaya gitmesi işte Türkiye gerçeklerinin, Türkiye'nin tarihî koşullarının Türkiye'de iktidarda bulunan kişilere zorunlu olarak kabul ettirdikleri birer ekonomik faaliyet unsurudur. Bilmek lâzımgelir ki, Büyük Atatürk bu memlekette 1923 ten 1929 a kadar uygulanmasına çaba sarf ettiği iddia edilen liberal ekonomi sisteminin taraftarı idi veya aleyhtarı idi şeklinde münakasa bilimsel olmaz; 1923 lerde de Büyük Atatürk şayet Kamu İktisadi Teşebbüsleri biçiminde ekonomik üniteler kurarak bu ülke idaresini onların eline vermeyi düşünse idi ve istese idi dahi o günkü koşullar Büyük Atatürk'e dahi Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri biçiminde ve Türk ekonomisi içinde çok müessir bir kesim olarak iktisadi faaliyette bulunan üniteleri kurma imkânını bahsetmiyordu. Çünkü Kurtuluş Savaşını mütaakıp Türkiye'de cereyan eden uluslararası düzen, Türkiye'nin muahedelerle içine dâhil olduğu uluslararası düzen özellikle Lozan Andlaşmasının getirdiği düzen Türkiye'de zaten çok güçsüz olan ekonominin güçsüzlüğünü hemen giderecek imkânı bahsetmiyordu. Gümrük himayesi kurmamız imkânsızdı. Gümrük himayesi kurmaksızın bir memlekette Batı sömürgeciliğinin hısmı ile o memleket ekonomisinin değerlerine saldırmasını önlemenin imkânı olmadığını kabul etmek zarurettir. Bunun gibi, gümrük himayesi kuramadığımız gibi, tabiî binnetice gümrük gelirimiz de olmadığı için Devlet elinde yatırıma müsait bir birikim olması imkânsız gibi idi. Bir başka sebep ekleniyordu bu ekonomik sebebe, âşar kaldırılmıştı. Asırların bozduğu ve bir sömürü vasıtası haline geldiği o iptidai vergi kaldırılmıştı. Ama âşarın yerine Devlet elinde onun kadar, yahut hiç değilse ona eşit sekilde gelir sağlayıcı bir vergi sistemi derhal kurulmus değildi. Sonra yavaş yavaş âşarın yerini dolduran vergiler geldi. Şimdi bundan başka Devletin o sıralarda birtakım yabancı şirketleri satınalmak mecburiyeti, zorunluluğu, Batı sömürgeciliğini şiddetle tasviye etmek tarihî görevi ile karşı karşıya bulunuşu elbette ki, C. H. P. nin 1923 ile 1929 arasında şayet Devletçi bir sistemi kurmak arzu etseydi dahi tam mânasiyle muvaffak kılmaya yetecek gücü elbette ki, bulamadığını kabul etmek lâzım.

Bunu böyle söylerken bir hususu hatırlatmaya müsaadenizi istirhm edeceğim. C. H. P. nin teslim aldığı Türkiye, Anadolu - tarihi - hatırlatmaya mecburum, aldığı Anadolu Batı sömürgeciliğinin 1839 da Türkiye'ye girişinden - ki, bunu hep bilirsiniz, İngiliz Ticaret Anlaşması bize Batı sömürgeciliğini liberal sistemle gelişmiş, kapitalist Batı ekonomisinin Türkiye'ye giriş kapısı 1839 da Reşit Paşa tarafından imzalanan İngiliz Ticaret Andlaşması ile resmî olarak başlamış ve hakikaten ekonomi o tarihten sonra dehşetli bir Batı sömürgeciliği baskısı altına düşmüştür. Bildiğiniz gibi, o Türk tüccarlarının Türkiye'de ticaret etme serbestîsi ellerinden alınmış, Hayriye fermanları gitmiş, gümrükler kaldırılmış. Dahası var, Türk tüccarlarının kendi memleketleri içinde yaptıkları ticaret, şehir gümrükleri ile tahdidedilmiş durumda. Batı sömürgeciliği 1839 da bu yola girdikten sonra 1919 lara kadar Türkiye'yi, hemen hemen 80 seneye yakın bir zaman bildiğimiz tipik bir sömürge olarak, yahut, hiç değilse insaflı olalım, yarı sömürge olarak kullanmıştır. Yarı sömürge olarak kullanılmış bir ülkenin iktisadi varlıklarının derhal bir Devlet sektörü kurmaya yeterli birikimi ifade edecek kadar çok olmadığını her halde kabul etmek lâzım. Zaten bizim anladığımız odur ki, C. H. P. nin yaptığı odur ki; 1919 - 1922 İstiklâl Savaşı ile biz silâhlanmış Batı sömürgeciliğini, emperyalizmi, Yunanlı kılığında gelmiş emperyalizmi, yani 1839 dan sonra içeri girmiş, fakat doymamış Batı sömürgeciliğini 1919 da silâhlandırarak sokan Batı emperyalistleri, Fransızlar ve İngilizlerin, Yunanlı kılığındaki emperyalist güçlerini atmak tarihî görevi ile bu savaşa katılmışızdır. Biz bu savaşı yapmışız. Biz Batı sömürgeciliğinin silâhlı emperyalist saldırısına mukabele etmiş bir parti olarak hiç Batı sömürgeciliğinin, yine yabancı sermaye yolu ile ve saire yoliyle tekrar eski Türkiye'yi sömürge Devleti durumuna getirmesine müsaade eder mi-

yiz zannediyorsunuz. Eder miydik? Allah'tan korkuyorduk, bir de Batı sömürgeciliğinden korkuyorduk, Atatürk de bu korku içinde idi. Elbette çok çalıştı, çok uğraştı, Batı sömürgeciliğini atıncaya kadar neler çektiğini tarihler yazar ve Atatürk'ün çok açık, seçik ve çok ışık tutan Batı sömürgeciliği aleyhine, emperyalizm aleyhine söylenmiş sözleri vardır, burada dile getirmeye lüzum görmüyorum. Bu itibarla Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1923 lerde kurulması lâzım idi, değil idi. Diyelim ki, o zamanın lideri bir liberal düşüncede idi, değildi, bu düşünce liberaldir, antiliberaldir münakaşası yerine, ekonomik verilere bakılarak o devirde ne yapılabileceğini insaflı tahliline geçmekte fayda vardır kanısındayım. O itibarla Halk Partisinin önce liberal, sonra devletçi, sonra bilmem neci... Böylesine bir zikzak çizdiği iddiası bilimsel verilerle redde mahkûmdur. Ve C. H. P. gerçekçi parti, antiemperyalist savaş yapmış bütün insan toplulukları, ülkeler gibi bir gerçekçi parti olması zorunlu idi. Yaptığımız savaşın neticesinde doğan parti, savaşla beraber doğan parti elbetteki gerçekçi olacaktı ve ilk işi kendi idare ettiği ülkeyi siyasi bağımsızlığa kavuşturduğu gibi, ekonomik bağımsızlığa kavuşturmaktı. Antiemperyalist savaşın sonuçlarını almaktı. Başka yollardan emperyalizmin tekrar Türkiye'ye girmesini önlemekti. Onun için çok çok uğraştı. 1923 ile 1930 arasındaki liberal devre dedikleri, öyle tanımladıkları, yanlış olarak tanımladıkları devrede hiçbir yabancı sermayeyi ve imtiyazı ve saireyi ve saireyi ülke içine sokmamakla nasıl bir antiemperyalist düşünce içinde, nasıl bir iktisadi bağımsızlık savaşı verdiğini ispat eder. Hem liberaldir, ama - kabul edelim, - antiemperyalisttir, iktisadi bağımsızlığı savunucudur. Hele 1929 a gelip de serbest teşebbüs ekonomisinin, yahut liberal ekonominin kâfi birikimi yapamayıp, memleket içinde halkın iktisaden perişanisinin devam ettiğini müşahede edince büyük Atatürk ve bu arada yaptığı birtakım devrimlerin, şapka devrimi, yazı devrimi, Medeni Kanun devrimi bunların tutunmadığını iddia edenlerin, iddialarının doğru olup olmadığını anlamak için kanımca Serbest Fırka tecrübesini geçirdikten sonra, Serbest Fırkanın memleket oylarını toplamaya başladığını gördükten sonra, inkılâpların da tutulmıyacağı kanısına vararak; bu halk aleyhtarlığının derin sebeplerini aramış, yaptığı geziler sonunda Anadolu'da halkın hoşnutsuzluğunun inkılâplardan değil, ama ekonomik perişaniden geldiğini görünce derhal Türk ekonomisine yeni bir veçhe verme lüzumuna inanmış ve işte bir taraftan bağımsızlığı korumak, bir tarafta hızlı kalkınmayı sağlamak suretiyle halkın inkilâplara ısınmasını temin etmek maksadiyle Kamu İktisadi Teşebbüsleri kurmak fikrine gelmiştir. Bir de 1929 da genel dünya buhranının verdiği ders, Atatürk'ün Kamu İktisadi Teşebbüsleri kurmasına müessir olmuştur. O da şu; liberal ekonominin bugün dahi taraftarları vardır. Ben Adalet Partisi Sözcüsü arkadaşım gibi düşünmüyorum. Liberal ekonomi fena ekonomi değildir, fena olan kapitalist ekonomik düzendir. Yoksa liberal ekonomik düzen - ki, ütopiktir - serbest rekabetin hiçbir kayda tâbi olmadan cereyan ettiği ve insanların en düşük maliyetle istihsal edilen malları en ucuza aldıkları ve rekabetten istifade ederek...

BAŞKAN — Sayın Gündoğan bir dakikanızı rica edeceğim.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Başkanlığının, Komisyon Başkanlık Divanındaki değişikliklere dair tezkeresi

BAŞKAN — Karma İktisadi Devlet Teşekkülleri Komisyonu Başkanlık Divanı 468 sayılı Kanunun ikinci maddesine göre, usulüne uygun olarak kurulmuştur. Önergeyi okutacağım, böylelikle ellerinizde bulunan raporun birinci cildinin 19 ncu sayfasındaki Başkanlık Divanı teşekkül tarzı, şimdi okunacak önergeye göre düzeltilmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Başkanlığına Cumhuriyet Senatosu Afyon Karahisar Üyesi Ahmet Karayiğit ve kâtipliğine de Cumhuriyet Senatosu Bilecik Üyesi Mehmet Orhan Tuğrul seçilmişlerdir.

Halen komisyonumuzun İkinci Başkanlığını Manisa Milletvekili Süleyman Çağlar ve Sözcü-

lüğünü Sivas Milletvekili Gültekin Sakarya deruhte etmektedirler.

T. B. M. M. Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonu Başkanı
Afyon Karahisar
Ahmet Karayiğit

BAŞKAN — Başkanlık Divanı kanun gereğince kurulmuş bulunmaktadır. Görüşmelere devam ediyoruz.

Buyurun Sayın Gündoğan.

C. H. P. SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — C. H. P. ile idare eden Büyük Atatürk ve arkadaşlarının bu biraz evvel arz ettiğim tarihî gerçekler ve zorunluluklar, icaplar karşısında Türkiye ekonomisinde Devlet kesiminin doğmasını öngören fikirlerin bu istikamete yönelmesini icabettiren bir diğer sebep de şu olmuştur :

C. H. P. başladığı günden beri çiftçi sınıfını ön plânda tutmuş bir partidir. Çiftçi sınıfının başka sınıflar tarafından ezilip istismar edilmesini önlemek ve böylece bir kalkınmanın temelinde bu istismarı önlemenin yatmasını veya temelinde bu taşın bulunmasını istiyen Atatürk Kamu İktisadi Teşebbüsleri yolu ile serbest piyasa rakabetinde mallarını, karaborsa, fiyat yükseltmeleri, faizcilik, tefecilik ve saire, ve saire gibi çiftçiyi bugün de ezen, bugün de mahv ve perişan eden düzen içinde bırakmamak için, bir taraftan iktisat eden teşebbüsler kurmayı, bir taraftan da çiftçi gibi - memleketin o zaman, bugün de öyle - en büyük istihsal yapan unsurunun ezilmesini önlemek için Kamu İktisadi Teşebbüsü biçiminde bankalar kurulmasını veya mevcut bankaların takviyesini bir iktisadi zorunluluk, bir sosyal zorunluluk olarak kabul ettiği içindir ki, Kamu İktisadi Teşebbüsleri kurulması kararını almıştır. C. H.P. şimdi bu tarihî zorunluklar içinde girıştiğimiz bu teşebbüslerde bizim doktrinimiz, kınadığım şekilde bizim doktrinimiz dediğiniz zaman evet, C.H.P. sinin doktrini budur dediğiniz zaman, doktrin sözünü iyi kullanmamanıza rağmen evet, bizim doktrinimizdir. Anti - sömürgeci, sömürgecilik aleyhtarı, iktisadi bağımlılık aleyhtarı, kapitalist düzenin yarattığı, bünyesinden gelme hastalığın icabı ikide bir nükseden genel buhranın önlenmesi ve iç ekonomik istikrarın sağlanması icabı ve nihayet çiftçi kütlesinin her türlü sömürü düzeni içinde, her türlü sömürülmesine mâni olucu tedbirlerin alınmasına dayanan Kamu İktisadi Teşebbüsleri görümüz yani, Devletçiliğimiz doktrinseldir.

Evet doktrinsel. Ve biz bu doktrini daha da geliştirmek yolunda çaba sarf etmiş bir partiyiz. Biz Türkiye'de sınai devriminin, behemehal sınai devriminin yapılmasına inanan bir partiyiz. Biz Türkiye'de sınai devriminin de, Devlet sektörünün ağır bastığı bir ekonomik kesim elinde ve Devlet eliyle olabileceğine yürekten inanan bir partiyiz, bilimsel inanç sahibiyiz. Biz, çünkü, dünya ekonomisi şartları içinde Türkiye gibi az gelişmiş bir ülkenin, liberal demiyorum, kapitalist ekonomik düzen içinde sınai devrimini yapabileieğine ve kısa zamanda gelişmeyi ve büyümeyi ve kalkınmayı sağlıyacağına inanmıyoruz. Biz, bütün bir sistematik bir görüşle kalkınmanın dinamiğini, formotisini ağır sanayiin kurulmasında, makina ve teçhizat sanayiinin kurulmasında ve her halde her türlü tekelci kapitalizmin bu memlekete girmesinde ve her halde bu memleket ekonomisini bağımlı hale sokacak dış ekonomik tesirlerden azade tutmayı Devlet teşebbüslerinin yapacakları barajla önlemeyi düşünen bir partiyiz. Böyle bir düşünceye sahibiz. Özel teşebbüsün de eğer bu gayeye hizmeti varsa, eski tâbirle, fenimel matlup, başımızın üzerinde yeri vardır, bu gayeyi tahakkuka yönelmişler ise. Yönelmemişler ise kendilerine bir şey dediğimiz yoktur, ama, yönelecekleri zamana kadar memleketin kalkınmasını sağlıyacak sanayi devrimini onlardan beklemeye gönlümüz razı değil.

Biz bu yolla, Kamu İktisadi Teşebbüsleri biçiminde bir ekonomik güç, bir potansiyel yaratarak sanayi devrimini başarmak istiyoruz. Tekrar ediyorum, bir kompleks altında değiliz. Tekrar ediyorum, özel sektör bu gayeye yardım ederse matlubumuzdur. Ve biz devletçiliği yahut Kamu İktisadi Teşebbüslerini Devlet eliyle kalkınma prosedörünü bir genel program kaidesi olarak açıkça ilân etmiş insanız. Bunu ortanın solu ismiyle adlandırarak anti - emperyalist mücadeleyi ve sınai kalkınmanın, bilhassa sınai kalkınmanın Devlet eliyle başarılması lüzumunu demokratik devrim anlayışı içinde, halkçı, devrimci bir dinamikçilik içinde ifade

ediyoruz. Sömürüden, her türlü baskıdan, her türlü keyfîlikten uzak bir ekonomik sistem içinde, belli tür sanayie başlamak, onu geliştirmek, onu temel teşkil ederek diğer sanayi türlerine geçmek istediğimiz içindir ki, Kamu İktisadi Teşebbüslerini devamlı sektör olarak tanıyoruz. Hele stratejik madenleri, büyük yolları, barajları, petrolü, ve saireyi mutlaka Devlet elinde bulundurmanın zorunluluğuna kaaniiz. Çünkü biz biliyoruz ki ne kadar iyi niyetle olursa olsun, hangi parti elinde olursa olsun özel teşebbüsün kapitalist ekonomik politikası gereği, o politikanın kanunları gereği günün birinde tekelci bir duruma düşmesi günün birinde başka ekonomilerle anlaşması veya diğer bâzı suretlerle sınaileşmeyi kösteklemesi mümkündür.

Hiçbir suretle bu söylediğim temel sanayilerde ve stratejik ekonomik alanda Devletten gayrısının ekonomik faaliyette bulunmasına taraftar değiliz. Bu itibarla bizim Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında görüşümüz nedir diye tereddüde düşenler olursa hemen bizim programımızın beşinci maddesini okumalarını tavsiye ederim. Ama, izah etmek gerekiyor ve söylüyorum. Onun için A.P. ile biz daima çatışma halindeyiz. Daima muâraza halindeyiz, bu temele dayalı olarak bir çatışmaya daima ama daima düşmüşüzdür ve düşeceğiz. Çünkü, ayrıntımız buradadır.

A.P. kalkınma dediğimiz, gelişme ve bölmeyi önce bilmiyorum ki benim kanaatim hâlâ devam ediyor, bir ekonomi politikası güttüklerini sanmıyorum. Bir el yordamı politikası güttükleri muhakkak. Onlar mütemadiyen işte hür teşebbüs, işte özel sektör şahısları baskı altında bulunduran Devlet, Devlet kapitalizmi, Devlet tazyiki gibi sözlerle ekonomide hakikaten böylesine bir kesimin mevcudiyetini ortaya yayıyorlar, giderek propagandalarına koydukları pasajlarla bu iktisadi teşebbüslerini devamlı bir ekonomi ünitesi olarak, bir ekonomik araç olarak kabul etmediklerini resmen ilândan kaçınmıyorlar. İktisadi Devlet Teşekkülleri arasında Devlet kontrolü arasında bulunmasına lüzum kalmıyanlardan başlıyarak, bunların tedricen ve imkân olursa bir holding halinde halkın kontrol ve mülkiyetine geçmesini sağlıyacağız. E.. Bu devamlılık, devamlılık. Devamlılık fikriyle bağdaşır bir görüş değildir. Nitekim, sayın A. P. sözcüsünün burada sabahleyin yaptığı konuşmada bir müşkülât içinde şu cümleleri sarf ettiğine şahidoldum. Dediler ki, Devleti yüzde 57 oy alarak idare yetkisini ele alan partinin her şeyi olduğu gibi Kamu İktisadi Teşebbüslerini de dilediği gibi idaresi yetkileri cümlesindendir, Hükümet etmek cümlesindendir, dedi. Demek ki ve ama, bir taraftan da şahsını tebrik ederim, hakikaten bir taraftan da, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin dünyada durmadan geliştiğini ve büyüdüğünü ifade etti. Ve bunun kaçınılmazlığını da teslim etti. E.. bir taraftan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin bütün düyada gittikçe gelişen bir sektör olduğunu ifade edeceksiniz, bir taraftan bu programda yazıldığı gibi Kamu İktisadi Teşebbüslerini zaman gelince, yahut sırası ile o sırayı kim tâyin edecek, ne tâyin edecek, nasıl olacak, hangi teşebbüsler devir edilecek, hangisi edilmiyecek, neden edilecek, neden edilmiyecek, nasıl edilecek? Bütün bunlar tabiî bir gargaşa yaratıyor insanın kafasında, ama belli olan bir şey var ki gidecek bunlar, devamlı değil bunlar. E.. şimdi celiski içindeler derim Hükümet Programı ile A. P. sözcüsü celiski içindedir, derim. Ama bizim A. P. ile catısmamızı teskil eden temel iste burada gözükmektedir. Biz, devamlı bir sektör olarak devamında hele hele bâzı yerlerde inhisarcı bir sektör diyebilirim acıkca, stratejik madenlerde, petrolde, stratejik ekonomik alanda hic başkasının varlığını kabul etmiyen bir programa sahibiz. Onlar öyle değil. Ne stratejik alanda, ne başka alanda daimi olmıyan bir sektör gözü ile bakıyorlar. Ve sasıyoruz, nasıl da bir karma ekonomici olduklarını gelip, iddia ediyorlar. Karma ekonomiciler bu sektörün devamlılığının lüzumuna inanmalıdırlar. Yoksa o karma olmaz. O zaman biz tarihin getirmesi bu memleketi böylesine bir ekonomik düzen içinde bulduk, bu yapıda bulduk, ama, maksadımız, gayemiz, amacımız, ereğimiz eninde sonunda yakın veya kısa zamanda, şartlar nasıl elverirse bilmem, bu sektörü, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ismiyle anılan devlet sektörünü buradan, bu ülkeden kaldırmak ve bir kapitalist ekonomik düzene dönüşmek, Bundan başka bir şey anlasılmaz, sevgili arkadaslarım, muhterem arkadaşlarım. Bunu ben kendim icadetmiyorum ve

ben dünkü konuşmamda A. P. ile 1950 - 1960 dönemi arasında iktidarda bulunan partinin aynı gen ve kronomozlara ki, başkanımın nasıl alındığını hattâ hâlâ hayret ediyor, malik olduğunu söylediğim zaman 1950 de Hükümet Programı olarak, meclislere sunulan programın aynı pasajın mevcudiyetini gözümle gördükten sonra bu iddiayı ortaya attım. Gerçekçi bir politika yapmak için uğraşıyoruz. Binaenaleyh kezalik burada bizim çatışmamız artık aşikâr olmuştur. Ama ne garip bir tecellidir ki, A. P. bu görüş ve iktisadi anlayışa sahip bir parti olmasına rağmen bütün arkadaşlarımın dile getirdiği gibi durmadan, dinlenmeden Kamu İktisadi Teşebbüsleri yolu ile yüzünü güldürmeye, iktidarlarının yüzünü güldürmeye ceht sarf eden bir partidir. Tabiî. Ama, sonunda şu olmaktadır. Geçinmeye gönlü olmıyan insanların haleti ruhiyesi içinde veya iktidarları sürdürmek istiyen insanların ekonomiyi iktidarları sürdürme âleti yaptırmak gayesi ile hareket ettikleri takdirde Kamu İktisadi Teşebbüsleri gibi kanun çıkarsanız dahi, 440 sayılı Kanunu çıkarsanız dahi, yani tabi olacakları statüyü tanzim etseniz dahi o bu parti, o bu teşebbüsleri işte o maksatlara hizmet ettirmek için gayretlerini eksiltmiyor. Nasıl eksiltmiyor. onun da delili var. 1961 den sonra yapılan, 1963 te yapılan Birinci Beş Yıllık Plânda Kamu İktisadi Teşebbüslerinin görevleri belirtilmiş.

1. Kaynak yaratmak için tasarrufta bulunmak.

2. Kârlı ve verimli çalışmak.

3. Her türlü siyasi baskıdan ve keyfilikten âzadolmak.

4. Bütün ekonomide önder sektör olmak, sevkedici sektör olmak, belirleyici sektör olmak. Bu vasıftaki vazifeler Kamu İktisadi Teşebbüslerine verilmiş, Birinci Plânda. Bunları anlamak mümkün ve bunları teker, teker söylemek lâzım. Kamu kaynak yaratmak ne demek dendi mi? Kârlılık demek, verimlilik demek, tıpkı her hangi bir iktisadi çaba sarf eden insanın, insanların, şirketin veya her hangi bir teşebbüsün yaptığı gibi yapmak demek; kaynak yaratmak demek, yatırım yapmak demek, büyümeye yardım etmek demek muhakkak. Tabiî, yatırımların yerinin, zamanının, sermayesinin, projesinin, tabiî plânda olduğuna göre o plân içinde hangi tür yatırımlara öncelik vermesi lâzım geldiğinin tesbit edilmesi, sonunda Kamu İktisadi teşebbüslerinin belli bir ekanomi politikası içerisinde idare edildiği anlaşılır. Plânlama diyecek ki, şurada şunu yapacaksınız, tamam. Kamu İktisadi Teşebbüsleri kârlı çalışacaklar, kaynak yaratacaklar, gidecekler oraya yatırım yapacaklar ve onlar da verimli olacaklar. O verimliliği devam ettirmek için piyasa ekonomisine tabi olacaklar. Tabiî, siyasi baskılardan ve kayfilikten uzak olacaklar. Bu böyle. Bu, bu vaziyeti almış. Bu vazife Kamu İktisadi Teşebbüslerine Birinci Plân tarafından verilmiş. İkinci Plâna geliyoruz.

İkinci Plân, 1965 te iktidara gelen A. P. döneminde hazırlanmış bir plândır. Şimdi bakınız bu plânda Kamu İktisadi Teşebbüslerine verilen görev nasıl Birinci Plânda Kamu İktisadi Teşebbüslerine verilen görevden değişik. Değişik ve bizim iddialarımızı nasıl doğrulayıcı vaziyette. Orada, İkinci Beş Yıllık Plânda Kamu İktisadi Teşebbüsleri için birçok görevler ve ödevler öngörülmüş. Ama, birkaç tanesi pek ilginçtir. Birinci Beş Yıllık Plânla da nasıl ayrı.

Deniyor ki, İkinci Beş Yıllık Plânda, Kamu İktisadi Teşebbüsleri gelir dağılımındaki farklılıkları giderici tedbir alınırken kullanılacaktır.

Şimdi burada Kamu İktisadi Teşebbüslerine verilen görev belli, Birinci Beş Yıllık Plânda belli.

Muhterem arkadaşlarım, gelir dağılımındaki farklılıkları gidermek için alınacak tedbirlerin aracı olarak Kamu İktisadi Teşebbüslerini kullanmak, demek önce çok dağınık, bölük - pörçük, perakende sistemsiz bir sosyal politika gütmek demektir. Çünkü, sosyal politikası belli olan bir partinin Kamu İktisadi Teşebbüslerine meselâ, piyasada bardağın fiyatı 10 kuruş iken o aynı malı istihsal eden, imâl eden İktisadi Teşebbüste 5 kuruşa sat emrini verdiği takdirde, bunun sosyal bir tedbir olarak lehlerine yapılanlara hiçbir faydası olmaz. Neden mi? Bu bardağın maliyeti, yahut fiyatı on kuruşken beş kuruşa sattırdığınız takdirde Kamu İktisadi Teşebbüslerini işletme açıklarına gargedersiniz. İşletme açıklarına garkettiğiniz zaman o teşebbüsleri, başka çareleri yoktur, ya yüksek faiz-

lerle dış finansman kaynaklarından borç almaya sevk edersiniz veyahut Merkez Bankasına müracaat edersinizki ekseriya Merkez Bankasına müracaat edilmek âdededilmiştir. Zaten dış kaynaklarda vermezler para. O zaman Merkez Bankası para arzına başlar. Para arzı başlayınca enflâsyon başlar, enflâsyon başlayınca sattığımız beş kuruşluk bardağın yanında diğer malların alabildiğine yükselmiş fiyatlarının hiç önemi kalmaz. Kaldıki gelir dağılımındaki adaletsizlik, fiyatlardaki yükselmelerden müteessir olur kaidesi yahut munhasıran ona bağlıdır kaideri de doğru bir kaide değildir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik bir toplumun yapısından inbiaç eder oradan çıkar. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, toprak düzenindeki adaletsizlikten çıkar. Gelir dağılımındaki adaletsizlik yetişmişlik, yetişmemişlikten çıkar. Yetişmiş bir adamın aldığı ücret başkadır, yetişmemiş bir adamın aldığı ücret başkadır. Sonu eğitime dayanır. Eğitim görmüşle, görmemiş arasında gelir farkları vardır. Neden? Çünkü eğitim görmüş insan bir iktisadi varlığıda sırtlanmıştır, yüklenmiştir zamanca itibar kazanmıştır. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler bölgeler yüzünden olabilir. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, bir memlekette sömürünün, aracılığın, tefeciliğin hol gezdiği zamanlarda çok büyür, gelir dağılımındaki adaletsizlikler, dış ekonomilerin bir memleket ekonomisini baskısı altına aldığı zaman çok ağır basar. Gelir dağılımındaki adaletsizliği memleketin uzun süre tarım ekonomisine dayalı bir ekonomi sistemi içinde yaşamasından doğar. Çünkü dış ekonomiler daima tarıma dayalı ekonomilerin hepsinin üstünde bir ekonomik seviyede, daima onları hegemonyası altında tutan bir süreç içinde çalışırlar. Bildiğiniz gibi on sene içinde gelişmiş ülkeler ekonomilerinden bizim aldığımız malların fiyatları ile, sattığımız malların fiyatları arasında ilâhevale gelebilecek bir düşüş olmuştur. Siz gelir dağılımındaki adaletsizliklerin, toprak düzenindeki, eğitim düzenindeki aracılık, tefecilik düzenindeki kredi dağılımındaki bütün temel yapı bozukluklarına bağlı olmadığını sanıyorsanız ve bunu Kamu İktisadi Teşebbüslerinin imâl ettiği malların fiyatlarını düşürmekle giderileceğini sanıyorsanız, ya siz gelir dağılımındaki adaletsizliğin sosyal ve ekonomik unsurlarını iyice bilmiyorsunuz, veyahut iddia ettiğiniz gibi, maksadınız gelir dağılımındaki adaletsizliği kaldırmak değildir. Belki maksadınız o da olabilir. Ama, bu çare Kamu İktisadi Teşebbüsleri mallarını gelir dağılımındaki adaletsizliği gidermek için kullanmak çaresi sadrımıza şifa vermez, temel değişikliklere, temel dönüşlere ihtiyaç vardır, toplum yapısında derin değişikliklere ihtiyaç vardır. İşte C. H. P. nin ortanın solu politikası ile üzerinde durduğu, sırasıyla memlekete anlatmak istediği konuşmalardan bir tanesi ve en mühimi, toplum yapısında değişiklik, devrimci bir atılımla, ekonomide Kamu İktisadi Teşebbüsleri eliyle çok geniş olarak, çok büyük çapta, çok iyi çalıştırarak, hakim tepelerde, temel sanayide sürükleyici şeklinde Devlet olmak sıfatiyle toplum yapısında değişiklik olmasını istiyoruz.

Biz toprak reformunda yalnız, toprak dağılımındaki adaletsizliği süreceği soyut bir dağıtım istemiyoruz. Biz toprak üstünde çalışanların ilişkilerindeki bozuklukları da toprak reformuna dâhil ediyoruz. Biz toprakta çalışan nüfusun yarı işsiz olmasından dolayı, Türkiye'de Grev ve lokavt kanunları olmasına rağmen, sanayide çalışan nüfusun kesafetinden dolayı işsizlerin gittikçe çoğalması sebebiyle grev ve lokavt düzenine rağmen, fabrikada çalışan işçiye tanyik ettiğini bilmemiz için toprak reformunu istiyoruz. Yani, sanayileşmekte toprak reformunun çok önemli olduğuna kaani olduğumuz için toprak reformunu savunuyoruz. Temel düzen değişiklikleri istediğiniz için, toplum yapısını değiştirmek istediğinizi iddialarınızı bize hangi düzeni getireceklerinizi veya bunlar doktriner düşünüyorlar şeklindeki hitaplar, C. H. P. namına açıkça ifade ediyorum, Türkiye gerçeklerine sırt çevirmek, Türkiye'de devam edegelen toprak adaletsizliklerini, gelir dağılımı adaletsizliklerini, kredi dağılımı adaletsizliklerini, topyekûn Türk insanının, insanlık onuruna lâyık bir hayat düzeyine ulaşamamasını sağlıyan bütün olumsuz sosyal ve ekonomik yapıyı bozuk düzen olarak ilân etmek, onu bütün bertaraf etmek ve önerdiğimiz gibi kamu iktisadi teşebbüslerinin önderliğinde sanayi devrimini, öncelik tanınan sanayi kollarında yatırımlar yapmak, koordinasyon yapmak, özel teşebbüsün kapasitesinin büyük bir kısmını boşa harcamak hattâ, işsizdeki özel sektörün kendi eliyle yapabilmesi, bakabileceğine rağmen bir kısım ülkelerin kamu iktisadi teşebbüslerini kullanmak ekonomi politikasına saygısızlıktır. Bu-

na bir diyeceğiniz var mı? Siz bunun dışında düşünüyorsanız sizi açıkca bu memleketin gerçeklerini bilmemekle itham ediyorum. Bu memleketin toprak dağılımındaki adaletsizlik görülmemiş derecelere varmıştır, Orlanda Gorli isimli bu insan; ki ölmüştür, mutlaka, daha cemiyeti akvam zamanında Toprak ve İskân Komisyonu Reisi iken Profesör Orlando Gorni Türkiye'de toprak reformu yapılmadığı takdirde Yunanlıların Türkiye'den toprak istemelerini önlemek hukuken ve mantıken mümkün olmıyacaktır diye yazılmış. Broşürü ben hâkimken Malatya Adliyesinin kütüphanesinde görmüştüm. Getiririm okurum. Orlando Gorni, belki bileniniz vardır, hâlâ, bu mesele münakaşa ediliyor. Ve kimin toprağını kime veriyorsunuz, bunun altından ne gelir bilir misiniz, diye umacı edebiyatının süregeldiği bir dönemde yaşadığımızı hatırlatmak isterim, Türkiye'de yaşıyan insanlara. Biz bu halkın aldatılmayacağına kaaniiz tabiî, elbet eminiz tabiî. Biz halk,n, bizi sosyalistlikliğe, koministliğe kaçtığımız için tutmadığına inanmıyoruz. Hayır, halkın bizimle beraber olamayışının sebebini biliyoruz biz. Daha doğrusu çoğunlukla bizimle beraber olmak için bizi aradıklarını, bizi özlediklerini biliyoruz. Diyorki halk bize açıkca siz bugün, C. H. P. bugün bizim nasıl yaşadığımızı biliyorsunuz artık, siz her şeyi ortaya çıkardınız. Biz nasıl aracıya ve tefeciye bağlı bir milletiz, yahut bir vatandaşız. Biz nasıl eziliyor ve sömürülüyoruz, bunu biliyorsunuz, açıkca söylüyor. Hepsini biliyorsunuz, bankaların kime kredi açtığını, kredi dağılımındaki adaletsizliklerin nemene insafsızlık manzarası arz ettiğini, bunları da biliyorsunuz. Nasıl dış ekonomilerin bu memleketin ekonomisini bağımlı hale getirmesini, onu da biliyorsunuz. Ama ne olursunuz rica ederim bu yolda yürüyünüz, öyle diyor bize halk. İnanın bu söylediklerimize, bizi, kış ortasında muhtaç durumda bulunan bizleri, milyonları idare eden aracı ve tefecilerin zulmünden kurtarmaya, iyice bize kanaat getirecek hareketlerde bulununuz, biz size bir beyaz ihtilâlle iktidar vereceğiz. Oyumuzla sizi demokratik devrimine getireceğiz.

Halk fikirlerimize inanmamazlık etmiyor. Bu fikirleri behemahal ve hiç sapmaksızın tatbik etmek azmimizde kararlı olduğumuza dikkatle bakıyor ve bizi de imtihandan geçiriyor. Ve göreceksiniz C. H. P. nin toprak reformu dediği zaman, petrolün millileştirilmesi dediği zaman, antiemperyalist mücadele dediği zaman, sanayi devrimi dediği zaman, Kamu İktisadi Teşebbüsleri dediği zaman Devletin eliyle Türkiye'nin Sanayileşmesi dediği zaman, aracılık ve tefeciliği kaldıracağım dediği zaman bu halkın arzu etmediği şeyler olduğunu söyliyenler ah... Ne kadar yanılmış olduklarını anlıyacaklardır. Mantık da bunu böyle gösteriyor, tarihin mantığı gösteriyor bunu.

MEHMET NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) — Sabrımız bitti artık Sayın Başkan, mevzua gelsin.

BAŞKAN — Devam edin, müdahale etmeyin, lûtfen.

MEHMET NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) — Hiç müdahale etmiyecek miyiz?

BAŞKAN — Müdahale etmeyin. Biraz sonra komisyon ve Hükümet adına konuşulacak ve cevaplar verilecektir. Başkanın vazifesi bir sansür veyahut üyelerin sözlerini kesmek değildir. Başkanın vazifesi hatipleri konuşturabilmektir. Devam edin efendim.

FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Kamu İktisadi Teşebbüsleri bizim gözümüzde bu tarihî ve ekonomik rolü oynamak üzere çok önem kazanmış, çok önemlidir, çok önemlidir, o derece önemlidir ki, biz bunların üzerine kondurulan her türlü gayriekonomik lekeye bütün gücümüzle mâni olmaya çalışacağız. Ama, kendi içlerinde uyumlu ve tutarlı bir çalışma düzenine, kârlılık ve verimlilik ilkelerine dört elleri ile sarılmalarına, yabancılaşmış olmaktan bu üniversiteleri Türk ekonomisine derhal yabancılaşmış olmaktan kurtarmalarına ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin dünyadaki gelişme seyrine uygun olarak bu memleket ekonomisinde bilhassa sanayileşme devriminde büyük vazifelerini ifa etmelerine de mutlaka canı gönülden istek gösteriyoruz. Bu sualimi bir noktada açmak istiyorum. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışan insanlar bu teşebbüslerin kendilerinin malı olduğunu bilmelidirler. Devlet namına, millet namına hareket ettiklerini, ama o milletin bir parçası olarak bu teşebbüsleri sanki kendi malları gibi artık tutmalıdırlar, yoksa memur gibi davranmamalıdırlar. Memur gibi davranmak vardır, yani vazifeyi yapmak, saat beşe kadar çalışmak, ondan sonra gitmek. İktisadi çabada, iktisadi

uğraşta bu kafanın dışında kafa kullanmak gerekir. Bunu yapabilirler. Otuz yıldan beri tecrübe görmüş Kamu İktisadi Teşebbüsleri mensuplarının bunu yapmaları mümkündür, yabancılaşmaktan kurtarmak lâzım kendilerini. Memur değillerdir. Öyle telâkki etmiyoruz biz. Fevkalâde idareciler telâkki ediyoruz biz. Türk ekonomisinde fevkalâde keşiflerde bulunacak insanlar farz ediyoruz onları. Ve onlardan Türkiye ekonomisi adına kendilerini seçim veyahut seçilme aracı olarak kullanmak istiyen iktidarlara karşı direnme talebediyoruz. Direnirlerse memleketi de kurtarırlar, kendilerini de kurtarırlar.

Değerli arkadaşlarım C. H. P. nin görüşlerinin Sayın Adalet Partisi sözcüsü tarafından anlaşılmamış olması üzerine yaptığım bu açıklamalar kâfidir sanırım.

Değerli arkadaşlarım dün bir sözüme yine bir Adalet Partili muhterem arkadaşım şöyle bir Aristo mantığı ile bir cevap verdi gülerek. Belki lehime oldu, Allah razi olsun onu da belirteyim. Ben dün dedim ki, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Umum Müdürlerinin yerlerinden alınmasını ön gören Hükümet tasarruflarını Danıştay daima yanlış bir tasarruf, bir karar olarak niteledi ve o kârlı ve verimli halde bulunan müesseselerin başındaki umum müdürlerin alınmasını da usul ve kanuna aykırı buldu,» dedim.

TARIK REMZİ BALTAN (Zonguldak) — Danıştay da var mı bu müzakerelerde?

C. H. P. GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Bunun üzerine muhterem arkadaşım bana dedi ki; «Şimdi gelenler böyle değil mi?» Yok... Şimdi gelenlerin hesaplarını görüyoruz. Öyle olduklarına kaani olduğumuz zaman, bundan evvel dile getirdiğimiz insanlar gibi onları da takdirle ve tebcille anarız.

Değerli arkadaşlarım hepinizi Grupum adına hürmetle selâmlarım, teşekkür ederim. (C. H. P. sıralarından, alkışlar.)

BAŞKAN — Gruplar adına başka konuşma talebi yok. Sayın Devlet Bakanı, Sayın Dikeçligil'le Sayın Alpaslan şahısları adına söz istemişlerdir. Onların konuşmasını kabul ederseniz, onlardan sonra size Hükümet adına söz vereyim. Zaten Sayın Alpaslan yok, Sayın Dikeçligil var.

DEVLET BAKANI SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Zonguldak Milletvekili) — Tabiî, olur Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil bir kişi varsınız, eğer isterseniz son söz sayın üyenin olduğundan size Hükümetten sonra söz vereyim?

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Çok kısa konuşacağım, onun için şimdi konuşayım.

BAŞKAN — Peki buyurun efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Muhterem arkadaşlar, yoruldunuz. Ben biraz mevzuu değiştireceğim ve hafifleteceğim. Kamu İktisadi Devlet Teşekkülleri, yukarıdaki Karma Komisyonda görüşülürken mümkün olduğu kadar takibettim. Sayın müdürleri ve beraber çalıştıkları arkadaşlarını gözümle gördüm, tutumlarını müşahede ettim. Ve cidden kârlarından çok iftihar ettim. Bir müessesenin başına genç, idealist bir arkadaş gelmiş. Ziyan ederken müesseseyi kâra doğru götürmüş. Diğer taraftan çok sevindiğim bir nokta oldu; Başbakanlık Yüksek Murakabe Kurulu raporlarını tetkik etme fırsatını buldum. Onları da gördüm. Denetleme Komisyonunun da raporları vardı, onların da münakaşası yapılıyordu. Şimdi burada arkadaşlarımı da dinledim. Ben şahsan, adıma konuşuyorum. Onun için serbest konuşabilirim, rahatlıkla sözlerimi ifade edebilirim. Grup sözcüleri arkadaşlarımı da dinledim. Bu arkadaşlarımın, çok istirham ederdim, memleketim, milletim namına fikirlerini serdederken, bilhassa yukarıda bu İktisadi Devlet Teşekkküllerinin durumu görüşülürken oraya devam etmeleri, gelip Türkiye'nin meselelerini orada görmeleri lâzımdı. Âdeta bir sinema seyreder gibi. O zaman burada nazariyata iş dökülmezdi senlik - benlik iddiası, köhnemiş doktrinler de ortaya atılmazdı, şahsi kanaatime göre. Türk milletinin gayet güzel yetişmiş çocukları var müesseselerin başında. İftiharla gördüm, kıymetli arkadaşlar var içerisinde. Ben çok sevindim Türkiye meselelerinin halledilmesine. Ama, bunu halletmek için burada bunlar görüşülürken, orada takibedilen meseleler nedir, aksaklıklar buraya gelmeli idi, söylenmeli idi.

Çok teşekkür ederim Ferit Melen Beyefendiye insaflı bir konuşma yaptı dinlediklerimin arasında ve Türkiye'nin gerçekleri-

ne de değindiler. Arkadaşlarımız ne derse desin bir efkârı umumiye var. Bir misalle anlatayım, Sayın Başkan öbürüne misal verdi. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, bilirsiniz gayet güzel ediplerimizdendir. Birinci Dünya Harbinde İttihat Terakkki ileri gelenleri oturmuşlar, konuşuyorlar. Ahmet Hikmet Müftüoğlu ortaya bir tez atıyor. «Türk milletinin kültürü olmasa dahi irfanı vardır.» diyor. Kültür başka şey, irfan başka şey. Bunun münakaşasını yapıyorlar... Münakaşa uzuyor, onu bırakalım. Diyor ki; «Bunu canlı bir misalle size ispat edeceğim.» Ahmet Hikmet Müftüoğlu düşünüyor, o zaman şeker buhranı var. Affedersiniz uyuzluk da var. Diyor ki, «Haberiniz var mı arkadaşlar, Avusturya'dan vagon dolusu şeker geliyor ve millet uyuzluktan kurtulacak, şeker bollanacak.» Hepsi buna inanıyor, oradaki kültürlü, ileri gelenleri İttihat - ı Terakkinin. «Gayet iyi görüyor musunuz şeker geliyormuş, falan diyorlar. Mesele orada kalıyor.» Müsaade buyurunuz diyor, dışarıda Kapıcı Ahmet Ağa da var, onu da çağırayım diyor. Antalatıyor. «Bey diyor benimle alay etme, Allahın aşkına; Avusturya şekeri buldu da bize mi kaldı» diyor. Çıkıyor. Gördünüz mü ben size söyledim, «Türk milletinin kültürü yoksa irfanı vardır.» Beyefendiler siz ne kadar söylerseniz söyleyiniz Türkiye'nin bir akış istikâmeti vardır.

Türk milletinin irfanı vardır. Hükümetlerin icraatını değerlendirir. O aklı selimden, kalbinden geçirir, hüküm verir, reyini verir. Ve Türk milletinin tarih seyri içerisinde karma ekonomi devam eder. Bunu bilmek lâzım. Ve arkadaşlarımız vaktiyle şeker fabrikaları çok derken, şeker fabrikaları kuruldu bu memlekette, çimento sanayii kuruldu, daha aşırı bir devletçiliğe doğru gidildi, ihmal edildi mi bu? E.. Bunu beyhude yere bunun münakaşasını yaparsanız, işin içinden çıkamazsınız. Türk Milletinin irfanı var bir defaa. Nazari değil, işin başında, her hükümeti değerlendirir, hükmünü verir. Arkadaşımızı saatlerce burada dinliyoruz, dedim ki, dedi ki... Ne kazandık bundan ne kazanıyoruz?.. Partisi ne kazanıyor?.. Hiç birşey. Çünkü Türk Milletinin irfanı vardır.

Muhterem arkadaşlar, yine değişik konuşmak istedim, bir misal vereyim; Türk Milletinin hepsi, hepimiz İstiklâl mücadelesinin çocuklarıyız. Atatürk'ten bahsederler, Atatürk'ü nüanslariyle tanımak lâzım, birçok farklariyle. Ankara Kız Lisesinde, kız çocuğunun birine soruyor: «Bu memleketi kim kurtardı?» «Siz» deyince. «Hayır Türk Milleti.» İşte büyük adamın büyüklüğü. Şahıs değil, Türk Milleti. O Türk Milleti işi yapan. Arkadaşım çıkıyor, biz sömürgeciliğe karşı geldik, filân... Türk Milleti karşı geldi buna. Benim babam, dedem de onun içinde idi. Hep beraber, hepimiz birlikte. Eğer bu memlekette ecnebinin âmaline hizmet ettiğini görsem, ben önce karşısına çıkarım partimin içinde. Ama arkadaşlar şeyini bilmek lâzım. Devletçilik meselesi; Atatürk'ü, Tarih Kurumu çıkardı, onu da biz biliyoruz yani, arkadaşlarımız merak etmesinler, çok derinlemesine. Üç ciltlik söylev ve demeçler, 1923 Balıkesirde. Hattâ camide hutbeler. Balıkesir'li arkadaşlarımız bilir, Türk Milletinin zengin olmasını istemiştir, milyonlarca değerleri olmasını. O saflar içerisinde yoktu. Bir misal: Mersin'de Atatürk nuranî bir ihtiyarın sakalını okşuyor. «Şu binalar kimin diyor» «Ekalliyetleri gösteriyor. Niye senin yok?» «Paşam biz kanat tutmaktan kazanmaya vakit bulduk mu ki?» Arkadaşlar öyle... Türk Milleti kanat tutmaktan kazanmaya fırsat bulamadı. Ama şimdi imkân buldu, buluyor, illâ özel sektörün karşısına çıkarak bunları yaptırmasın dersek Türk Milletini fakir ederiz. Ekalliyeti, dolayısiyle Türk Milletinin karşısında olanları zengin edersiniz. İşte tarihin seyri bu. Bu olamaz. Her hükümet bir taraftan devletçiliğe değer verirken bir taraftan da halkın teşebbüsüne imkân yaratıyor. Bizim Hükümet de böyle. Arkadaşlar Beş Yıllık Plânın içerisinde motor sanayii var ve görüyorsunuz kaç tane kâğıt fabrikasının temelleri atıldı... Aliminyum sanayiinin temelleri atıldı. Ben ister miyim arkadaşlar. Şimdi ikaz ediyorum. Misal: Benim memleketimden, Kayseri'den çinkonun tonu 350 liraya gidiyor, toprak olarak. Ben kilosunu 7,5 liraya alıyorum. İkaz ettik plânlamayı, Etibankla beraber. Etütlerini yapıyor. Demir izabe fırınları burada kuruluyor. Ve buna madencileri sevk edeceksin demişizdir biz. Bizim Hükümetimiz yapıyor bunu. Ve toprak sevk ettirmiyeceğiz. Kim ister bunu?.. Demek ki, Türkiye'nin menfaatine olan işleri elbette her hü-

kümet yapıyor, yapacaktır. Ama bunun dışında halkın, özel teşebbüsün eskiden olduğu gibi, kirli çıkınlara gömdürmemek de hükümetlerin vazifesidir. Arkadaşlarımız bilir, halk o kadar ürkmüştü ki, öldüğü vakit oğulları, bilmem hangi kirli çıkınlardan parasını çıkarırdı. Siz böyle yersiz, efendim şudur, budur diye münakaşaya devam ederseniz ne iktisadi kamu teşekkülleri kalkınır, ne halk teşebbüse doğru olur.

Sonra, arkadaşlarım, her davaya sahip çıkarlar, plândan bahsederler. Arkadaşlar, bir özel teşebbüs harekete geçebilmek için plânlamadan müsaade alır. Plânlama Türk milletinin menfaatine uygun görmezse müsaade etmez. Siz nasıl olur da öbür hükümetlere özel teşebbüsün menfaatine yararlı iş görüyor diyebilirsiniz. Plânı siz getirdiniz ve Anayasadan bahsediyorsunuz. Anayasa müesseselerine inanıyoruz biz. Anayasada var bu. Şimdi gidin lâleattâyin bir yatırım yapmak için bir fabrika kurmak isteyiniz, acaba plânlama buna müsaade eder mi? Etmiyor, etmemektedir. O halde Anayasada müştereğiz. Hiçbirimiz, bizler, tutucu da değiliz, medeniyetçiyiz, milliyetçiyiz, mükaddesatçı milliyetçiyiz. Türk milletinin evlâtlarının kendi kendilerini kalkındıracağına inanıyoruz. Eğer böyle olsa idi, yeri gelmişken söyliyeyim, her hükümet kendi evlâtlarının fikirlerine değer verse idi, yabancı uzmanların raporlarına ihtiyaç kalmazdı. Tavsiye ederim arkadaşımıza gitsin Başbakanlık Yüksek Murakabe Kurulunun raporlarını alsın, fevkalâde güzel teşhisleri var. Yabancı uzman bu kadar bilmiyor. Ama biz kendimize değer vermediğimiz için, değer vermiş gibi gözükenler dahi değer vermediği için, yabancı uzman, yabancı uzman dedikleri için, o güzel raporlar raflara kaldırılmıştır. Eğer tatbik edilse idi, hükümetler üzerinde dursa idi - ki, benim Hükümetimin bunun üzerinde durmasını rica ederim, istirham ederim, - bu İktisadi Devlet Teşekkülleri çok daha merhaleler katederdi, ileri giderdi. Onun için ben rica edeyim, Hükümetimiz bunun üzerinde durduğu gibi, arkadaşlarımız da bilgiçlik, âlimlik tasarlarken, meseleleri kökünden tetkik etsinler, yerinde. Bizim Peygamberimiz buyurur: «Kim der ki her şeyi ben biliyorum, işte esas cahil odur.» Kimse ben bir şey biliyorum diyemez. İddia etti mi, gömüldükçe işin içine gömülür. Yüksek bir eda ile, tonla ders vermiye kalkışmanın ehaletini ortaya koyar. O halde Parlamentonun içerisinde yaşıyoruz. Parlamento var, gruplar var, komisyonlar var, bunu derinlemesine tetkik etmiyoruz. Şimdi müesseseler gelecek, bu müesseselerin içerisinde iki kısım var. Birisi, bütçeleri Devlet tarafından veriliyor, kontrol ediliyor, yani tamamen İktisadi Kamu Teşekkülleri, birisi de Ticaret Kanununa göre, özel kanunlarla kurulmuş. Şimdi 465 sayılı Kanuna göre biz bunu denetliyoruz. Ama gaflet var, yukarıda dikkat ettirdim bunu. Sayın Başbakanlık Yüksek Murakabe Kurulu Başkanı da bunu söylüyor, Komisyon da söylüyor. Şimdi Kamu İktisadi Teşekkürlerinde bir noksan oldu mu onu ibra etmiyoruz. Ama ötekileri önümüzde resmigeçit yapıyor, emsalâ Türkiye Bankası, filân gibi.» Onu ibraya salâhiyetimiz yok. Demek ki, esaslı bir kontrolu, murakabeyi Meclis dahi yapamıyor. Bunun üzerinde hassasiyetle durmamız lâzım, iyi netice almak istiyorsak. İşte bu ve bunun gibi meseleler üzerinde durmalı.

Şimdi, az konuşacağımı dedim, çünkü müesseselerde fikirlerini mütalâa edeceğiz. Arkadaşlar, şu fikrimi de söyledikten sonra meseleye geçeyim, fikrimi belirteyim : Merhum Recep Peker'le ilgisinde yine arkadaşlarımız çırpınıyor ve kendi dahilîlerini, tahmin ediyorum, Divan hâtırına ediyorlar, darılmasınlar. Çünkü Devletçilik hakkında en iyi hükmü veren, hep arkadaşlarım olmalı, benim yaşımda olanlar, İnkılâp Dersleri adı altında Recep Peker gelirdi. İnkılâp Dersleri adı altında doktrinleri inceledikten sonra der ki: «Bizim Devletçiliğimiz, sosyalizme kaçan devletçilik değildir. Bizim devletçiliğimiz kâğıt üzerinde yapmadığımı, âmmenin menfaatine olan işleri yapmaktır.» Arkasından ilâve eder: «Dünyanın her yerinde sosyalizme kaçan devletçilik komünizme kaçmıştır.» Benim fikrim değil, Recep Peker'in fikri. O halde fikirleri aydınlığa çıkarırken, eğer Atatürk'ün fikirlerini devirden devire mütalâa etmek lâzımgelirse devletçilik nizamında, Türk milleti, Türk hükümetleri en doğru yolu bulmuştur. Bugüne kadar her Hükümet böyle. Mecburdur. Doğu - Anadoluya yatırımlar yapacak. Kim? Benim Hükümetim, benden sonra gelenler. Ya-

tırıyor. Ondan sonra Orta - Anadoluda filân yerlerde en büyük ağır sanayii benim Devletim kuracak, motor sanayii kuracak, aliminyum sanayii kuracak, çimento sanayii kuracak. Kim yapacak? Devlet, Etibank kanaliyle.

Şu halde beni niye rahatsız ediyorsunuz? Bu müesseseleri şehirde niye kuruyorsunuz? Bu müesseseleri çok daha iyi çalıştırmak için ne lâzımdır? Onun üzerinde durmak lâzımdır.

Sayın Cumhuriyet yazarı arkadaşımız da geldi, gazetesinde gayet orjinal bir tefrika yayınlandı, Amerika meydan okuyor. Amerika. Ondan sonra bu kitap halinde çıktı. Bendeniz bunu Cumhuriyet Gazetesinden Nadir beyin gazetesinden takip ettim. Ve notlar aldım. İsterdim ki Hükümet kanadı sözcüleri arkadaşlarımız bilhassa İktisadi Devlet Teşekkülleriyle neye ihtiyaç var onun üzerinde durmak lâzım. Niye muvaffak oluyor? Çok iyi ihtisas erbabları yetiştirmek lâzım kanaatimce ona göre. Kuvvetli teknisyen, işçisinin de bilgisi olması lâzım. teknisyenin de bilgisi olması lâzım. Ve mütemadiyen yetiştirilmeye ehemmiyet vermek lâzım. Hattâ diyor siz Amerika'ya şunu bunu çıkarabilirseniz, fakat siz onların metodunu sistemini anlamadığınız müddetçe meydan okuyacaktır.

Emperyalizmden bahsediyor arkadaşlarımız. Arkadaşlar, emperyalizme nami olmak için, bir defa insan oğlunun gücünü harekete geçireceksiniz. Kendinize kıymet vereceksiniz, değer vereceksiniz, kuvvetli teknisyenler yetiştireceksiniz, işçinize orada işçi nazarı ile değil, teknisyen olarak bakacaksınız. Mütemadi surette yetiştireceksiniz buna gayret edeceksiniz. Bir taraftan da personelinizi tatmin edeceksiniz. Şimdi daha buna benzer gayet güzel misaller ortaya koyuyor. Sonra bizim müesseselerimiz rantabl olmuyor kazançlı değil. Arkadaşlar yeri gelince söyliyeceğim bizim Kayseri'de Sümerbank Bez Fabrikası kurulalı 30 yıl olmuş, aynı makina ile çalışır az çok değişiklik olmuş. Ama orada Amerikalı muvaffak oluyor her zaman araştırıcı uzmanları var yenileşmeğe doğru gidiliyor sık sık mütemadiyen. Bir yıldaki icadını 50 sene sonra tatbik etmişse görüyoruz iki sene sonra icraatını tatbik edebiliyor, sanayiine. Şu halde bizim sanayiimizin muvaffak olması için şartler lâzım, diğer taraftan yetiştirilmiş elemanlar da kaçıyor. Makina Kimya Müdür muavini arkadaşımla konuştum, 1958 den bu yana bizim yetiştirdiğimiz yüksek mühendislerin dörtte üçü kayıp oldu diyor. İşte üzerinde durulacak meseleler bunlar.

Arkadaşlarım, ben zamanınızı almak istemiyorum, zaten yorgun bir vaziyettesiniz. Benim kanaatim şu merkezde. Arkadaşlarımdan ricam, bilhassa Senato gibi mukaddes ve tarafsız olduğuna kani olduğumuz bu çatıda, arkadaşlarım kuru doktirin münakaşalarına ve Türkiye halkını bunun içine gömecek meselelerden uzak dursunlar. Kendi meselelerimizi sevgi ile ve el ele vererek fikirleri tatlılıkla ortaya koyup halletmeğe çalışalım, o zaman Türk Milletinin varlığına ve dehasına ve güvenmemiz lâzım ki vardır bu milletimizde daha. O suretle Allah bizim milletimizin yardımcısı olacaktır ve İktisadi Devlet Teşekkülleri da çok daha ileriye doğru gidecektir, hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Özmen söz istemiş bulunuyorsunuz, ancak sayın Bakan hükümet adına konuşacaklar. Üye olarak size son sözü vereceğim. Hükümet adına sayın Devlet Bakanı buyurun.

DEVLET BAKANI SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Zonguldak Milletvekili) — Sayın Başkan, sayın senatörler; iki gündenberi devam eden görüşmeler sonucunda arkadaşlarımız gerek grupları adına, gerekse şahısları adlarına yapmış oldukları konuşmalarda, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin faaliyetleri, bunlara verilmesi lâzımgelen istikametler, tedbirler ve tavsiyeler üzerinde geniş çapta görüşlerini ifade buyurdular.

Önce bütün temennilere ve irşatlara teşekkür etmek istiyorum.

Bu görüşmeler, hattı zatında 1961 Anayasamızın yeni olarak getirmiş olduğu bir şekildir. Anayasanın 127 nci maddesinin son fıkrası, «Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetiminin Meclislerce yapılacağını ve bunun bir kanuna bağlanmak icabettiğini» ortaya koymuştur. Kanun 1964 senesinde çıkmış ve bunun ilk tatbikatı geçen sene, ikinci tatbikatı da bu sene, dünden itibaren başlamış bulunmaktadır. Üzerinde durmak istediğim nokta şu: Yeni teessüs eden bir nizam içerisinde biz meselelerimizi ilk anda ne kadar mihrakına oturabilirsek, gelecek yıl-

lara o kadar iyi emsaller verebilir ve müzakerelerin de o kadar iyi şekilde Türkiye İktisadi Devlet Teşekküllerine veya Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetlenmesi hususuna o kadar yardımcı olabiliriz. Dün müteaddit arkadaşlarımla konuştum, bu müzakerelerdeki kapsam veya muhteva ne olmalıdır diye. Muhtelif arkadaşlarım, muhtelif beyanlarda bulundular. Ben burada konuşmaların kapsamını tâyin ve tesbit edecek değilim. Ancak, elimizde bir 468 sayılı Kanun var. Bu kanunun üçüncü maddesi, ikinci paragrafından itibaren ki, birinci pragrafında da vardır, müzakerelerin sonunda ne yapılabileceğini veya ne yapılması lâzımgeldiğini ortaya koymuştur. Eğer biz sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin şu müzakereler sonucunda muayyen yıllardaki hesap veya bilânçolarının ibra edilmesi veya edilmemesini müzakere edecek isek, kamu iktisadi teşebbüslerine bağlı ve fakat ibra edilip edilmemesi hususundaki oylamanın 468 sayılı Kanunun meclislere bırakmadığı teşekküllerin burada görüşülmemesi icabeder. Halbuki o teşekküller içinde 468 sayılı kanun bunların murakabesi yönünden meclislerde müzakeresinin yapılabileceğini derpiş etmiştir. Şu halde oylama veya ibrasının yetkisi yüce heyetlerinize aidolmıyan hususlarda dahi kanun sırf murakabe yönünden bâzı kuruluşların burada müzakeresini öngördüğüne göre tabiî ki, kamu iktisadi teşebbüsleri yönünden de yalnız bilânçolarla bağlı kalmaksızın murakabe vazifesinin yapılmasına da cevaz vermektedir. Kanaatımız bu. Bu kanaat içerisinde muhtelif arkadaşlarımız, muhtelif fikirler serdettiler. Bâzı görüşlere göre bu çerçeve çok değişik olmuştur, bâzısına göre muayyen bir noktada kalmıştır ve isabetli olmuştur. Bir arkadaşımız buyurdular, dediler ki, kamu iktisadi teşebbüslerinin bu murakabesi bütçe kanunları müzakeresinden daha mühimdir. Bu şahsi bir fikri olsa idi, bu kadar üzerinde durulmaya belki değmiyebilirdi. Ancak, bir grup adına yapıldığına göre tahmin ediyorum, bunun doğruluk veya isabet derecesi bundan sonraki müzakerelerde veya kulislerde veya matbuatta yapılacaktır.

Bu hususu bu şekilde kaydettikten sonra bendeniz yapılan tenkit temenni ve konuşmalar üzerinde not alabildiğim hususlara cevap vermek istiyorum. Buna da başlarken önce ilk ve gruplar adına son konuşmayı yapan sayın C. H. P. grup sözcüsü Gündoğan'ın son konuşmasından yaparak başa doğru gelmek istiyorum.

Muhterem arkadaşım, huzurunuzda yapmış olduğu konuşmada gelir dağılımındaki adaletsizlikten yakına yakına şikâyet etti. Ve bu gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortaya getiren sebepleri de kendi gurup görüşü olarak ifade etti. Burada enterasan bulduğum bir hususu kayıt için bunu izah ve ifadeye mecburum. Muhterem arkadaşım diyorlar ki, gelir dağılımındaki adaletsizlik bir memleketin uzun süre tarım ekonomisine bağlı olmasından doğar. Bu muhterem arkadaşım bana sorsaydı bu fikre taraftar mısınız, bu fikrin sahibi mimisiniz diye, ben tereddütsüz evet derdim. Ancak, tahmin ederim, kendi grupu da bu fikir üzerinde duracak. Zira, Birinci Beş Yıllık Plânı Adalet Partisi yapmadı. Birinci Beş Yıllık Plânı Cumhuriyet Halk Partisi koalisyonları yaptı. Birinci Beş Yıllık Plânda anasektör olarak, çekici sektör olarak mütalâa edilen sektör, tarım sektörüdür. Binaenaleyh, bir taraftan gelir dağılımındaki adaletsizliği bir memleketin uzun süre tarıma bağlı kalmasına bağlıyacaksınız, öbür taraftan yaptığınız beş yıllık plân ile, yine memleketi tarım sektörüne bağlı kılacaksınız. Tabiî ki, bunun münakaşa ve müzakeresi, tenkid, hata veya sevabı kendi iç bünyelerine aidolması icabeder, o da bizi alâkadar etmez. Yalnız şu kadarını söylemekle iktifa edeyim, Adalet Partisi İktidarının yapmış olduğu İkinci Beş Yıllık Plânda, Yüce Heyetinizin de gayet iyi bildiği gibi, anasektör sanayi sektörü olarak mütalâa edilmiş ve o şekilde Meclislerimizden kabul edilerek çıkmış ve yürürlüğe girmiştir.

Yine muhterem arkadaşım, bu gelir dağılımındaki adaletsizlik bakımından aracılık ve tefecilikten şikâyetçi olmakta, halkla yaptığı görüşmelerde, konuşmalarda halkın bunu anladığını, kendilerine hak verdiğini, bu hususstaki davranışlarında devamlı ve ısrarlı olmalarını, binnetice oylarla beyaz ihtilâli gerçekleştireceklerini kendilerine söylediğimi ifade buyurdular. Hakikaten gelir dağılımında bir adaletsizlik var, hakikaten bir memleketin uzun süre tarım ekonomisine bağlı kalması bu adaletsizliği temsil etmesi mümkün. Hakikaten tefecilik veya tefecilerin bir bakıma istismarı bir gerçek. Ama, halk onları biliyor, doğru.

Fakat halkın bildiği yerli konular, bilfarz biraz evvel izah ettiğim şekilde Birinci Beş Yıllık Plânda, memleketin uzun süre, beş sene müddetle anasektör olarak tarım sektörüne bağlı olması, yani toprağa bağlı olması. Yine halk biliyor ki, tefecilikle mücadele veya tefeciliğin mahzurlarının ortadan kaldırılması sadece kanuni müeyyidelerle mümkün değildir. Bunu da biliyor. Ama halk başka bir şey daha biliyor bu konuda; o da şu : Herkes tefecilikten şikâyetçi, ama herkes kendisi icrada olduğu zaman tefeciliğin ortadan kaldırılması için ne yapmıştır? Halk bunu biliyor. Sayın arkadaşıma halk, gittiği yerde soracaktır, diyecektir ki; pekâlâ bundan şikâyetçisiniz, ne yaptınız, tefeciliği ortadan kaldırmak için? Ceza Kanunundaki bir kanun müeyyidesini mi tatbik ettiniz Ettiniz veya etmediniz; başka bir tedbir aldıysanız bu nedir? Bir tedbir olmadığına göre sadece cezai müeyyidelerle, ölü kanunlarla iktifa mı ettiniz diye soracaktır. Aynı suali tabiî ki bize de soracaktır. Ve nitekim sorulmaktadır. Ne yaptınız? Şunu yaptık muhterem arkadaşlarım. Her şeyden evvel Türk köylüsü niçin tefeciye gider? İki sebeple gider aziz arkadaşlarım. Tecefiye iki türlü gider. Birisi yüksek faizle para almak için gider. İkincisi de; daha henüz idrak etmediği mahsulünü normal bedeli altında düşük satmak için gider, ki alivre satışa mahsuben bir para alacakları, onu cebine koyup geçinecektir. Bunu daha ziyade mahsulün idrakine 1, 2 ay kalan devrelerde yapar. Çünkü hepinizin gayet iyi bildiği gibi Türk köylüsü gerek kendisinin ve gerekse çoluğunun, çocuğunun rızkını, geçimini, maişetini tarlasına serpmiş olduğu alınteri sonucunda tarlasından idrak ettiği mahsulü satmak suretiyle karşılar. Yakın maziye kadar Türk köylüsünün tarlasından istihsal ettiği mahsulü sattıktan sonra eline geçen para maalesef mütaakıp mahsul yılına kadar kendisini doyurmadığı için, o Türk köylüsü mecbur olmuştur, tefeciye bâzı zaman yüksek faizle para almak için, bâzı zaman da idrak edeceği mahsulü alivre olarak satarak avans almak yolu ile mahsulünü düşük fiyatla bağlamaya. Bunlar gerek Türk halkının, gerekse muhterem parlâmenterlerin bildiği keyfiyetler. Bunları Türk halkına söylediğiniz zaman; bu, doğrudur, der. Çünkü doğrudur. Ama bu mahzuru izale için ne yaptın diye sorar. İşte bu noktada aziz arkadaşımdan ayrılıyoruz. Bir defa Türk köylüsünü tefecinin eline düşürmemek için :

1. Türk köylüsü birim sahadan âzami verim almalıdır,

2. Almış olduğu mahsülünü değer bedeli ile satabilmelidir, ve nihayet;

3. Bunları yapabilmesi için Türk köylüsünün ihtiyacı olan maddi desteği, yani zirai kredi yi Türk köylüsüne, ihtiyacının hiç olmazsa büyük bir kımını karşılıyabilecek şekilde, verebilmelisiniz.

Tatbikatta ne görüyoruz muhterem arkadaşlarım? Sene 1964. Zirai kredilerde Ziraat Bankasının Türk köylüsüne açabilmiş olduğu kredi miktarı 2,5 milyar lira civarında. Sene 1968. 1968 programında Türk köylüsüne Ziraat Bankasının açtığı kredi miktarı programda 6 milyar 924 milyon liradır. Ancak 31 . 7 . 1968 tarihi itibariyle bu program şubelere dağılan zirai kredi miktarları ile % 106,8 nisbetinde gerçekleşmek suretiyle 7 milyar 398 bin 488 lirayı bulmuştur. Tahmin edilen şudur ki, sene sonuna kadar % 110 a yakın bir şekilde zirai kredilerin program üzerinde gerçekleşmesi bu sene mümkün olacaktır.

Tabiî ki, zirai kredilerden bahsedince sayın arkadaşlarımızın ileri sürdüğü bâzı hususları da hâtırlamamak mümkün olmuyor. Bunların başında zirai kredilerin Türk köylüsünü sömürmek için, istismar etmek için esnafa ve tüccara verildiği iddiası gelmektedir. Aziz arkadaşlarım bu iddia külliyen, müsaadenizle, yalandır diyeceğim. Çünkü yalandır. Gerçek şudur aziz arkadaşlarım. Bugün Ziraat Bankasının Türk köylüsüne tevzi etmiş olduğu zirai kredilerin 3 milyar 651 milyonu küçük çiftçilerden müteşekkil kooperatifler kanalı ile Türk köylüsüne verilmektedir. Geriye kalan 2 milyar 508 milyon lirası ile yine küçük çiftçiye kooperatif dışı olarak banka kanalı ile ödenmektedir.

Sayın arkadaşlarımız zaman zaman soruyorlar; eğer diyorlar, Ziraat Bankası kimlere milyonların üzerinde kredi açtığını söyler ise sizler, sizi istismar edenleri öğreneceksiniz. Bir defa Bankalar Kanununa göre filân kişiye ne kadar kredi açılmıştır? Bunun ilânı, takdir edersiniz ve bilisiniz mümkün değil. Ama bu iddiaya

karşı böyle bir hükûm vardır diye cevap veremediğiniz takdirde ise memlekette birtakım tahrik, birtakım servet veya sınıflar arası düşmanlığının yaratılması da mümkün hale gelebilir.

Aziz arkadaşlarım, zirai kredilerde durum şu : Ziraat Bankası Türk müstahsili, Türk çiftçisi ne kadar büyük işletmeye sahip olursa olsun limit olarak verebildiği kredi miktarı 200 bin liradır. Bugün fiilen Ziraat Bankasının 100 bin lira üzerinde kredi açtığı müstahsil 215 tanedir, muhterem arkadaşlarım. İşte bu hizmetler dolayısiyledir ki, Türk köylüsü daha iyi tohumluğa kavuşturulmak, daha iyi kredi imkânları ile teçhiz edilmek suretiyle gerek makine, âlet ve edevata sahibolması temin ediliyor ve gerekse zirai mücadele imkânları ve bunun dışında Devlet yatırımı olarak DSİ ve Toprak - Su tarafından sulama imkânları genişletilmek suretiyle de daha fazla ayni emeği verdiği yerden daha fazla verim almayı yolu açılıyor.

Mesele burada bitmiyor muhterem arkadaşlarım. Aldığı mahsulü eğer Türk köylüsü değer fiyatına satamaz ise, 1964 te olduğu gibi, bunun mahzurlarını yalnız Türk köylüsü yani Türk müstahsılı değil, müstehliki de çeker. Pirinç mahsulü gayet iyi olmuştur. Müstahsil Ticaret Bakanlığına gelmiştir. Destekleme alımı talebinde bulunmuştur. Destekleme alımı yapılmamıştır. O sene pirinç değerinin çok altında satılmıştır. Geniş ekim sahaları olan müstahsil hepsi malları değer bedeli ile satılamadığı için, haddizatında pirinç ekimi de masraflı ve külfetli bir ziraat kolu olduğu için, perişan olmuşlardır. 1965 senesinde bu hava içerisinde pirinç müstahsili görmüştür ki, pirinçte para yok. Bırakınız emeğinin karşılığını almak, sattığı maldan karnını doyuracak parayı da almak da mümkün olmuyor, ekim sahaları geniş şekilde daralmıştır. Sonuç : Türkiye'de pirinç fiyatları 7,5 liraya çıkmıştır. Hükûmet dechal tedbir almaya mecbur kalmıştır ve dolâyısiyle dışardan pirinç ithal etmiş ve piyasadaki fiyatları yine normal seviyeye indirebilmiştir. Demek ki, destekleme alımlarının yalnız müstahsıla müteveccih değil, aynı zamanda Türk ekonomisine ve Türk müstehlikine müteveccih, ki Türk ekonomisinden kastım daha vuzuh olsun diye ifade edeyim, Türk Hazinesine müteveccih üçlü bir faidesi bulunmaktadır. Bugün Türk köylüsünün ekmiş olduğu mahsulün asgari yüzde 80 i destekleme alımlarına tâbi tutulmaktadır. Bunları teker teker saymıyorum. Hepsini biliyorsunuz. Bütün bunlara rağmen Türk köylüsünün yine de tefecinin eline düşmesi mümkündür arkadaşlar. Çünkü bu bir senenin mahsulü değil, yılların biriken ıstıraplarının ve yılların döndürdüğü çarkın bir anda kesilip atılmasının mümkün olmadığını da bilirsiniz. İşte bunun içindir ki, 1966 senesinde Ziraat Bankası bilhassa Doğu - Karadeniz bölgesinde fındık müstahsılını, ki, en çok tefeciler tarafından istismar edildiği söylenen bu bölge halkıdır, bu bölgede Haziran ve Temmuz ayı içerisinde, ki müstahsılın maddi bakımdan en zayıf olduğu devredir, müstahsıla tefeciye muhtaçolmasın diye yeni bir kredi açma yolunu ihdas etmiş ve toplama kredisi adı altında bu bölgedeki vatandaşlarımıza yeni krediler ve yeni maddi güç temin etmiştir. Bununla da kalmamıştır. Çevirme kredisi dediğimiz krediler iktidara geldiğimizde altı aylık süre ile tahdidedilmiş olduğu halde ve bu süre umumiyetle mahsulün pazarlanmasından ve satışından evvel sona erdiği Türk köylüsü de bankaya olan borcunu vâdesinde verebilmek için ister istemez elindeki mahsulü kendi arzu ettiği değil, fakat alıcının teklif ettiği fiyat üzerinden borcunu ödeme ahlâkı sebebiyle satmak lüzumu ile karşı karşıya kaldığı müşahede edilmiş ve bu mahzurun da bertaraf edilmesi için çevirme kredileri satışların sonuna kadar uzatılmıştır muhterem arkadaşlarım. Tefeciliğin hikâyesi bu. Eğer aziz arkadaşlarım tefecilikle mücadele için iktisadi yönden şu biraz evvel izah ettiğim tedbirlerin dışında bâzı tedbirler biliyorlarsa lûtfetsinler, kerem etsinler biz her faydalı tenkidden istifade etmeyi kendisine şiar edinmiş bir iktidar olarak kendilerine müteşekkir ve minnettar kalırız.

Aziz arkadaşının söylemiş olduğu diğer bir husus da şu : Toplum yapısında değişiklik istiyoruz, diyor.

Muhterem senatörler; Türk Anayasası, ki hepimizin üzerinde titizlikle durmamız icabeden bir Anayasadır; 41 nci maddesi ile kalkınmanın sistemini veya arkadaşlarımızın deyimi ile ifade edeyim, düzenini tesbit etmiştir. Bugün Türkiye'de sistem münakaşasının eğer Anayasa üzerinde bir değişiklik istemiyorsanız veya bir

değişikliği telmih etmek niyetinde değil iseniz, yapılmaması lâzımgelir. Niçin yapılmaması lâzımgelir? Çünkü Anayasanın 41 nci maddesi aynen : Matlap.

«İktisadi ve sosyal hayatın düzeni.

Madde 41. — İktisadi ve sosyal hayat adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenlenir.

İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak Devletin ödevidir.» der.

Diğer maddelerinde de yine iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın plânla olacağını, plâna bağlanacağını bunların beş yıllık devreler içerisinde yapılacağını ve nihayet bu plânın ve sorumlulukların Devletin malî gücü ile mütenasip şekilde yapılabileceğini ifade etmiştir. Eğer toplum düzeninde değişiklik yapılmasını istiyoruz veya düzenin toptan değiştirilmesini istiyen arkadaşlarımız bununla bir Anayasa değişikliğini telmih ediyorlar ise, asgari mânada, sözlerini veya telmihlerini ıslah etmek durumu ile karşı karşıya olduklarına kaaniim. Diyeceksiniz ki, mevcut düzenin aksıyan, noksan olan tarafları yok mudur? Vardır arkadaşlarım. Düzenin bozuk olduğu yolların ıslahı başka, noksanlıklarının doldurulması başka düzenin değiştirilmesi başkadır arkadaşlarım.

Şimdi geliyorum sayın sözcünün ilk yapmış olduğu konuşmaya, ki bu konuşmasında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yıllık faaliyetlerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından denetlenmeleri devrimci bir parlâmenter atılımdır diyerek 1961 Anayasasının konuşmamın başında söylemiş olduğum yeniliğine temas ediyorlar. Bu doğru.

Ancak 1961 Anayasası, ismi üzerinde 1961 yılında çıkmıştır. 1959, 1960, 1961 ve 1963 yıllarının Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hesap ve bilânçoları ancak geçen sene Yüce Meclislerimizce tetkik edilebilmiştir. Bu sene de 1964, 1965, 1963 bilânçoları halen müzakere halindedir. Anayasanın muayyen maddelerinin isabetine işaret etmek iyi bir şey, ama onan daha iyisi, ona sahibolabilmek, ona saygılı olabilmek ve bu sahipliği ve saygılılığı da bilfiil ispat edebilmekle mümkündür.

1965 yılına kadar iktidarda idiniz, Anayasanın o maddesi yok mu idi? Sizin tâbirinizle devrimci bir parlâmenter o zaman yok mu idi? Vardı veya yoktu. Ama şu anda arkadaşımın tabiri ile A. P. iktidarı devrimci bir parlömenterin olduğunu zannediyorum ki, şu müzakerelerle ispat ediyor.

Burada, bu müzakerelerde mühim hususlardan ve tesbit edebildiğim noktalardan birisi de şu:

Muhterem sözcüler, müzakeresi veya işletmenin ibrası veya ibra edilmemesi lâzımgelen hususların dışında tüm olarak İktisadi Devlet Teşebbüslerini ve onların politikasını şu veya bu şekilde ele almak suretiyle, birçok siyasi ve iktisadi doktrinlere varıncaya kadar huzurunuzda ifade ettiler. Telâkki meselesidir. 468 in tatbikatını anlayış meselesi. Bunlara saygılıyız. Ancak bir nokta var, sayın sözcü arkadaşım, bu müzakerelerin bütçe müzakerelerinden daha faydalı olduğunu söylemekle beraber, ne faydası olduğunu tesbit edemediğim bir 1950 - 1960 arası faaliyetlerini de - tabiî ki kendi görüşü ile kendi arzusuna ve istikametine göre - dile getirmekten geri kalmadılar. Benim bilebildiğim kadar Tedbirler Kanunu dediğimiz 38 sayılı Kanun, bu devrin methini veya kötülenmesini yasak eder. Eğer Yüce Millet'in kürsüsü olan şu kürsü kanunların yasak ettiği bâzı ef'ali icra için bir vasıta olarak kullanılırsa bunun ne dereceye kadar siyasi faziletle bağdaşabileceğini sayın senatörlerin takdir edeceğine kaaniim.

İkinci nokta; kaldı ki, bu arkadaşlarımızın filhal burada vaki ithamlar karşısında kendilerini müdafaa etmeleri de mümkün değildir. Bunun da nasıl değerlendirileceğini sayın üyelerin takdirlerine bırakıyorum. Haddizatında bu meseleye dokunmak istemiyordum. Ancak, konuşmacının konuşmasında yer alan bir pasaj aynen şöyle: «1950 - 1960 arasında iktidarda bulunan siyasi parti ile aynı gen ve kromozomlara sahibolan A. P., Kamu İktisadi Teşebbüsleri hakkında ceddine çeker bir tutum ve davranışı daha ilk günden benimsemiş bulunmaktadır.» diyor. Ve bu davranışın tezahürleri olarak birtakım iddialarda bulunuyor. Tekra-

ren zapta geçsin diye bu iddiaları teker teker okuyacağım: «Bu denetleme gerçekte Türk ekonomisini siyasi iktidarı sürdürme uğruna perişan eden enflâsyon, karaborsa ve borç bataklığına gömen bir zihniyetin mahkûmiyetidir ve benzeri davranışlara sapma istidadı gösteren iktidarların engellenmesi ve Türk ekonomisinin korunması amacına hizmet etmektedir.» Şimdi bu mütalâayı alınız ve bu mütalâanın doğru olduğunu biran kabul ediniz. Bu takdirde haklı olarak şu sual akla gelmez mi muhterem arkadaşlarım? Mademki bu denetimden maksat şu, şu, şu mahzurların bertaraf edilmesidir. Niye 1965 e kadar, 1959 un, 1960 ın, 1961 in, 1962 nin 1963 ün hesap ve bilânçolarını neden getirmediniz?

Diğer bir iddia: «Bütün iktidarları boyunca hiç beğenmedikleri Kamu İktisadi Teşebbüslerine dayandıkları ve dayana dayana bu teşebbüsleri ve memleket ekonomisini güçsüz ve mecalsiz bıraktıklarını görürüz.» Biraz sonra Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hangi devirde güçlü hangi devirde güçsüz olduğunu kuru bir iddia olarak değil ama başta yüce senatörler olmak üzere Büyük Türk Milletinin kabul edebileceği objektif kriterlere istinaden izah edeceğim.

Diğeri: «Kamu İktisadi Teşebbüsleri ne kadar gayri iktisadi muamele ve baskı varsa hemen hepsine mâruz bırakılmışardır». Bir başkası: «Kamu İktisadi Teşebbüslerine alımlarını yüksek fiyatla yaptırmışlar ve mal imal eden ve satan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mamulâtını da kasten ve yine siyasi sebeplerle düşük fiyatlarla satmışlardır.»

Aziz arkadaşlarım, iddia etmek, bir bakıma iftira etmek, eğer vicdanımız müsaitse, gayet kolaydır. Mühim ve zor olanı iddianın tevsiki ve objektif vakıaların dile getirilmesidir. Ben sayın sözcü arkadaşımın iktidarımız zamanında böyle bir şey olduğunu biliyorsa açık olarak bunu ifade etmesini istiyorum ve şayet böyle bir şey varsa bunların sorumluları hakkında da tedbir alabileceğimizi ifade ediyorum.

«Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mal alırken yüksek fiyat ödemeleri ve mal satarken düşük fiyat istemeleri emrini verenler, sonunda bu müesseselerin açık ve zararlarını para arzını şiddetle tahrik eden Merkez Bankası kaynaklarından kapatıyorlar.» Haddizatında bugün Kamu İktisadi Teşebbüsleri büyük bir icraatın ve büyük bir yatırımın içindedirler. Birçok arkadaşlarımız haklı olarak kendi öz kaynaklarını yaratabilmenin gayreti içerisinde bulunmasının tavsiye ve telkini altındadırlar. Bunlarla beraberim. Ama bir gerçek var. Daha henüz 1964 yılından beri başlıyan bir kârlılık durumu, her sene - ki biraz sonra rakamlar vereceğim, Sayın Melen de kısmen verdiler - gittikçe artmaktadır. Ama, yatırımları da geçmiş yıllarla mukayese edemiyeceğiniz şekilde artmaktadır. Tabiî ki, burada öz kaynaklarının yanında yardımcı veya iktisat ve maliye lisanında yabancı kaynak dediğimiz, ama aslı millî olan kaynaklardan istifade edecekler. Bilhassa Yatırım Bankası kaynağından istifade edecekler, kredilerinden istifade edecekler. Bu bir gerçek.

Bu noktada Sayın Ahmet Yıldız'ın - zannediyorum kendileri burada yoklar - konuşmasında geçen bir pasaja dokunmak istiyorum: Sanki bu öz kaynak yanında ve literatürde yabancı kaynak olarak vasıflandırılan, tabir edilen ve aslında millî servet ve sermaye olan kaynakları dışarıdan alıyormuşsunuz, 58 milyarın şu kadarı öz kaynak, yarısından fazlası yabancı kaynak olduğuna göre bu firmalar şöyledir, böyledir gibi bir yabancı sermaye düşmanlığını veya yardımını eğer o kastedilmemiş ise tavzihini rica edeceğim bir istismar vasıtası olarak bu vesileyle kullanılmasını, doğrusunu isterseniz, hoş karşılamadığımı ifade etmek istiyorum.

Diğer bir iddia: «Yeniden güç ve önem kazanan Kamu İktisadi Teşebbüsleri - ki bu 1961 ile 1964 yılları arasında olmuş -» Türk ekonomisine plân hedefleri içinde büyük hizmetler yaparken siyasi iktidar değişikliği olmuş ve 1965 başında A. P. iktidarı devri başlamıştır.» «1965 yılı başında A. P. iktidarı dönemi başladı» dediğine göre, anlaşılıyor ki, muhterem arkadaşım 17 Şubatta güven oyu meselesi ile düşen iktidarlarından sonra kurulan koalisyonu da bunun içerisine alıyor. Bunun da cevabını tabiî vereceğiz. «Bu dönem ekonominin ve sosyal hayatın bütün dallarında olduğu gibi Kamu İktisadi Teşebbüslerinin tarihlerinde de yeni bir dönüm noktası olmuştur» diye buyuruyorlar.

Şimdi önce şu meseleyi halledelim. Geçen sene İktisadi Devlet Teşekküllerinden bâzıları kendi istihsal ettikleri mamullere zam yaptı. 440 sayılı Kanun, Sayın Melen arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, temel mallar dışında İktisadi Devlet Teşekküllerine veya Kamu İktisadi Teşebbüslerine fiyatları piyasa şartlarına göre ayarlamak ve tesbit etmek yetkisini vermiştir. Şimdi bu kanunun bu hükmünden istifade ederek, bir Kamu İktisadi Teşebbüsü kabul ediniz ki, bir an için fiyatlarına zam yaptı, bu muhterem arkadaşlarımız ister Parlâmento içinde olsun, ister dışarıdaki beyanatları ile olsun onlara göre iktidar zam furyasına başlamıştır diye feryada başlarlar. Bu madalyonun bir tarafı.

Diğer taraftan, bilfarz Sümerbank muayyen mamullerinde bir indirime gitse, rekabet, çok sürümden istifade ederek kâr sağlamak yönünden, o zaman muhterem arkadaşlarımıza göre bu, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mamullerini düşük fiyatla satmak suretiyle bunların aracıların eline geçirilmesi, aracıların vasıtasiyle halkı istismar ederek halka intikali şeklinde tavsif edilir.

Muhterem arkadaşlarım, ya birinci söylediğimiz doğrudur veya ikinci söylediğimiz doğrudur. İkisinin birden doğru olması mümkün değildir mantıken. Veya diğer bir ifadeyle ya birincisinde samimisiniz veya ikincisinde samimisiniz. İkisinde birden samimî olmanız mümkündeğildir.

Şimdi gelelim Kamu İktisadi Teşebbüslerinin biraz evvel aşağı - yukarı yedi paragrafta arkadaşımızın ithamı olarak tesbit edebildiğim davranışların içinde bulunup bulunulmadığına.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin hangi devrede daha güçlü, daha faal ve arzu edilene daha uygun veya daha yakın bir icrai faaliyet içinde bulunduğunu kuru iddialar veya beyanlarla tesbit etmemiz mümkün değildir. Bunu bütün arkadaşlarımızın kabul edeceği objektif kriterlere ve kıstasa göre ortaya koymaya mecburuz. Bunlar neler olabilir? Bunlar Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yıllar itibariyle kazanç durumları olabilir, bunlar Kamu İktisadi Teşebbüslerinin plân dönemi içerisinde yıllık programlarla kendilerine tahmil edilen yatırımları gerçekleştirme oranları olabilir. Bunlar ne olabilir? Bunlar, yıllar itibariyle Kamu İktisadi Teşebbüslerinin istihsal ettikleri mamullerdeki artış esasları olabilir. Bu rakamların hiçbirisine hiçbir arkadaşımızın itiraz etmesi mümkün değil. Şu halde hiç kimsenin itiraz edemiyeceği kriterler üzerinde meseleyi değerlendirmek, binnetice bizi yine hiç kimsenin itiraz edemiyeceği değer hükümlerine götürmesi icabeder. Bakınız buna göre durum nedir muhterem arkadaşlarım.

İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırımları; seneler itibariyle, ben hepsini almıyacağım sadece bilânçolarını tetkik ettiğimiz senelere ait durumları alacağım. Sene 1964. 1964 programında yapılması lâzımgelen yatırım miktarı 2 milyar 650 milyon liralık yatırım yapılması lâzım. Buna mukabil 1 milyar 760 milyon liralık yatırım yapılmış. Gerçekleşme oranı % 66,4. 1965 yılında ise programa göre 2 091 000 000 liralık yatırım yapılması lâzımgelir, yapılan yatırım ise 2 021 000 000 liralık yatırımdır, gerçekleşme oranı ise % 75,9 dur. 1966 senesinde ise programa göre 2 095 000 000 liralık yatırım yapılması lâzımgelmekte, yapılan yatırım miktarı 2 080 000 000, gerçekleşme oranı ise % 49,9 u bulmaktadır. Bu kriterlerden birisi.

İkinci bir kriter; kâr ve gelir fazlası meselesi. 1964 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin kâr ve gelir fazlası durumu şu : 1 579 000 000 kâr ve gelir fazlası, ekzersiz zararı ise 522 milyon, sonuç 1 057 000 000 lira; 1965 yılında ise neticeyi okuyayım, kâr veya gelir fazlası 1 452 000 000 lira, 1966 yılında 2 027 000 000 lira; bir malûmat olsun diye arz edeyim, 1967 yılında 2 570 000 000 lira.

Şimdi burada Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yıllar itibariyle kârlılık durumları.

Diğer bir kriter olarak muhtelif sektörlerdeki istihsallere göz atalım. Taş kömürü üretimi, tüvönan olarak; 1950 yılında 2 581 400 ton, 1960 yılında 6 307 100 ton, 1964 yılında 6 307 100 ton, 1964 yılında 7 140 900 ton, 1967 yılında 7 456 700 ton.

Bakır üretimi; 1950 yılında bin ton, 1960 yılında 24 676 ton, 1964 yılında 25 981 ton, 1966 yılında 26 617 ton.

Krom üretimi, Etibank olarak; 1950 de 35 200 ton, 1960 ta 181 600 ton, 1964 te 213 300 ton, 1966 da 271 300 ton.

Demir üretimi yine türönan Türkiye toplamı; yıllar itibariyle 1959 yılında 233 600 ton, 1963 yılında 797 200 ton, 1964 yılında 968 300 ton, 1967 yılında 1 513 700 ton.

Şeker üretimi; 1950 de 127 400 ton, 1960 ta 503 800 ton, 1963 te 481 400 ton, ki 1963 e nazaran düşük, 1964 te tekrar yükselme var 661 bin ton, 1967 de 668 200 ton.

Sümerbank dokuma var, unun, tafsilâtlı, vaktinizi almak istemiyorum.

Kâğıt üretimi: 1950 de 18 200 ton, 1960 da 55 300 ton, 1964 te 93 300 ton, 1967 de 108 200 ton.

Yerli ham petrol üretimi; 1950 de 17 500 ton, 1960 da 375 200 ton, 1964 te 921 400 ton, 1967 de 2 751 700 ton.

Bir kalem de elektrik enerjisinden bahsedeyim. Enerji üretimi; Etibank 1950 de 105 835 000 kilovat saat, Türkiye toplamı ise - mâlûm belediyeler falân var Etibank dışında - 780 934 000 kilovat saat, 1950 de Türkiye'nin elektrik üretimi. 1960 da Etibankın üretim miktarı 1 836 174 000 kilovata yükselmiş, Türkiye'deki toplam elektrik üretimi ise 2 815 072 000 kilovat saate yükselmiş, 1964 te 1960 ın 1 836 000 000 küsuruna mukabil Etibank 4 970 063 000 kilovat saate, 1968 de ise 4 746 280 560 kilovat saate yükselmiş. İkinci Beş Yıllık Plân devresi sonunda ise bu 10 400 000 000 kilovat saati bulacaktır. Türkiye toplam enerjisi ise 1960 ın 2 815 072 000 ine mukabil 1964 te 4 450 000 000 kilovat saat, 1968 yılı programı olarak ise 7 269 000 000 kilovat saate yükselecektir. İkinci Beş Yıllık Plân devresi sonunda toplam enerji üretimi 12 400 000 000 kilovat saat olacaktır Türkiye olarak.

Eğer şu hiçbir arkadaşımızın itiraz etmiyeceğine kaanii olduğum rakamlar her halde yıllar itibariyle aldığımız verdiğimiz ve devrettiğimiz miktarlar olarak Türkiye siyasilerine bir fikir verecek rakamlar olması lâzımgelmektedir. Bu rakamlar arkadaşımın dediğini haklı çıkarıyor ise mesele yok. Ama görünür o ki rakamlar arkadaşımın iznatlarını hiç ama hiç de haklı çıkarmamaktadır. Binaenaleyh meseleleri tenkid süzgecinden geçirirken tahmin ediyorum insafı ne kadar elden bırakmaz isek sözlerimiz muhataplar üzerinde o kadar müspet ve o kadar iyi tesir icra eder. Bunda kazanan bu konuşmayı yapan olur, karşı taraf olmaz.

Sayın arkadaşım yine konuşmasının bir yerinde Kamu İktisadi Teşebbüslerindeki personel politikasından da bahsettiler ve dediler ki, Adalet Partisi iktidarı zamanında personeller, bir diğer bir muhterem arkadaşın da Kamu İktisadi Teşebbüslerine ihtisas erbabı yerine partizanca atanmalar yapılmakta, bu ise teşebbüslerin güçlüğü anlatılmaktadır, buyurdular. Biraz evvel vermiş olduğum rakamlar ve değerlendirmeler bunların objektif kriterler olarak müspet cevaplardır. Yani bu iddiaları nakzeden müspet cevaplardır. Haddizatında Devlet idaresinde hizmetin icabı olarak tabii ki birtakım atanmalar yapılacaktır ve yapılagelmiştir bu. Aksi takdirde Devleti idare edemezsiniz. Bugün Türk idare hukukunda makam teminatı diye bir şey yoktur, memur teminatı vardır. Ama makamın teminatı yoktur. Bakınız size bir misal vereyim. Bizi tenkid eden arkadaşımız zamanında ne olmuş: 1960 ilâ 1964 arasında 20 kuruluşta 41 umum müdür. İki bir kısmı vekâletin, büyük bir kısmı asaleten vazife gördükleri halde, 20 kuruluşta 4 senede 41 tane umum müdür vekâleten veya saleten yerleri değiştirilmiş. Bunlardan entresanı, gayet entresan, bu 4 yıl içinde bir müessesenin umum müdürlüğünde 4 defa değişiklik yapılmış. Başka bir müessese de 4 senede 5 tane umum müdür veya vekâleten vazife gören arkadaş değiştirilmiş.

Şimdi ben çıkıyorum burada siz 4 senede, iki her bir seneye sığmıyor, bir müessesenin umum müdürlüğünde 5 kişiyi değiştiriyorsunuz. Sizin elinizde bizim için böyle bir ölçü yok. Çünkü biz böyle bir hatanın içinde değiliz. Haddizatında bunun da hatalı olup olmadığı kabilî münakaşa, hizmetin icabı bunu icabettirmiş olabilir. Ama iddiaya karşı, ithama karşı söylüyorum eğer iddia ve itham samimî ise atalar sözünü hatırlıyarak iğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır demekten başka bir şey ortaya çıkmıyor.

Sayın Yıldız konuşmasının bir pasajında hulasaten «özel girişimciliğimiz de, devletçiliğimiz de hastadır, karma ekonomi adı altında bunları bir araya getirmekle iki hastayı bir odada yatırmış durumundayız» diye bir metin geçiyor. Bununla sayın arkadaşımın ne istediğini ben anlıyamadım. Eğer bu, bir sistem veya bir düzen değişikliği mânasını istihdaf edi-

yorsa, biraz evvel Anayasamızın 41 nci ve mütaakip maddelerine göre Türkiye'deki düzenin ne olduğunu Anayasanın bunu nasıl ifade ve tarsin ettiğini izah ettim. Biz, Sayın Yıldız'la bu konudaki iddialariyle aynı kanaatte olmadığımızı ifade etmek durumundayız.

Yine muhterem arkadaşımız «Yüksek Murakabe Kurulu raporlarının açıklanmasını» istiyorlar. Maalesef aldığım nota göre, bugünkü mevzuatımız bunun halka açıklanmasının mümkün olmadığı, ancak milletin hakiki temsilcisi olan muhterem meclislerimizin mensuplarına daima tetkik ve bilgisine âmade bulunduğu, bu açıklamanın ve bu murakabenin mevzuatımıza göre bu şekilde yapıldığı bir gerçektir. Kaldı ki, bilânçolar Genel Kurul çalışmaları sonunda da neşredilmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinde, biraz evvel bir arkadaşımız ifade ettiler, bir iddiaya göre Sayın Melen diyorlar «fazla işçi bulunmakta, bir iddiaya görede kâfi işçi bulunamamakta» Bunların münakaşası bugünün münakaşası değil. Bu 1940 dan beri gelen bir durumdur. Bugün arkadaşlarımız bu hakikatleri bilmektedirler. Onun için fazla bir şey söyliyecek durumda değilim.

Sayın Yıldız yine «Petrol Kanununa dokunuyor, kanunun değiştirilmesini» istiyor. Bu böyle. Kendiniz iktidarda olduğunuz zaman birçok şeyleri, yahut herşeyi benimsiyeceksiniz, iktidardan ayrıldığınız zaman hiçbir şeyi beğenmiyeceksiniz, kendinizin yapmadığını başkasının yapmasını istiyeceksiniz. Bu mantık bizi ne dereceye kadar, yahut bu iddia sahiplerini ne dereceye kadar haklı çıkarır? Tabiî ki, bunu Büyük Türk Milleti takdir edecektir.

Sayın Melen ve diğer birçok arkadaşlarımız 440 sayılı Kanuna göre çıkarılması lâzımgelen tüzüklerin çıkarılmadığını ifade ettiler. Zannediyorum bir zuhulleri olacak. 14.7.1966 tarihli ve 6/6722 sayılı kararname ile bu tüzükler çıkarılmıştır. 440 sayılı Kanunun geçici maddesine göre hazırlanması gereken kuruluş kanunları hazırlanmıştır. Bunlar 29 tanedir. Biraz sonra bunlar hakkında Sayın Melen'in mütalâalarına geldiğim zaman geniş çapta malûmat vereceğim.

Sayın Yıldız ikinci konuşmasında daha ziyade «Türkiye sosyal bir devlettir, rejimi de demokrasidir» buyurdular. Tabii ki bu iddianın, bu mütalâanın mesnedini Anayasamızın ikinci maddesi teşkil etmektedir. Biraz evvel kendileriyle dışarıda bu hususu tartışalım, demiştim. Sayın arkadaşım da «muayyen meseleler üzerinde hukuki olarak karşımıza çıkarsanız anlaşmamız daha kolay ve mümkün olur» buyurmuşlardı. O niyetle geldik.

Şimdi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2 nci madesi aynen şöyle demektedir: «Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir. «Şimdi bunu nasıl anlıyacağız? Bunu herkes arzu ettiği gibi anlıyabilir mi? Tabii herkes arzu ettiği gibi anlamakta serbest. Ama arzu ettiği gibi anladığını efkârı umumiyeye mal etmek istediği zaman, onun öyle olmadığını, nasıl anlaşılması lâzımgeldiğini söyliyecek kişiler de çıkacaktır.. «Sen böyle anlıyorsun ben böyle anlıyorum, sen haklısın ben haklıyım» yerine kanaatimce bu münakaşaları kökünden halledecek, biraz evvel söylediğim yine müsbet vâkıa ve dökümanlara istinadederek meseleyi ortaya koymakta fayda var. Ne olabilir? Hepinizin bildiği gibi, kanunlar lâfı ve ruhu ile tatbik edilir. Lâfızda bâzı değişik fikir ve görüşler varsa, o takdirde ruhuna bakacaksınız. Ruhunu nereden çıkaracaksınız? O kanunun veya o maddenin Meclislerdeki müzakerelerinden, raportörlerin mütalâalarından ve hazırlanan raporlardan çıkaracaksınız. İşte Anayasamızın 2 nci maddesini hazırlıyan komisyonun vermiş olduğu raporun gerekçesi 2 nci maddede Türkiye Cumhuriyetinin vasıfları 4 prensip içinde ifade edilmiştir :

1. Türkiye demokratik bir Cumhuriyettir.
2. Türkiye Cumhuriyeti lâiktir.
3. Türkiye Cumhuriyeti hürriyetçidir.
4. Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir devlettir.

Eğer, Türkiye Cumhuriyetinin vazifelerini, Türkiye Cumhuriyetini iyi tanımlamak istiyorsanız, bu 4 unsuru birden ve bir arada mütalâa etmeye mecbursunuz. Aksi takdirde unsurlardan birisini veya ikisini alır, birisini veya ikisini ihmal ederek diğerlerini ortaya sürerseniz Anayasamızın 2 nci maddesini hazırlanan raporlara göre doğru olarak aksettirmemiş olursunuz.

Sayın Yıldız «Özel teşebbüs bulunmıyan yerde demokrasi olmaz» diyorlar. Şu halde notu yanlış almadıysam, «İngiltere'de, Danimarka'da, İsveç'te Avusturya'da bir bakıma özel teşebbüs bulunmadığına göre, burada demokrasi yok mudur diye» sordu. Benim bildiğim bu memleketlerin hepisinde özel teşebbüs var. Hem de İsveç'te sosyalist bir parti iktidarda olmasına rağmen özel sektör ekonomik hayatın yüzde itibariyle büyük bir kısmına hâkim.

Anlaşılıyor ki, biz sosyal adalet ile, sosyalizmi bir birine karıştırıyoruz, yahut devletçiliği bir birine karıştırıyoruz. Sosyal adalete herkes taraftar muhterem arkadaşlar. Zaten 2 nci maddenin 4 ncü unsuru olarak ortaya koyduğum «sosyal devlet telâkkisi» ister istemez bütün Hükümetlere bu vazifeyi tahmil etmiştir. Bunun münakaşasını yapmak lüzumsuzdur, faydasızdır. Ama yapılmıyor mu? Yapılıyor. Müteaddit defalar söylenmiştir, A. P. nin iktisadi görüşü şudur diye. Sayın Başbakan çok defalar söylemiştir. Ama yine de Sayın Gündoğan bilfarz buraya çıkar der ki «A.P. nin iktisadi ve sosyal bir görüşü yoktur.» Ona bir şey demiyoruz. 2 nci maddeden istidlalen söylüyorum bu, şudur. Biz diyoruz ki, biz işte buyuz, arkadaşlarımız diyor ki hayır siz o değilsiniz, ille bu olacaksınız. Kardeşim senin keyfine göre ben olamam, ben neysem oyum. Beni olduğum gibi kabul etmeye de mecbur değilsin, ama kabul edersen memleket nef'ine olarak lüzumsuz birtakım münakaşaları önlemiş oluruz diyoruz.

Biraz evvel Kamu İktisadi Teşebbüslerinin gerek kârlılık durumlarını, gerek istihsal durumlarını ve gerekse yatırımlarındaki artışları ifade etmiştim. Aziz arkadaşlarım, bu teşebbüs ve teşekküller siyasi iktidarların malı değildir. Bunlar milletin malıdır. Bu eserler millete ait eserlerdir ve şükranla ifade etmek lâzımgelirse bu eserleri meydana getirenler de huzurunuzda bulunan teknik elemanlardır. Bu eserlere karşı duyacağımız küskünlük, isterse merasim yapıyorsunuz, açılış yapıyorsunuz diye olsun bize müteveccih olmaz, milletin eserlerine müteveccih olur. Halbuki milletin eserlerine hep beraber sahip çıkmaya ve onları bu hale getiren teknik elemanları ve idarecileri hep beraber tebrik etmeye mecburuz. Ben huzurunuzda bu arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Adalet Partisi Grupu adına konuşan Sayın Demir Yüce arkadaşıma da ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Sayın arkadaşım Ferid Melen konuşmasının başında «Güven Partisinin gerek Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve gerekse iktisadi ve malî yönden yeni bir parti olması» münasebetiyle görüşlerini ifade ettiler. Tabiî ki bizim, Hükümet olarak, bunlara cevap vermemiz mümkün değil.

Muhterem arkadaşım bu konuşmalarında Yeniden Düzenleme Komisyonunun çalışmalarından bahsettiler ve icra alanına konmadığını ifade ettiler, tüzük çıkmamıştır dediler, kuruluş kanunlarının akıbetini sordular. Ben durumu biraz evvel tüzük bakımından ifade ettim.

Raporların icra safhasına konulup konulmamasına gelince; malûm bulunduğu üzere 440 sayılı Kanun, Yeniden Düzenleme Komitesini iki sene süre ile vazifelendirmiş. Bu iki sene içinde bu komisyon vazifelerini ikmal edememiş. Tekrar iki sene daha temdidedilmiş.

Nihayet elimdeki notlara göre 1968 senesinin Mart ayında Komisyon işini bitirerek dağılmıştır. Raporunu hazırlamıştır. Halen bu hazırlıklar Plânlama Teşkilâtında tetkik edilmektedir. Niçin tetkik edilmektedir? 468 sayılı Kanunun 2 nci maddesi «Uzun vâdeli kalkınma plânına ve plânın uygulama programlarına uygunluğu noktalarından incelenir» diyor. Yani şu müzakereler için haddizatında Başkan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin durumunu incelemek üzere raportörler seçebilir. Raportörler Kamu İktisadi Teşebbüslerinin durumunu genel iktisat politikası, işletmecilik faaliyetlerinin mevzuata, uzun vâdeli kalkınma plânına ve plânın uygulama programlarına uygunluğu noktalarını incelerler, diyor. Yine yüksek malûmları bulunduğu üzere 77 sayılı plânın bütünlüğünün korunması ve uygulanması hakkındaki Kanunda da plânla ilgili mevzuların meclislerde müzakeresinde özel hükümler serdedilmiştir. Şimdi, gerek 468 sayılı Kanunun ikinci maddesinde komisyonların çalışması ile ilgili pasaj, gerek 77 sayılı Kanunu mütalâa ettiğimiz takdirde, ki, yatırımlarına varıncaya kadar plânın içerisinde olan hattâ plânın canlı bir uzvunu teşkil eden Kamu İktisadi Teşekküllerinin faaliyet ve onlara verilecek istikametler yönünden plânlamanın mütalâasının alınmamasının, velevki bu kanunları

kuruluş kanunları dahi olsa, Meclislere getirdiğiniz takdirde, ümidederim ki, önce arkadaşlarım bir 77 sayılı Kanun var bunu niye nazarı itibara almadınız diye haklı olarak bize tarizde ve tenkidde bulunabilirler. İşte bunun içindir ki, vazifesini bitiren komisyonun hazırlamış olduğu hususlar bu kere Devlet Plânlama Teşkilâtında yetkili arkadaşlarımıza tetkik ettirilmektedirler. 440 sayılı Kanunun 18 nci maddesine göre her kademe koordinasyon toplantıları, ki, Sayın Melen arkadaşım koordinasyon toplantılarının yapılıp yapılmadığını ifade ederek sual sormuşlardı. Bunlar yapılmakta, ve zamanında yapılmakta alınan tedbirler de lâyıkı ile tatbik olunmaktadır. Sayın arkadaşımın millet mallarını en iyi şekilde işletmek için açılmış olan yolda bir adım atmıyor, diye konuşmalarında da bir pasaj var, zannediyorum. Bu pasaj biraz evvel ifade ettiğim düzenleme komisyonunun hazırlamış olduğu raporun icraya neden konulup konulmaması ile ilgili. Ona, gerekli cevabı verdim zannediyorum, arkadaşımı tatmin ettim.

Sayın arkadaşım insaflı bir mütalâa ile «Hükümetin Kamu İktisadi Teşebbüslerini hoş karşılamadığı iddia olunamaz» şeklinde bir beyanda bulundular. Diğer muhalif arkadaşların konuşmalarını bir ölçüye vurduğunuz takdirde, arkadaşıma teşekkür etmekten başka birşey söylemek mümkün değil. Bu meyanda «Hükümetin Kamu İktisadi Teşebbüslerine karşı olmadığını, ancak 440 sayılı Kanunun bâzı hükümlerini beğenmediğini, bu sebeple islâhat tedbirlerine tevessül edilmediğini zannediyorum» diye kanaatlerini izhar ediyorlar. Kanaat tabiî ki, kendilerine ait bir şeydir. Kanaatlerinin doğru veya eğriliğini yine kendileri takdir edeceklerdir. Ben durumunuzu ve düzenleme raporunun akıbetini biraz evvel huzurunuzda ifade ettim.

Sayın arkadaşım, yine İktisadi Devlet Teşekküllerinin mamullerinin fiyat ve tarife tesbitine Hükümetin müdahale etmemesi lâzımgeldiğini, «temel mallar hariç» deyimini kullanmak suretiyle bir ikazda bulunuyorlar. Müsterih olsunlar, bu böyledir zaten.

Yine arkadaşım konuşmasının bir yerinde Sayın Başbakanın dahi koordinasyonsuzluktan şikâyetçi olduğunu, koordinasyondan, veyahut noksanlığından şikâyetçi olduğunu, halbuki koordinasyonu kendinin temin etmesi lâzımgeldiğini ifade buyurdular. İkinci beyan doğrudur. Birinci beyanı nereden aldılar, bilemiyorum. Ancak şu olabilir; hakikaten müşahede ettiğiniz bir gerçek vardır, İktisadi Devlet Teşekkülleri içerisinde geçmiş yıllarda koordinasyon noksanlığı bakımından yapılan yatırımlarda geniş çapta aksamalar olmuştur. Bilfarz, bir yere bir çimento fabrikası kuruyorsunuz. Bu çimento fabrikasını çimento sanayiini kuruyor. Eğer Etibankla işbirliği yapmak üzere orası enerji, transformatör ve saire bakımlardan, hattâ ve hattâ Bayındırlık Bakanlığı Karayolları ile müşterek bir koordinasyon içerisine girmezse yol bakımından birtakım aksaklıklarla karşı karşıya kalıyorsunuz. Sayın Başbakanın söylediği şeyler bunlardır. Bunlar olmuştur Türkiye'de ve olmaması için de buradaki huzurun ve umum müdürler gayet iyi bilirler, Başbakanlıkta zaman zaman yapılan İktisadi Kurul toplantılarında Sayın Başbakan bilhassa bu hususlar üzerinde sayın umum müdürlere daima gerekli telkinatta bulunmuştur.

Muhterem arkadaşım bu arada bu koordinasyonsuzluğa misal olarak Kamu İktisadi Teşebbüsleri arasında yüzlerce dâva açıldığını ifade buyuruyorlar. Takdir edersiniz, her Kamu İktisadi Teşebbüsünün bütçesi, daha doğrusu bilânçosu; bundan sonra inşallah her sene huzurunuza gelecek; (X) Kamu İktisadi Teşebbüsünün (Y) Kamu İktisadi Teşebbüsünden iki milyon liralık bir alacağı var. Derki, sen de İktisadi Devlet Teşekkülüsün, ben de iktisadi Devlet Teşekkülüyüm; ben sana bunu bağışladım, anlaşırız.. Olmıyor, mevzuata göre. Önce muhterem senatörler, muhterem milletvekilleri soracaktır. Sen nasıl olur da müstakil bir bilânçon, bir bütçen olduğu halde diğer Kamu İktisadi Teşebbüsüne bir nevi bağışta bulunabilirsin.

Yine sayın arkadaşım; «az gelişmiş bölgelere yeter yatırım yapılmadı diyemiyeceğim de yapılan yatırımların diğer bölgelerle az gelişmiş bölgeler arasındaki farklılığı tam izale edecek durumda olmadığını» ifade ettiler ve beyan buyurdular ilâve olarak; «Et Kombinası, bir iki çimento fabrikası yapılması kâfi değildir». Şimdi bu rapor doğru. Ama buna söyliyeceğim şey şu : Eğer bizden evvelkiler bu bölgelere Et

Kombinası, çimento fabrikası getirselerdi, biz her halde daha başka şeyleri getirmek imkânını bulurduk. Hattizatında gerçek sadece Doğuya et kombinası veya çimento fabrikası getiririm merkezinde değil, bir Keban'ın hikâyesini ve üç milyar liralık yatırımı sizlerin benden gayet iyi bilmeniz lâzım. İşte burada boğaz köprüsüne dokunmak haliyle insanın aklına geliyor. 1963, zannediyorum, Bütçe Plân Komisyonunda Bütçe müzakereleri devam ediyor. Sayın Mehmet Turgut, Sayın Nurettin Ardıçoğlu ve 10 - 15 arkadaşı Maliye Bakanlığı bütçesi üzerinde, yanlış aklımda kalmamışsa, bir takrir vermek suretiyle Keban projesinin hazırlanması için Maliye Bakanlığı bölümüne beş milyon liralık bir tahsisatın konulmasını istiyorlar, bu önerge kabul ediliyor. O zamanın C. H. P. ci Genel Sekreter Yardımcısı olan milletvekili arkadaşımız «bu plânsız, programsız davranış karşısında» iddiası ile konulan tahsisatı protesto için komisyondan istifa ediyor. Sanayi Bakanı arkadaşım, eğer hatırımda yanlış kalmadı ise, plâna aykırı olarak konulan bu tahsisatı ben harcamam, diyor. Zaman geçiyor, Keban projesi gerçekleşiyor, halen intacedilmiyor, ona geliyorum, zaman geliyor ihalesi yapılıyor, dış finansmanları temin ediliyor, temelleri atılıyor, işte o zaman Sayın C. H. P. ci arkadaşlarımız bidayetteki davranışlarını hiç nazarı itibara almaksızın buna sahip çıkıyorlar. Sahibi sensin, benim iddiasında değil, haddizatında sahibi yüce millettir, peşinen söyledim. Şimdi buradan köprüye geleceğim. Eğer bir gün C. H. P. li arkadaşlarım boğaz köprüsü tahakkuk ettikten sonra buna sahip çıkarlarsa, doğrusunu isterseniz, ben hiç şaşmıyacağım.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Karşısındayız.

DEVLET BAKANI SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Devamla) — 1963 te de Keban'ın karşısında idiniz.

BAŞKAN — Müdahale etmeyin Sayın Hazerdağlı, müdahale etmeyin....

DEVLET BAKANI SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Devamla) — Sayın Melen arkadaşım, bugünkü Türk ekonomisinde dar boğaz olarak dış kaynak ihtiyacının karşılanması yönünne temas ettiler, İkinci Beş Yıllık Plânda ithalâttaki yıllık artışın % 7,4, ihracatın % 7,2 olacağını, halbuki ithalâtta geniş bir artış olduğunu ifade buyurdular, eğer yanlış tesbit etmedi isem. Haddizatında iki gün evvelki bir gazetede Güven Partisinin bu hususlaki görüşleri ifade olunmuştu ve tahmin ediyorum, Sayın Başbakan Türkiye'nin malî ve iktisadi hususlarında bugün bir demeç vermiş olabilir, şu anda katî bilmiyorum. Gerçek şudur muhterem arkadaşlarım; yıllık programlarda Türkiye'nin o yıllki ithalâtı ne olacaktır, ihracatı ne olacaktır? Bu programa alınmıştır, rakamlar eğer hatırımda yanlış kalmadı ise 1968 yılındaki ithalât 830 milyon dolâr olacaktır, ihracat ise 540 milyon dolâr olması lâzım. Eğer fiilî duruma bakarak bugün şu kadar milyon dolârlık ithalât yapılmıştır, şu kadar milyon dolâr da ihracat yapıldığına göre şu kadar açık vardır, bu açık Türk ekonomisi için bir dar boğaz teşkil eder diye bâzı arkadaşlarımız ki, Sayın Melen'i halen kasdetmiyorum, yanlış bir kanaate saplanıyorlar.

BAŞKAN — Bir dakikanızı rica ediyorum, 19 a kadarki görüşmelerimizi, konuşmanızı ona göre düzenlemenizi rica edeceğim.

DEVLET BAKANI SADIK TEKİN MÜFTÜOĞLU (Devamla) — Sona geldim Sayın Başkan, teşekkür ederim. Haddizatında yıllık programlarla zaten ithalât ve ihracat arasındaki açık daha programın tatbikatına geçmeden evvel kabul edilmiş durumdadır. Mühim olan, bu açığın nasıl karşılanacağıdır. Gayet müsterih olsunlar, bu kaynaklar temin edilmiş ve her hangi bir aksama de mevcut değildir.

Sayın arkadaşım bugünkü ithalâttaki bu artışların sebebi olarak yanlış bir sanayileşmeye yönelmiş olunması göstermektedir, bunun yanlış veya doğru olduğunun şu anda münakaşasını zait addediyorum. Zaten vakit de buna müsait değildir. Ancak Türk sanayii ne dün, ne de evvelki gün kurulmuş değildir. Bir yanlışlık varsa, bu yanlışlığı bizim zamanımızda değil, zannediyorum daha çok geçmiş zamanlarda aramak lâzımgelir. Ama rahat ve açıklıkla şunu ifade edebilirim; bugünkü iktidarın İkinci Beş Yıllık Plânda, yahut da 1968 programında öngördüğü, sayın arkadaşımın gayet iyi bildiğine kaaniim, sanayi, ihracata dönük olan sanayinin teşviki ve tesbiti mahiyetindedir ve o yoldadır.

Sayın arkadaşım bir de Şeker Şirketinin pancar ödemelerinden dolayı vâki durumuna değindiler. Maalesef burada şöyle bir durum vardır ve bu 15 seneden beri devam eder; her sene Şeker Şirketi müstahsıldan almış olduğu pancarın muayyen bir bedelini öder, mütebaki bedelini gelecek yılda kendisine tediye eder. Bilfarz 1964 yılında müstahsıla ödenen 266 milyon lira civarında, bir evvelki yıldan müdevver olarak ödenen miktar ise 396 milyon lira civarındadır. 1965 yılında ise, 1964 yılından müstahsıla Şeker Şirketinin borçlu kalmış olduğu miktar 292 milyon lira, 1965 mahsulünün karşılığı olarak verilen miktar ise 189 milyon liradır. 1968 yılındaki durum şu :

Halen, 1967 den müdevver olarak ödenen 490 milyon lira, bu senenin mahsulünün karşılığı olarak ödenen ise 120 milyon liradır. Yani, 1968 yılında halen pancar müstahsılına Şeker Şirketinin ödemiş olduğu meblâğ 610 milyon lirayı bulmaktadır.

Sayın senatörler, huzurunuzu zannediyorum biraz fazla işgal ettim. Eğer sıktı isem veya arkadaşlarımın görüşlerine verdiğim cevaplarda kendilerini üzecek bir beyanda bulundu isem beni bağışlamalarını rica edeceğim. Zira, vâki konuşmalara, tenkit ve temennilere cevap vermek durumunda idim.

Yüce Senatoyu saygılarla selâmlarım. (Alkışlar)

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, müsaade buyurursanız, imkân varsa Muhterem Bakanın; «Cumhuriyet Halk Partisinin düzen değişikliğinden maksadının ne olduğunu öğrenmek istiyorum» şeklindeki beyanlarına cevap vermek ve birkaç kelime ile bu ihtiyaçlarını gidermek istiyorum.

BAŞKAN — 10 dakikayı aşmamak üzere grup adına istiyorsanız söz veririm.

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Grup adına.

BAŞKAN — Grup adına istiyorsanız veririm. Zira sırada bir arkadaş vardır. Tercih bakımından grup adına ve saat 19,00 da bitmek üzere ve yeni bir münakaşaya kapı açmamak temennisi ile buyurun.

C. H. P. GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; biraz evvel yerimden de ifade ettiğim gibi kürsüyü üçüncü defa işgal ediyorum, bu bakımdan özür dilerim. Cidden müteessirim, vaktinizi alıyorum. Ancak, Sayın Bakanın burada konuşurken C. H. P. sinin biraz evvel benim ağzımla ifade edilen «Düzen değişikliği» isteğinin hangi anlama geldiğini, özellikle Anayasa düzenini değiştirmek isteyip istemediğimizi öğrenmek ihtiyacında bulunduklarını ifade etmeleri üzerine, tekrar söz alarak böyle bir ihtiyaçlarını gidermek kasdı ile huzurunuzdayım.

Değerli arkadaşlarım, önce şunu söyliyeyim; C. H. P. si hiçbir zaman Türk Toplumu için yararlı tedbirleri, hattâ devrimleri getirmekte tereddüt sahibi olmamış, hiçbir komplekse kapılmamıştır. Anayasa mevzuunda da böyledir. Anayasayı zaman zaman değil, bugüne kadar, bilmiyorum bugünden sonra nasıl ifade edecekler, C. H. P. sinin çoğunluğunu teşkil ettiği bir Kurucu Meclis tarafından yapıldığını ifade ederler. Evet, bu Anayasanın yapılmasında C. H. P. ne mensup kişilerin teşkil ettiği Meclisi, C. H. P. olarak kabul edebiliriz ve ediyoruz. Sahibi olduğumuz bir Anayasanın kendi iddialarına ve kabullerine göre, değiştirilmesi lâzımgelse toplum ihtiyacı için, milletin ihtiyacı için onu da söylemekten çekinmeyiz ama biz ortanın solu politikası ile değiştirmek istediğimizi bu köhne düzeni değiştirirken, yaptığımız bu koskoca esere bir kordelâ uydurmak istiyoruz. Sayın Bakan da; «Evet, tefeciler vardır, kredi dağılımında, gelir dağılımında adaletsizlik vardır, kabul ediyoruz» diye çok şükür bâzı itiraflarda bulundu. İşte kredi dağılımındaki adaletsizliği, gelir dağılımındaki adaletsizliği, fırsat eşitliğindeki adaletsizliği, toprak dağılımındaki adaletsizliği, ve tüm toplum yapısındaki köhneliği, eskimişliği ve halk yararına olmamazlığı derhal değiştirip, atıp, düzeltmek değil; şurasından burasından dokunarak değil, küllühüm, kökünden ve devrimci bir görüşle değiştirip, o yaptığımız Anayasa modeline tıpatıp oturtmak istiyoruz. Bu mücadelenin peşindeyiz. Ve şunu da söyliyeyim, Sayın Bakan buraya gelip, bizim hangi tür bir düzen değişikliği istediğimizi bilmiyormuş gibi zihinlerde birtakım istifhamlar yaratmak çabasına düşmemiş olmasını arzu ederdim. Bizim düzen değişikliği talebimizi halk, biraz evvel de ifade ettiğim gibi bütün kalbi ile kabul ediyor. Ama,

bağımlı bir hayat yaşadığı için, kendisini bu kışı geçirecek imkândan mahrum bırakırız korkusu ile aracıya, tefeciye tos vuran bir parti olarak elbette ihtiyatla telâkki ediyor. Ama görecektir bunun sonunda kendinden yana olan partiyi. Kendinden yana olan önerileri, devrimleri. Bu bakımdan Sayın Bakanın ihtiyacı eğer giderilmişse memnun oldum.

Gerektiği zaman toplum yapısını Anayasa düzenine uydurduktan gerekirse Anayasa istikametinde, Anayasanın usulleri dairesinde, mutlaka demokratik nizam içinde peyderpey bu topluma yardım etmek isteriz. Biz böyle anayasalar yapmış bir partiyiz ki, Anayasada ekonomik mezhebimizi yazmışız, «devletçiyiz» diye yazmışız. Anayasada «Devrimciyiz» diye mezhebimizi yazmışızdır, öyle bir partiyizdir. Biz ihtilâlden gelme partiyiz. 19 ncu Asrın bütün emperyalist kudretlerini yenip, ilk defa az gelişmişlikten kurtulma mücadelesini yapmış bir partiyiz. İhtilâlden gelmiş bir parti olarak istediğimiz zaman, daha doğrusu toplum istediği zaman, toplum ihtiyaç gösterdiği zaman kimsenin gözünün yaşına bakmadan ve kimsenin şu veya bu karalamalarla bizi halkın gözünden düşüreceği kompleksine kapılmaksızın değiştiririz. Ama, bugün hiç ihtiyaç yok. Anayasanın düzenine gelinceye kadar daha çok yıllar geçer. İşte Anayasa düzenine gelmeyi önleyici, tutucu bir parti olduğu için Adalet Partisine bugün de, yarın da her zaman karşıkarşıyayız.

Şimdi Adalet Partisinin sevgili Bakanı diyor ki, «Siz tefeciler için ne yaptınız?» Ha... tefeciler için biz çok şeyler yaptık» en azından bu memlekette İkinci Beş Yıllık Plânda Teşkilâtlanmamış kredi müessesesi» ismi ile şu tefecilik müessesesini meşrulaştırmak gibi, bir vâkıa olarak tesbit edip de onun yaşamasını sağlamak gibi bir zaifa düşmedik. Daha mı ne yaptık halkı tefecilerden kurtarmak için? Biz C. H. P. olarak, çok daha evvelden tefecilikten kurtarmak için halka nice müesseseler kurduk. Toprak Mahsulleri Ofisi nedir arkadaşlarım, anlatır mısınız bana? Bir Toprak Mahsulleri Ofisi Türkiye'de bugünkü İktisadi seviyeye gelmemizde büyük ölçüde yardımı olan bir müessesedir. Bizim Tarım Kredi Kooperatifleri kurmamızın maksadı, gayesi nedir? Tefeciliği önlemektir. Bizim daha buna benzer kooperatif üzerinde şiddetle iddia sahibi olmamız hep bu tefecilik düzenine karşıdır. Ama size şunu hatırlatayım; bizi iktidarda farz eden, tek başına iktidarı idare etmiş bir parti olarak itham eden Bakana nasıl bir haksızlık içinde bulunduklarını hatırlatayım. Bakınız ne diyor; kendileri 1965 te iktidara gelmemişler, koalisyonmuşlar. Muhterem Bakan, sizin partinizin bizim ilk koalisyon yaptığı zamanki günleri hatırlayınız. Hükümette bizimle beraber ve ihtilâl korkusu içinde, ihtilâçla kıvranırken, alt tarafta ihtilâl aleyhtarlığı, Halk Partisi aleyhtarlığı yapıyordunuz. O zaman biz...

MEHMET NURİ ÂDEMOĞLU (Adana) — Bunun düzenle ne alâkası var?

CHP SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Düzenle alâkası var. Bir huzur, bir sükûn bir anlaşma düzenidir bu Türkiye'de yaşama düzeni.

Binaenaleyh bizi koalisyonsuz bir iktidar gibi gösterip kendilerini 1965 te koalisyonlu göstermek bence bir politik aldatmacadır. Diyor ki; biz ara sıra Ziraat Bankasının çiftçilere verdiği en yüksek kredi haddini sorarmışız. Aman efendim, Bankalar Kanunu müsait değilmiş. Sırmış açıklanmazmış. Biz Parlâmento üyelerine sır olacak bir şeyin hâlâ mevcudolduğuna şaşıyoruz. Haydi diyelim ki, bu mazeretin arkasına sığındınız. Peki, ne diye 100 000 liranın üzerinde kredi verdiğiniz kimselerin şu kadar olduğunu söyliyerek zihinlerde rahatlık yaratma çabasına düşüyorsunuz? Ve ne diye ziraat kesimi dışında, sınai kesimi dışında büyük aracıya verdiğiniz kredinin tavanını söylemek civanmertliğini göstermiyorsunuz? Biz kredi dağılımında adaletsizlik var derken, Ziraat Bankası veya diğer banka fonlarının hangi kesimlere gittiğini ifade ediyoruz, açıkca ifade ediyoruz. Ve biz biliyoruz ki, Türkiye'de Ziraat Bankasından kredi alan çiftçinin % 50 si 300 liranın altında kredi almaktadır. Buna bir itirazınız var mı? Varsa size İş Bankası tarafından neşredilen aylık bültenlerde bu rakamın açıkca...

BAŞKAN — Üç dakikanız kaldı sayın Gündoğan.

CHP SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Emredersiniz...

DEVLET BAKANI SEYFİ ÖZTÜRK (Eskişehir Milletvekili) — Eskiden ne alıyorlardı söyler misiniz?

CHP SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Eskiye rağbet olsa idi, bilmem nereye yağmur yağardı. (Gülüşmeler)

Biz devrimciliği şiar edinmiş bir parti olarak eskinin bize verdiği tarihi zorunluklar ve mecburiyetlerle, toplumun ilerlemesini ve dönüşmesini isteyen bir partiyiz.

Bir başka hususa daha değinmek istiyorum.

DEVLET BAKANI SEYFİ ÖZTÜRK (Eskişehir Milletvekili) — Tam 30 sene tecrübe ettiniz, siz ne yaptınız?

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) —Siz de 20 senedir iktidardasınız, 1950 - 1968 ne yaptınız?

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı lûtfen.

CHP SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Değerli arkadaşlarım CHP sini mazisi ile, o mazisindeki bütün hareketlerini bir tarafa iterek, meselâ harp içinde çekilen sıkıntılarla veya inkılâpların yerleştirilmesi konusunda alınması zorunlu olan bâzı olağanüstü tedbirlerle ve 1939 - 1945 döneminde kazanılan karaborsa paralarının serbest ekonomi düzeni içinde gittikçe büyüyen kartopu misâli irileşen bir merkantil sermayeye dönüşmesini sağlamak için daima, bu mazide bu sıkıntılı günleri, vesaireyi dile getiren Adalet Partisinin gıdası gittikçe azalıyor.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan müddetiniz doluyor cümlenizi lûtfen bitiriniz.

CHP SENATO GRUPU ADINA FİKRET GÜNDOĞAN (Devamla) — Ve gide gide bir gün Ankakuşu gibi biten bu besinden yararlanamıyan Adalet Partisi kendi bacağını kesip yiyecek. O zaman da tek bacaklı kalacak ve yürüyemiyecek.... (Adalet Partisi sıralarından gürültüler) ... yerine hakikaten bu memleketin sorunlarını çözmeye azimli, uyumlu ve tutarlı bir ekonomi politiğe ve sosyal politikaya sahip bir Anayasanın yapıcısı ve onu tahakkuk ettirmeye azimli CHP gelecektir.

Hürmetler. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — 12 Ekim Cumartesi günü saat 10,00 da toplanmak üzere birleşimi kapıyorum.

Kapanma saati : 19,00

5. — SORULAR VE CEVAPLAR

B — YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. — Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilere dair yazılı soru önergesi ve çalışma Bakanı Ali Naili Erdem'in cevabı (7/475)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Basınla ilgili olarak aşağıdaki hususların Çalışma ve Dışişleri bakanlıklarınca, İçtüzüğün 120 nci maddesine göre, 15 gün içinde yazılı olarak cevaplandırılmasına aracılığınızı arz ve rica ederim.

Saygılarımla.

Kadri Kaplan
Senatör

1. Dışarıda çalışan işçiler için, Çalışma ve Dışişleri bakanlıklarının abone olarak gönderdikleri gazete ve dergiler hangileridir ve herbirinden ne miktar abone olunmuştur?

2. Bu abonman paraları Devlet bütçesinden ödendiğine göre, Anayasanın 23 ncü mad-

desi son fıkrasındaki (faydalanmada eşitlik) hükmüne riayet olunmakta mıdır, olunmakta ise, hangi essalar gözetilmektedir?

T. C.
Çalışma Bakanlığı 9.10.1968
Araştırma Kurulu Başkanlığı
Sayı : 822-3-1/2543

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı
Ankara

İlgi : Kanunlar Müdürlüğü ifadesiyle alınan 30 . 9 . 1968 tarih ve 9247-7/475/1806 sayılı yazınız :

Cumhuriyet Senatosu Tabiî Üyesi Kadri Kaplan'ın, dışarıda çalışan işçilere gönderilen gazete ve dergilerle ilgili olarak vermiş olduğu yazılı önergesi hakkında bakanlığımızca hazırlanan not ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi edinilmesini arz ederim.

Ali Naili Erdem
Çalışma Bakanı

Yurt dışında bulunan Çalışma müşavirlikleriyle Ataşelikleri ve işçi dernek ve teşekkülleri için gazete ve dergi sahipleri tarafından abonesi talebolunan ve Bakanlığımızca abone kaydedilen gazete ve dergilerin listesi.

Varlık
Tercüman
Haber
Akbaba
Hisar
Hayat
Milliyet
Durum
Papağan
Dünya
Sonhavadis
Tasvir (Havadis)
Gençliğin Sesi
Adalet
Politika
Türk - İş
Cumhuriyet
Hürriyet
Daily News
Halk Evleri
Yeni İstanbul
Atayolu
Pardon
Geçit
Zafer
İşçi Postası
(Her birinden 182 aded abone olunmuştur.)

Not :

Listede kayıtlı Hayat, Havadis (Tasvir) Hisar, Adalet, Hürriyet, Yeni İstanbul, Tercüman, Papağan ve Varlık dergi ve gazetelerine evvelâ Dışişleri Bakanlığı tarafından abone olunmuş 864 sayılı Kanun gereğince bu yetki Bakanlığımıza verilmiş ve 1968 yılı için bütçeye konan tahsisattan sözü edilen gazete ve derğilerin aboneleri yenilenmiş, listede yazılı diğer gazete ve derğilere, sahipleri tarafından müracaat vâkı olduğundan aboneleri Bakanlığımızca uygun görülmüş ve bedelleri de Anayasanın 23 ncü maddesinin son fıkrasındaki eşitlik esasına uyularak ödenmiştir.

Cumhuriyet Senatosu

GÜNDEMİ

66 NCI BİRLEŞİM

11 . 10 . 1968 Cuma

Saat : 10,00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12 . 5 . 1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3 ncü maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (1964 - 1965 - 1966 faaliyet yılları) denetimi sonuçları hakkında rapor (3/681) (S. Sayısı : 1131) [Dağıtma tarihi : 7 . 10 . 1968]

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER